

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Katedra primární a preprimární pedagogiky

**VLIV VÝCHOVY NA NEGATIVNÍ FAKTORY
V CHOVÁNÍ DĚTÍ**

Diplomová práce

Vypracovala: **Veronika Bělašková**

Obor: **Učitelství pro 1. stupeň ZŠ**

Vedoucí práce: **PhDr. Martina Fasnerová, Ph.D.**

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně jen za pomoci pramenů a citované literatury, uvedené v seznamu použité literatury, pod vedením PhDr. Martiny Fasnerové, Ph.D.

Souhlasím, aby předkládaná práce byla uložena na Univerzitě Palackého v Olomouci a zpřístupněna ke studijním účelům.

Ve Starém Městě dne 20. března 2014

.....
Veronika Bělašková

Děkuji PhDr. Martině Fasnerové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, za pomoc, cenné rady a připomínky, které mi věnovala v průběhu uskutečňování cílů mé práce. Poděkování také patří ředitelům a učitelkám základních škol, se kterými jsem spolupracovala.

Děkuji rodičům za čas a ochotu při vyplňování dotazníků, které mi posloužily jako podklad k empirické části diplomové práce.

Ve Starém Městě dne 20. března 2014

.....

Veronika Bělašková

Obsah

Úvod	6
1 Výchova, sebevýchova jedince	8
1.1 Výchovné styly	10
1.2 Chybné pojetí výchovy	11
2 Komunikace dítěte s dospělým	14
2.1 Druhy (formy) komunikace	16
2.2 Funkce komunikace	18
2.3 Překážky v komunikaci	19
2.4 Zdravá komunikace	20
3 Rodina jako základ společnosti	22
3.1 Typy rodin	23
3.2 Funkce rodiny	25
3.3 Vliv sociálního prostředí na výchovu dítěte	26
4 Chování dítěte ve školním prostředí	29
4.1 Dimenze osobností u dětí	31
4.2 Psychická deprivace dítěte	33
5 Kriminalita školní mládeže	37
5.1 Agresivita a agrese	38
5.2 Příčiny agresivity a agrese u jedince	39
5.3 Směry agrese	42
5.4 Zvládání a řešení agresí	43
5.5 Poruchy chování související s agresivním chováním a kriminalitou dětí a mládeže	44
6 Výzkumné šetření	48
6.1 Metodologie výzkumu	48
6.2 Charakteristika výzkumného vzorku	48
6.3 Cíl výzkumu, dílčí cíle, formulace hypotézy	49
6.4 Dotazníkové šetření, vyhodnocení jednotlivých položek v dotazníku	50

6.5	Důkazy hypotéz.....	80
6.6	Shrnutí výsledků empirické části.....	94
	Závěr	96
	Seznam použitých pramenů a literatury.....	99
	Seznam tabulek.....	102
	Seznam grafů.....	103
	Seznam zkratk.....	104
	Seznam příloh.....	105
	Anotace	

Úvod

Motto:

„Oženit se, založit rodinu, přijmout všechny děti, jež přijdou, zachovat je na tomto nejistém světě, a dokonce, bude-li to možné, je trochu vést, to je podle mého přesvědčení nejzazší meta, jíž může člověk dosáhnout.“

Franz Kafka

Téma diplomové práce bylo zvoleno na základě mé tříleté praxe v mateřské škole a základní škole, kde jsem u dětí mohla pozorovat změny v chování, a to v době, kdy přešly z mateřské školy na školu základní. Měla jsem možnost na základní škole učit ty samé děti jako v MŠ. Alespoň u čtvrtiny z nich jsem pozorovala negativní projevy v chování, které se u těchto dětí v předešlých letech neprojevovaly. Zajímalo mě, zda změny v chování vnímají i rodiče. Podstatou práce bylo zaměřit se na to, zda negativní chování může být způsobeno nedůsledností ve výchově a negativní atmosférou v rodině, která může být zapříčiněna problémy mezi rodiči, kteří je řeší před dětmi.

Cílem diplomové práce je ověření (verifikace) tvrzení, že děti nerespektují dospělé, a pokud jejich přání nebo požadavky nejsou ze strany dospělých plněny, používají stále častěji agresi, a negativní chování dětí se také odráží ve vztahu k vrstevníkům. Práce dále zjišťuje, zda je prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, harmonické, jestli má nepříznivá atmosféra prostředí vliv na jeho osobu, také zda jsou rodiče v dnešní době při výchově dítěte benevolentnější a jestli dítě volnější výchovy začne zneužívat.

Výzkum je zaměřen na důslednost rodičů při výchově dětí, na to, jestli rodiče plní každá dětská přání. Pokud ano, zda to děti ocení, či nikoli a zda těchto skutečností zneužívají. V rámci práce byla snaha zjistit míru respektování rodičů dětmi a funkčnost společné komunikace a slušného chování dětí jednak k dospělému jedinci, jednak k vrstevníkům. Pozornost byla také věnována tomu, zda dotazníkové šetření ukáže, jestli děti, které mají nějaký problém, čímkoli je zapříčiněný, své negativní zkušenosti a pocity přenášejí na ostatní děti i dospělé a zda tyto pocity mohou vyústit v rizikové chování mládeže.

Obsah diplomové práce je rozdělen do šesti kapitol. První kapitola je zaměřena na výchovu a sebevýchovu jedince, popisuje jednotlivé výchovné styly, ale také chybná pojetí

výchovy. Druhá kapitola se zaměřuje na komunikaci mezi dítětem a dospělým jedincem jak v rodinném prostředí, tak i ve školním zařízení. V této kapitole jsou popsány nejen druhy komunikace, ale také překážky v komunikaci a to, jak se naučit správně komunikovat navzájem. Třetí kapitola je věnována rodině, konkrétně funkcím a typům rodin, a vlivu sociálního prostředí na výchovu dítěte (jestli má na dítě velký vliv, pokud je rodina bez otce či matky, nebo tato neúplná rodina dokáže také fungovat normálním a přirozeným způsobem). V neposlední řadě je zde popsána náhradní rodinná péče. Čtvrtá kapitola se zabývá chováním dítěte ve školním prostředí a tím, má-li typologie osobnosti dítěte vliv na chování, nebo nikoliv. Dále se zaměřuje na poruchy socializace způsobené různými příčinami psychických deprivací, které mohou vznikat jak prostředím, ve kterém se dítě vyvíjí, tak také vnitřními faktory jedince. V neposlední řadě se v kapitole zabývám nápravami těchto poruch. Pátá kapitola teoretické části popisuje poruchy chování související s agresivním chováním a kriminalitou dětí. Kapitola je zaměřena na rozdíl mezi agresivitou a agresí. Zabývá se tím, za jakými účely je agresivita konána, z jakého důvodu a čím může být způsobena, na kom bývá agrese vybita a jak agresí dělíme. Podstatná je podkapitola, která se zabývá příčinami výskytu agrese a důležitostí souladu hranic školy a rodiny. V této kapitole je popsáno, jak řešit a zvládat agresí. Poslední, šestá kapitola tvoří empirickou část diplomové práce. Obsahuje metody výzkumu, cíle výzkumu, popisuje zkoumaný vzorek, který zjišťuje, jestli jsou rodiče ve výchově benevolentnější, zda ztrácí u dětí autoritu a jestli stálé ustupování dítěti může zapříčinit agresivitu dítěte vůči ostatním dětem nebo dospělým jedincům. Je předpokládáno, že po provedení analýzy v empirické části výzkumu potvrdím východisko, že se děti, které jsou rodiči vychovávány nedůsledně, chovají bez respektu, úcty a akceptování osobnosti druhých lidí.

1 Výchova, sebevýchova jedince

Kapitola se zabývá samotnými pojmy, které různí autoři vnímají a popisují odlišně. Představuje výchovné styly, ale také nevhodné výchovné pojetí, které dítěti v dalším vývoji jeho osobnosti více ubližuje než prospívá.

Vychovávat děti by mělo být životní poslání. I když se lidé stávají rodiči bez jakékoli přípravy, mohou tuto úlohu bez obtíží zvládnout. Vychovávat dítě je nelehký životní krok, který se pro rodiče stává dlouhodobou záležitostí. Není to pouze rodina, kdo výchovně působí na dítě. Škola společně s dalšími organizacemi a společnostmi každodenně dítě ovlivňují. Harmonická atmosféra v původní rodině kladně formuje postoje jedince k vlastní rodině, kterou později zakládá, a to po celý život.

J. Prchal (1976) píše, že rodiče musí s výchovou začít nejprve sami u sebe, protože jsou pro děti vzorem a chování dětí přímo zrcadlí je samotné. Pojem výchova je charakterizován v pedagogickém slovníku jako „*proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji*“. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 277)

Podle jiné definice se „*výchova chápe jako záměrné, cílevědomé působení směřující k určitému výchovnému cíli – rozvinout v dítěti určité vlastnosti, názory, postoje, hodnotové orientace. Je to působení užívající určité výchovných prostředků a metod, založených na zkušenostech, tradici, popřípadě i na vědeckých poznatcích.*“ (Čáp, Mareš, 2001, s. 247)

Výchova však nemusí znamenat pouze tuto zúženou definici, neboť v podstatě nepůsobí jen dospělí na dítě, ale je tomu i naopak a děti svým působením ovlivňují chování a postoje dospělých, kteří na základě toho volí co nejvhodnější výchovné metody a prostředky, které jsou nejlepší pro jejich dítě. (Čáp, Mareš, 2001)

Výchova je pro rozvoj každého jedince nesmírně důležitá, při vychovávání se ovšem setkáváme jak s úspěchy, tak s neúspěchy. Nejpodstatnějším výchovným článkem jsou rodiče, kteří ovlivňují a výchovným působením modelují chování dětí a tvarují osobnost svého dítěte. Podstatné ve výchově je, jakou metodu výchovy rodina upřednostňuje, jak rozvíjí morální stránku dítěte, jaká atmosféra působí na dítě v rodinném prostředí. K výchově také patří režim dne dítěte, to, zda rodiče pečují o vzdělávání dětí a snaží se je co nejvíce rozvíjet. Rodinnou výchovu též nesporně ovlivňují podmínky materiální a kulturní. Podstatné je, aby se dítě v rodině cítilo bezpečně a vnímalo citové

zázemí, které pro ně rodiče vytvářejí. Na dítě nepůsobí pozitivně stresové situace v rodině, jako jsou hádky či rozvod, ovlivňující chování dětí, jejichž psychický stav je poznamenán negativními podmínkami prostředí, ve kterém žijí. Výchovný vliv rodiny je důležitý, někdy i rozhodující. Dlouhodobé a přirozené působení rodinného prostředí na dítě, důvěra a intimní vztah mezi členy rodiny velmi kladně působí na jedince a vytvářejí přirozené mantinely, které dítě respektuje a díky nimž snáze přijímá morální hodnoty.

J. Langmeier a D. Krejčířová (2006) uvádějí, že by lidé měli k výchově přistupovat podle zákonitostí vývoje a růstu jedince, protože je rozdílné, zda vychováváme dítě roční nebo dítě, které nastupuje do první třídy. Aby výchova probíhala co možná nejpřirozenější formou, měla by být nenásilná a pozvolná. Pojem výchova rozdělují do tří koncepcí. První z koncepcí je normativní pojetí. Jedná se o jednání, kde vychovatel záměrně působí na jedince se záměrem dosáhnout pozitivního cíle ve vývoji. Druhou koncepcí je pojetí preskriptivní. Jde o metody a prostředky, které jsou nejvhodnější pro dosažení vytyčeného cíle. Třetí koncepcí je pojetí deskriptivní, které zkoumá všechny nalezené postupy, které jsou vychovateli užívány, a nebere se v tomto případě zřetel na to, zda jsou výsledky žádoucí, či nikoliv.

M. Procházka (2012) zmiňuje odlišnost pohledů na podstatu výchovy jak v pedagogické teorii, tak v praxi. Uvádí, že první pohled na podstatu výchovy je tradiční, který ji spatřuje v působení dospělého na dítě. Podstatou tohoto chápání je, že pouze dospělá osoba dokáže formovat cíle a obsah výchovy a také zvolí nejvhodnější metody, prostředky a formy, jenž povedou ke změně vychovávaného a zároveň budou formovat osobnost dítěte. Druhou podstatou výchovy je pohled reformní, jenž úspěšnost výchovy vidí ve zrovnoprávnění důležitosti dospělého a dítěte. Současný pohled na výchovu hledá souvislosti výchovy a zaměřuje se na okolnosti, které mohou ovlivnit účinky výchovného působení na dítě.

Výchova se také rozlišuje dle toho, zda je záměrná, či spontánní. V prvním případě vychovatel cíleně působí na jedince pomocí výchovných prostředků, které užívá dle uvážení, i když nemá tak jednoznačně vytyčeny cíle, ke kterým chce dospět. Rodiče mnohdy čerpají z vlastních zkušeností z dětství, kdy oni byli v roli dítěte, tedy vychovávaného. Pomoci jim mohou také různorodé publikace, které však mnohdy nejsou jednoznačně shodné a dávají rodičům pocity nejistoty ve správnosti výchovy. Záměrná výchova je však jednoznačně důležitá, aby si dítě osvojilo určité mravní hodnoty, vědomosti, dovednosti a návyky, které formují osobnost každého jedince, ale s ohledem na věk dítěte.

Dospělý na dítě může působit též bezděčně. V druhém případě je výchova spontánní neboli funkční. Vzniká například na základě toho, jak se členové rodiny k sobě navzájem chovají, což působí (mnohdy nechtěně) jako vzor pro dítě. I když se to zprvu nemusí zdát úplně jasné, tento způsob může dítě ovlivnit v pozdějším vývoji. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

„Sebevýchova předpokládá dovednost samostatně hodnotit své chování a srovnávat je s chováním, které je dáváno za vzor, i snahu po vlastním sebezdokonalování.“ (Opatřil a kolektiv, 1988, s. 55)

J. Čáp (1997) popisuje, že člověka nelze chápat pouze jako jedince nečinného, který je jen ovlivněn okolím, podmínkami vnějšího světa, jenž jej vychovává, ale že také člověk sám působí, formuje věci a jevy kolem sebe. V neposlední řadě působí jedinec sám na sebe, na své chování a jednání. Člověk se na základě dovedností, schopností, návyků, které jsou mu vlastní, dokáže sám sebehodnotit, realizovat, formovat a tím se sebevychovává.

1.1 Výchovné styly

J. Langmeier a D. Krejčířová (2006) uvádějí, že jedná-li se o záměrné chování rodiče ke svému dítěti, které formuje a ovlivňuje vývoj dítěte, poté toto působení dospělého na dítě můžeme souhrnně označit jako výchovné styly.

Prvním výchovným stylem je výchova autoritativní, jež klade důraz na to, aby se dítě podřídilo autoritě rodiče, bezpodmínečně ho ve všem poslechlo a bez jakýchkoli opozic splnilo všechny zákazy i příkazy. Dospělý výrazně uplatňuje sílu a moc nad dítětem a vyžaduje od něj poslušnost, plnění příkazů, dodržování zákazů. Autoritativní styl může u dítěte zapříčinit rozvoj rizikových forem chování.

Demokratická výchova, která je druhým výchovným stylem, oproti výchově autoritativní vidí hlavní cíl v respektování dítěte jako samostatné bytosti, která dokáže sama o sobě rozhodnout, co je pro ni dobré a co nikoliv a být také zodpovědná za následky svobodného jednání a rozhodování; rodiče při takové výchově působí pouze jako přátelé, kteří mají více životem nabytých zkušeností a mohou dítěti poradit a ukázat jim cestu; je však už na dítěti, jakým způsobem se rozhodne (dítě však musí respektovat ostatní členy rodiny i osoby mimo ni a snažit se přijatelně řešit rozepře, nejlépe vzájemnou konverzací).

Hlavní myšlenkou třetího výchovného stylu je ponechání dítěti volnosti v jeho aktivitách bez jakýchkoli zákazů a omezení. Jedná se o výchovu liberální neboli volnou, která je opakem autoritativní výchovy.

M. Procházka (2012) rovněž řadí mezi styly výchovy demokratickou výchovu, liberální (volnou) a autoritářskou (autoritativní), ale s tím rozdílem, že se zmiňuje o rozdílnosti autoritářské výchovy, kterou mohou pojmout rodiny rozdílně. Rodič, který vychovává autoritativně, může své moci zneužívat, aby měnil a přetvářel okolí. Naopak autoritativně vychovávají i rodiče, kteří jsou schopni zvládat sami sebe a být příkladem pro své děti.

Rodiče by měli nahradit autoritativní jednání se svými dětmi vzájemnou diskusí. Členové rodiny by se mohli pokusit o vzájemné naslouchání si a snažit se navzájem si vyměňovat mezi sebou své názory. Rodiče by takovým způsobem jednání se svými dětmi v rovině přátelství potlačili do pozadí autoritativní metody výchovy, jako jsou například zákazy a příkazy. (Kraus, Poláčková, 2001)

Z. Matějček (2000) uvádí, jak jsou rodiče mnohdy ve výchově dítěte slepí. Předpokládají, že jejich dítě je silná osobnost, a usuzují tak z toho, že jim dítě vzdoruje a chce si vše dělat po svém. To však není známkou silné osobnosti, protože velká osobnost se také mimo jiné dokáže přizpůsobit a ne pouze odporovat. Silný jedinec by měl umět ovládat sebe sama a rozumné požadavky a přání ze strany rodiče přijmou za své. Silná osobnost se také dokáže něčeho vzdát a činí ji šťastnou, když může udělat radost i druhým.

1.2 Chybné pojetí výchovy

Ne vždy rodiče volí správnou strategii výchovy a jejich výchovná pojetí nejsou správná, ba naopak mohou být pro dítě dokonce škodlivá a nevhodná pro jeho vývoj.

Rodičovská výchova má velký vliv na dítě. U dětí s nízkým sebevědomím a u nešťastných je větší pravděpodobnost, že bývají rodiči vychovávány striktně. Naopak rodiče, kteří jsou ve výchově benevolentní a nevytvoří dítěti zábrany, mohou u dětí častěji spatřovat agresivní projevy chování a nedostatek sebekontroly. (Train, 2001)

J. Langmeier a D. Krejčířová (2006) mezi nevhodné styly výchovy řadí nedůslednou výchovu, která je nevhodným stylem výchovy, jenž je kombinací velké přísnosti a velké volnosti (rodiče mnohdy kompenzují to, že jsou někdy na dítě velmi přísní, proto se mu jindy zase snaží vše dovolit; může to být také způsobeno tím, že rodiče nejsou ve výchově sladění); rozmazlující výchovu rodičů, kteří vychovávanému dítěti dovolí vše, co si přeje; nadměrně starostlivou a ochraňující výchovu, kdy dítě nemůže samostatně nic udělat, protože se rodiče o něj velmi bojí (zabraňují tak dítěti v získávání nových dovedností a zdokonalování se v těch, které jsou pro dítě v životě důležité, aby se naučilo zvládat životní úskalí v rizikových situacích); zavrhuující výchovu s nedostatkem lásky, kdy dítěti není umožněno vyrůstat v láskyplném prostředí, rodiče se k němu chovají lhostejně a svým odmítáním mu dávají najevo, že pro ně není důležité (přímo to však nepřiznají a odůvodňují své jednání tím, že se snaží dítě vychovat ke kázní); perfekcionalistickou výchovou rodiče usilují o to, aby jejich dítě bylo ve všem dokonalé jak doma, tak ve školním prostředí, v zájmových kroužcích, kladou na dítě neadekvátní požadavky vzhledem k individualitě a věku. V případě výchovy týrající, zanedbávající, zneužívající a deprivující dítě se jedná o případy, kdy je dítě v přímém ohrožení svého života; následky týraného dítěte mohou být různé a poznamenají psychiku dítěte; chování týraného dítěte se může projevovat úzkostlivostí, ale také naopak agresivitou; v mnohých případech tyto děti v dospělosti také týrají své děti, ať už záměrně, nebo nezáměrně; týrání může být také psychického rázu (pohrdání, terorizování, izolace od vrstevníků, odpírání emoční opory...); zanedbané děti nemají dostatek výživy, ošacení, hygieny, aj; dítě může být zneužíváno sexuálně, ale také prací nepřiměřenou věku.

O. Matoušek a A. Kroftová (2003) uvádějí, že chybou, které se rodiče dopouštějí ve výchově, je nevytváření vnitřní disciplíny u svého dítěte. Dítě, které nemá vytvořené zábrany, nedokáže dodržovat společenské normy. Další chybu může představovat příliš tvrdá disciplína rodiče nebo jeho agresivita vůči dítěti. Dítě napodobuje tento způsob jednání člověka s člověkem a osvojí si tento model chování, který pokládá za správný.

„Dítě se totiž identifikuje nejen s tím, jak se rodič chová; dítě se ztotožňuje i se skrytějšími sklony a přáními dospělého, jenž dokáže vycítit z nepatrných náznaků. Rodič své skryté přání může sdělovat opominutím, nedůsledností, tolerancí, protikladnými instrukcemi, které obsahují pro cizího pozorovatele nerozluštitelný interpretační klíč.“ (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 44)

Š. Miková a J. Stang (2010) spatřují chyby ve výchově dětí nepochopením typologie dětské osobnosti rodiči a pedagogy. Problémem je, že rodiče a pedagogové nutí introvertní děti, aby se chovaly jako extrovertní a naopak.

Rodiče na dítě velmi působí a mohou výchovu dítěte v průběhu vývoje nejvíce formovat, a to jak pozitivně, tak negativně. Záleží na tom, zda zvolí nejvhodnější metodu, která bude pro jejich dítě nejefektivnější. Otázkou je, zda jsou všichni rodiče schopni takovou metodu rozpoznat a důsledně praktikovat. Aby ve výchově nenastávaly mezi dospělými a dítětem jakékoli překážky, měla by být mezi oběma stranami vybudovaná důvěra v komunikaci, která by mohla oběma stranám usnadnit složité životní situace.

2 Komunikace dítěte s dospělým

Druhá kapitola se zabývá komunikací dítěte s dospělými jedinci v rodinném i školním prostředí. Část je zde věnována tomu, jakou formou lidé mezi sebou mohou komunikovat nebo komunikují a jaké funkce komunikace mezi lidmi plní. Další část kapitoly je věnována rozdílnosti chybné a správné komunikace, tomu, co komunikace může lidem dát a naopak jakým způsobem by si komunikující mohli uškodit.

Komunikace dítěte s dospělým je velmi důležitá, neboť formuje a připravuje dítě do budoucna. Ne vždy jde o úkol jednoduchý, avšak na osobnost dítěte má významný vliv. Pojem komunikace pochází z latinského *communicare*, což v překladu znamená radit se, sdílet, nebo *communis*, které značí význam pro dorozumívání mezi lidmi. Děj nazýváme komunikací, pokud jsou přítomni minimálně dva lidé. Nekomunikují pouze řečí, ale také pohyby, gesty a jejich cílem je něco si navzájem sdělit. Komunikovat navzájem lze přímou i nepřímou cestou. Přímá komunikace probíhá mezi dvěma a více lidmi, ale fyzicky si musí být nablízku, oproti nepřímé komunikaci, kterou lze realizovat prostřednictvím sociálních sítí, televize, rozhlasu atd. Člověk pro svou existenci potřebuje komunikovat s ostatními lidmi, aby si tak dokázal svoji potřebnost, důležitost pro ostatní. Chce být od druhých vyslyšen, ovšem to může přinášet i nepochopení od ostatních lidí. (Kopecká, 2012)

V Pedagogickém slovníku je slovo komunikace definováno takto: *„Sdělování, dorozumívání. Z pedagogického hlediska je důležitá sociální komunikace, tj. sdělování a dorozumívání mezi lidmi. Mívá tuto strukturu: mluvčí – záměr sdělení – formulace sdělení – vlastní sdělení – posluchač – interpretace obsahu a záměru mluvího – reakce posluchače. Sociální komunikace vytváří základní souvislosti mezi hlavními stránkami sociálního styku lidí: mezi činností, interakcí a společenskými vztahy.“* (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 104)

Mnoho lidí má ovšem v komunikaci tzv. bariéru, což je *„překážka psychická (např. strach mluvit na veřejnosti) nebo fyzická (vada řeči, sluchu aj.), která ztěžuje komunikaci jedince s vnějším prostředím.“* (Průcha, Walterová, Mareš 2003, s. 104)

V procesu komunikace jsou důležité osoby a obsah sdělení, informace, kterou si navzájem lidé chtějí předat, kterou obecně nazýváme komuniké. Osobě, která sděluje nějakou informaci (je tedy tou, která je prvním činitelem, jež vysílá signál), se říká komunikátor. Naopak osoba, která

sdělenou informaci přijímá, je komunikant. Způsobu, kterým se sdělení dostává od komunikátora ke komunikantovi, se říká komunikační kanál a zahrnuje velkou škálu způsobů (e-mail, televize...). Důležité a podstatné je, jak na danou informaci zareaguje komunikant, jemuž je zpráva určena; tomuto vyjádření, této odpovědi říkáme zpětná vazba komunikace. Pro sdělování informací je také důležitý kontext neboli situace a prostředí, ve kterém k výměně názorů dochází. (Kopecká, 2012)

M. Vágnerová (2004) popisuje proces komunikace, při kterém si osoby navzájem vyměňují informace, nějaké sdělení. Tyto zprávy mají pro zúčastněné osoby určitý význam, určitým způsobem (slova, mimika) prezentují své myšlenky, pocity, nálady, dojmy. Pokud dvě a více osob navzájem komunikují, dochází při sdělování k tzv. vztahu mezi těmito lidmi.

Komunikace mezi dítětem a dospělým je mnohdy velmi složitý proces. Protože je dospělá osoba intelektově vyzrálejší, nemusí dítě vždy obsah sdělení správně pochopit. Proto by dospělá osoba měla brát ohledy na věk a schopnosti dítěte pochopit obsah sdělované informace. Dítě např. může být schopné porozumět sdělovanému textu, ale nemusí ho chtít pochopit, v čemž tkví ještě větší problém, protože tím dává dospělému najevo, že by sice intelektuálně mohlo sdělovanou zprávu chápat a vyjádřit na ni svůj názor, ale nemá zájem s dospělým o čemkoliv komunikovat. Děti čím dál méně komunikují, ať už s rodiči doma nebo s dospělými obecně. Chybou je nedostatečné budování vztahu mezi rodiči a dětmi od narození, neboť už v té době by si matky a otcové měli k dětem vybudovat pevnou vazbu a vztah. Pokud rodiče od malička děti v tomto směru neformují a nejsou jim vzorem v komunikaci, nebude dítě v pozdějších letech ochotné mluvit ve školním prostředí s pedagogem, neboť není zvyklé komunikovat. Nezájem o komunikaci může být způsoben také naprostou ignorací dítěte ze strany dospělého.

I. Wernerová (2010) se zmiňuje o tom, že lidé jsou jedinci rozdílní. I kdyby nebyli odlišní, stěží by v jeden okamžik chtěli komunikovat všichni, protože lidé nejsou stejně naladěni. Lidé se snaží druhým alespoň naslouchat a pochopit důležitost jejich sdělení, popřípadě vyjádřit vlastní názor na určitou problematiku.

V komunikaci si lidé navzájem sdělují informace a předpokládá se, že jsou ve vzájemném vztahu. Účastníci komunikace předpokládají, že všichni zúčastnění se budou aktivně zapojovat do diskuse a že se nebudou k sobě navzájem chovat pasivně. Pasivní komunikace by nemusela do značné míry splňovat očekávání komunikujících. Příkladem může být komunikace žáka s učitelem, kdy obě strany předpokládají, že budou v komunikaci aktivní. Učitel musí komunikovat

nejen s jedním žákem, ale mnohdy s větší skupinou nebo celou třídou. Žáci poznají podle způsobu jednání učitele, ke komu má kladnější postoj a ke komu nikoliv, a takový přístup na ně pozitivně, nebo negativně působí. Učitel vybízí ke komunikaci častěji žáky s lepším prospěchem, neboť mají lépe rozvinuty komunikační dovednosti a práce s nimi není tak pomalá jako s žáky s horším prospěchem. Slabším žákům tím odpírá možnost ke zdokonalování dovedností a dosažení lepšího prospěchu.

J. Čáp (1996) uvádí, jak působí na vývoj dítěte komunikace s dospělým člověkem nebo s vrstevníky, a to jak příznivě, tak také nepříznivě, protože komunikace ovlivňuje sebehodnocení a také psychický stav. Nedostatečná nebo chybná komunikace dospělého s dítětem může narušit vývoj osobnosti dítěte, ale neznamena to, že by si dítě díky ní nemohlo osvojit i odolnost ke zvládnání složitější nebo špatné komunikace. Mělo by ale mít zkušenosti z příznivé komunikace, aby rozeznalo rozdíly.

2.1 Druhy (formy) komunikace

P. Šípek (2011) mezi druhy (formami) komunikace uvádí komunikaci přímou a nepřímou. V přímé komunikaci lidé otevřeně řeší problémy a zmiňují se o konkrétních věcech a situacích. V nepřímé komunikaci se účastníci nevyjadřují ke konkrétnímu problému. Nepřímo sdělují informace, a proto problematikou této komunikace je nejasnost a nesrozumitelnost ve vyjádření.

M. Sovák (1980) popisuje další formy komunikace. Komunikace, která je závislá na vnitřním prostředí komunikujícího, se nazývá intraindividuální. Vázanost na přírodní prostředí komunikujícího má extraindividuální komunikace a poslední formou komunikace, která je ovlivněna prostředím společnosti, ve které se komunikující vyskytuje, je komunikace interindividuální.

I. Kopecká (2012) zmiňuje další druhy komunikace. Verbální komunikaci, která spatřuje podstatu komunikace ve vyjadřování se pomocí slov, popřípadě jiných znakových symbolů (např. znakový jazyk); verbálně se lidé mohou dorozumívat mluvenou nebo psanou formou; mluvením chtějí lidé vyjádřit své myšlenky pomocí artikulované řeči, jenž je biologickou vlastností člověka. Pro sociální komunikaci je důležitá řeč, tedy schopnost lidí dorozumět se konkrétním jazykem; „*řeč je možné vymezit jako soubor speciálních zvukově artikulačních symbolů, přenášejících vnitřní informaci.*“ (Bytešníková, 2012, s. 12) Neverbální komunikace je vývojově starší než komunikace

verbální; jedná se o komunikaci beze slov; nahrazuje komunikaci slovní, buďto částečně nebo úplně; mimoslovně se lidé dokážou dorozumět mimikou, proxemikou, haptikou, posturologií nebo řečí očí. Neverbálně komunikovat se učí dítě již od útlého věku a snaží se porozumět mimoslovním projevům osob v jeho okolí. Pro komunikaci činem nejsou mezi komunikujícími zapotřebí slova, ale podstatou komunikace jsou činy, skutky, které na člověka mohou působit jak pozitivně, tak negativně. Obrazná komunikace sděluje lidem názorně, nikoli popisně. Jedná se například o dopravní značky. V komunikaci symbolické, na rozdíl od předešlé komunikace, mohou lidé komunikovat slovem i písmem a vyjadřují svá sdělení prostřednictvím symbolů.

I. Špaňhelová (2009) uvádí formy (styly) komunikace mezi rodičem a dítětem. Prvním stylem je pasivní komunikace, kdy rodič nevyjadřuje před dítětem své pocity. Rodič je nekomunikativní a učí dítě chovat se stejným způsobem, tedy ustupovat druhým a nevyslovovat své názory před ostatními lidmi. Pasivita rodiče se může projevit na negativním chování dítěte. Dítě vychovávané k pasivní komunikaci předpokládá ocenění od druhých lidí, jestliže jim vyhoví. Druhým stylem je komunikace agresivní. Rodič je ve výchově dítěte přísný, neprojevuje dítěti lásku, nebo naopak dítě přehnaně rozmazluje. Dítě na to reaguje agresivní komunikací, mívá pocity hněvu a nerespektuje jiné děti, snaží se rozhodovat za jiné děti, aniž by čekalo na jejich souhlas. Ostatní děti svým chováním provokuje k hádkám a konfliktům. Třetím způsobem komunikace mezi dítětem a rodičem je asertivní styl, v němž převládá upřímnost a odpovědnost mezi oběma stranami. Rodiče učí dítě respektovat druhé, mít rádo ostatní děti, ale i sebe. Dítě vychovávané k asertivní komunikaci nechá druhého vyjádřit jeho názory.

I. Kopecká (2012) se zmiňuje o tom, jakým způsobem se lidé mezi sebou dorozumívají a také kdo s kým komunikuje. Druhy komunikace rozlišuje podle způsobu předávání informací mezi komunikujícími. Jestliže mezi sebou komunikují lidé z různých sociálních skupin, jde o komunikaci vertikální. Oproti tomu komunikace mezi lidmi stejně sociálně situovanými se nazývá horizontální. Lidé mohou navzájem komunikovat všichni společně, ale jestliže je podstatná pouze jedna centrální osoba, která celou komunikaci řídí, a ostatní mohou komunikovat pouze jejím prostřednictvím, jedná se o komunikaci hvězdicovou. Komunikující si též mohou informace předávat postupně mezi sebou a tato komunikace se nazývá řetězová. Ovšem pokud jsou komunikující pouze nejbližší osoby, nazývá se komunikací kruhovou.

2.2 Funkce komunikace

Každá komunikace mezi lidmi plní jinou funkci, je realizována za odlišnými účely. Zaměření komunikace může být velmi různorodé. Jednou z funkcí komunikace je vzájemná výměna informací mezi lidmi. Cílem komunikace může být vysvětlení informace nebo snaha jednoho komunikujícího přesvědčit druhého a ovlivnit jeho názor. Další funkcí komunikace je podpora někoho v dané situaci nebo v názoru. (Vágnerová, 2004)

I. Bytešniková (2012) uvádí, že primární funkcí lidské komunikace mimo funkci informativní a přesvědčovací je funkce, která má za cíl něco komunikujícího naučit nebo navést jej k něčemu. Komunikující se mezi sebou domlouvají, vyjednávají a řeší určité problémy a otázky, jejichž účelem je dospět k nějakému závěru a vzájemné dohodě. Ne vždy musí komunikace něco řešit, ale komunikují mezi sebou i lidé, kteří vyhledávají kontakt s ostatními lidmi, aby se vzájemně rozveselili, chtějí si užívat blízkosti ostatních lidí a vzájemnou komunikací s nimi se prezentují, prožívají a poznávají sami sebe.

Pro srozumitelnou komunikaci mezi rodičem a dítětem a za účelem naplnění funkcí komunikace by měli rodiče dodržovat několik zásad komunikace, které jim usnadní cestu k cíli. Při dodržení následujících zásad by měly být mezi rodičem a dítětem následně naplněny funkce komunikace.

Důležitou zásadou v komunikaci dítěte s rodičem je vzájemný dostatek času a klidu pro komunikaci. Čas se během života dítěte mění, a to v závislosti na okolnostech, které mohou nastat jak v životě rodiče, tak dítěte. Rodič vede dítě k tomu, jakým způsobem budou mezi sebou v rodině navzájem komunikovat. Rodič by měl ke komunikaci využít co nejvíce chvil, aby vnímal prožitky svého dítěte. Čas pro vzájemnou komunikaci by měl být v rodině stanovený a měli by být přítomni všichni členové rodiny. Rodič by měl v komunikaci s dítětem konkretizovat sdělení a používat slova, kterým dítě rozumí, aby pochopilo podstatu komunikace. Mezi rodičem a dítětem by se měla vytvořit vzájemnost a naslouchání si, které značí důvěru ve vztahu, otevřenost a semknutost a upevňuje tento vztah. (Špaňhelová, 2009)

2.3 Překážky v komunikaci

Dospělí lidé by pro správnou komunikaci s dítětem měli znát situace, postoje a chování, které by děti mohly nepříznivě ovlivnit při vzájemném sdělování názorů a informací. Dospělý jedinec by měl být při komunikaci s dítětem vstřícný a neměl by dítě odmítat vyslechnout. Ať už jsou to rodiče nebo učitelé, dítě příznivě ocení co nejčastější verbální nebo neverbální kontakt. Ne příliš kladně na dítě působí nereagování dospělého a nevyjadřování se k řešené situaci. Komunikující by neměli odbíhat od jednoho tématu ke druhému, což mají ve zvyku právě děti, které chtějí vyřešit více záležitostí najednou. Dospělý by na názorový nesouhlas s dítětem neměl přehnaně reagovat, měl by se snažit dítě neobviňovat a nepoučovat jej. Tyto unáhlené reakce by mohly mít za následek nezájem dítěte o další komunikaci. Dítě by se obávalo opětovné negativní reakce od dospělého.

Překážkou v komunikaci nemusí být pouze rodičovská neznalost dodržování zásad pro správnou komunikaci s dítětem, ale nesprávná komunikace může být zapříčiněna některým z deficitů komunikačních schopností dítěte, který může mít za následek vzájemné nepochopení se.

Dítě může mít narušený vývoj řeči, poruchy artikulace, plynulosti a tempa řeči, poruchy zvuku řeči a hlasu. Dítě by mělo podstoupit diagnostická vyšetření pro zjištění konkrétní poruchy. Pro vyrovnání vývoje řeči je zapotřebí nejen dítě dostatečně stimulovat, provést přijatelná opatření nápravy, ale také vytvořit mu vhodné podmínky pro samostatnou snahu komunikovat s ostatními. Ovlivňující je, jakými řečovými schopnostmi jsou vybaveni dospělí jedinci, které má dítě v přímém kontaktu a který napodobuje. Deficity komunikačních schopností mohou negativně ovlivnit formování osobnosti dítěte ve společnosti a mohou mít negativní dopad na rozvoj psychických a rozumových schopností dítěte. Psychické procesy vlivem interpersonálních konfliktů bývají příčinou vzniku některých deficitů. (Bytešníková, 2012)

J. Pech (2009) popisuje rozdílnost temperamentu a povahových vlastností člověka, které ovlivňují příznivou nebo nepříznivou komunikaci s ostatními lidmi. Z hlediska temperamentu bývá extrovertní typ více komunikativní, protože je společenský, nemá tedy obtíže komunikovat a nebojí se komunikace s ostatními lidmi. Oproti tomu introvertní člověk obtížněji v komunikaci reaguje a argumentuje, je uzavřenější a má více překážek v komunikaci než-li extrovertní člověk.

Extrovertní děti jsou velmi komunikativní. V rodinném, ale i školním prostředí působí sebevědomým dojmem, rády sdělují své pocity ostatním vrstevníkům, není pro ně překážkou ani komunikace s dospělými. Introvertní děti bývají rezervovanější a odtažitější. Komunikují především s lidmi, které dobře znají, ale i s těmi mohou mít někdy obtíže komunikovat. I když jsou ke komunikaci naladěny, většinou čekají, až druhý udělá první krok. (Miková, Stang, 2010)

A. Train (2001) uvádí situace v komunikaci dítěte s dospělým, kdy dítě může reagovat výbušně. Problém by mohl nastat, pokud by dítě mělo dojem, že situace není spravedlivá, nemůže dosáhnout svého nebo pokud bude pociťovat, že je dospělým stále kritizované.

2.4 Zdravá komunikace

I. Kopecká (2012) se zmiňuje o zdravé komunikaci, která je ovlivněna tím, že člověk musí ke komunikaci přistupovat aktivně a s pozitivním postojem ke druhému. Člověk by měl reagovat na dotazy druhého v daném okamžiku a neposouvat odpovědi na jeho otázky na neurčito. Přizpůsobení slovníku druhého člověka je určitě nejpodstatnější v komunikaci s dětmi, protože s nimi musí dospělí komunikovat dle dosavadní vybavenosti dětské slovní zásoby. Rozhodně by dospělí neměli s dítětem používat odborných termínů. Dospělý by dítě neměl ve vyjádření se přerušovat, aby i dítě mělo prostor prezentovat svůj názor. Dospělí by měli dítěti na jeho otázky odpovídat klidným hlasem a nekritizovat názory dítěte. Děti jsou velmi citlivé na negativní postoje ze strany nejen vrstevníků, ale i dospělých jedinců.

P. Štípek (2011) popisuje několik situací komunikace rodičů a dětí. Je zde vystižena realita života, která dospělé denně obklopuje, protože s dětmi řeší každý den desítky různých situací. Jenomže mnohdy se stane, že ne vždy ve stejnou chvíli chtějí rodiče mluvit s dítětem a samozřejmě je tomu i naopak. Proto by si obě strany měly najít čas, navzájem se vyslechnout, snažit se pochopit a najít řešení. Pokud rodiče mají zájem promluvit si s dítětem, ale to na ně působí uzavřeně, měli by se zamyslet nad tím, jestli to není ze strany dítěte způsobeno jejich odmítavostí z minulých zkušeností. Jestliže rodič s dítětem zahájí rozhovor na jakékoli téma, měl by jej vyslechnout až do konce a dát dítěti prostor k popsání situace. Rodič tím dá dítěti najevo, že s ním sdílí jeho pocity a může mu pomoci problém vyřešit, neboť má zájem o jeho problémy.

A. Train (2001) popisuje, jak dospělý může dosáhnout efektivní komunikace s dítětem. Důležitost vidí v navození pohodové a klidné atmosféry, aby dítě bylo ke komunikaci přístupnější a získalo tak pocit bezpečí a jistoty. Dětem, kterým činí obtíže formovat myšlenky a vyjadřovat se, by měl dospělý pomáhat myšlenky uspořádat. Velmi účinné pro zapojení dítěte do komunikace je zabavení jej nějakou činností, rozmluvení dítěte o tom, co právě dělá. Dítě pak nebude mít zábrany s dospělým komunikovat.

Komunikace dítěte s dospělým je velmi důležitá, neboť připravuje dítě do budoucna, protože se dítě bude denně dorozumívat s ostatními lidmi ve společnosti. Ne vždy jde o úkol jednoduchý, avšak na osobnost dítěte má významný vliv, protože schopnost adekvátně komunikovat je nedílnou součástí života jedince, kterou k jeho plnohodnotnému prožití potřebuje. Nejlepším společenstvím, kde se dítě může naučit komunikovat s ostatními lidmi, je rodina. Ta by kromě základních potřeb měla mít snahu předat dítěti i hodnoty a normy společnosti.

3 Rodina jako základ společnosti

Každé dítě by mělo mít možnost být členem rodiny, protože rodina by měla být pro dítě prvotním společenstvím, které ho nejvíce ovlivňuje plněním funkcí i tím, jakým způsobem je plní; měla by uspokojovat jeho potřeby a dávat dítěti pocit bezpečí. Pokud rodiče přistupují k výchově opravdu zodpovědně, mohou do budoucna vytvořit u dětí pozitivní vztah nejen k tomuto společenství, ale kladný vztah k ostatním lidem vůbec. Kapitola se zabývá typem rodin, v nichž děti vyrůstají, a funkcemi, které by každá rodina měla splňovat. Také se (kapitola) věnuje vlivu sociálního prostředí, v němž dítě žije, tedy zda dítě ovlivní rozvod rodičů nebo úmrtí rodiče/ů. V neposlední řadě se zmiňuje o tom, jakým způsobem si lze děti osvojit nebo je získat do pěstounské péče, pokud dítě nemá vlastní rodinu nebo mu nejsou v prvotní rodině umožněny podmínky vhodné pro zdravý vývoj.

Definicí rodin je celá řada. Jednu z nich přináší i J. Průcha, E. Walterová a J. Mareš:

„Nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu. Z hlediska sociologického je formou začlenění jedince do sociální struktury. Nejběžnějším modelem rodiny je tzv. nukleární rodina, kterou tvoří nejbližší příbuzní, tj. oba rodiče a děti. V posledních desetiletích se model rodiny, který je historicky flexibilní, významně proměňuje. Zvyšuje se variabilita rodinných typů, zahrnujících nejen rodinu vlastní a úplnou, ale také rodinu neúplnou, nevlastní a náhradní. Současné pojetí směřuje k chápání rodiny jako sociální skupiny nebo společenství, žijícího ve vlastním prostoru- domově, uspokojující potřeby, poskytující péči a základní jistoty dětem. Rodina spolu se školou plní významné výchovné funkce, které lze chápat jako komplementární.“ (2003, s. 202)

M. Procházka (2012) zmiňuje důležitost vztahové instituce rodiny. Na rodině je závislý vývoj jedince, a proto rodina plní mnoho rolí a funkcí, aby tento vývoj byl co nejzdravější a nejpřirozenější. Náplní tohoto společenství by mělo být zajištění bezpečí, prostředí atd. Rodina by měla vždy žít v nějakém prostoru, ať už se jedná o byt nebo dům, který pravidelně udržuje. Jedná se dále o základní jednotku lidské společnosti. Lidé v tomto společenství jsou spjati příbuzenským vztahem a zodpovídají za dostatečnou výchovu svých dětí a péči o ně. Prostředí rodiny je v životě dítěte prvotním společenstvím, se kterým se setkává. Toto prostředí dítě ovlivňuje svými zvyklostmi, tradicemi, se kterými je rodina spjata, a samozřejmě kulturou. Rodina je pro dítě

prvotním vzorem, od něhož přebírá normy, chování, morální hodnoty. Lidé žijící v tomto seskupení ovlivňují výchovu a postupné začleňování dítěte do společnosti. Dítě také ovlivňuje vztahy mezi jednotlivými členy rodiny. Vnímá, zda žije s oběma rodiči, nebo pouze s jedním, jestli má prarodiče, kteří velmi působí na výchovu, protože dítě pak vnímá stáří jako přirozený jev lidského vývoje a určitě projeví větší úctu k těmto lidem nežli ten, který s nimi nikdy nevyrostal. Děti rovněž poznají, jestli jim rodiče mohou poskytnout po stránce materiální cokoli, nebo ne, což bývá ovlivněno zaměstnáním rodičů a jejich vzděláním. Z toho vyplývá, že rodina plní ve společnosti různé funkce, které určují postavení rodiny.

3.1 Typy rodin

O. Matoušek a A. Kroftová (2003) rozlišují dva typy rodin, jenž považují za důležité v další vývoji osobnosti dítěte. Prvním typem je rodina úplná. Úplnou rodinu tvoří muž, žena a děti; v úplné rodině jsou v prostředí domova přítomni všichni členové, kteří zastávají různé funkce a role; tito lidé většinou žijí v harmonickém vztahu a spoluutvářejí tento vztah mezi členy, kteří společně sdílejí život (avšak rodina úplná může být také nefunkční a disharmonická). Druhým typem je rodina neúplná. Jedná se o rodinu bez otce či matky, ať už z důvodu úmrtí nebo rozvodu; dítě žijící v takové rodině má dle výzkumů horší předpoklady vývoje; horší pro dítě z těchto dvou variant je spíše konflikt v rodině mezi rozvedenými rodiči nežli nepřítomnost jednoho z nich.

M. Procházka (2012) zmiňuje další čtyři typy rodin z hlediska funkčnosti. První z nich je rodina funkční, která dítěti zajišťuje zdravý vývoj a optimální socializaci a výchovu. Problémová rodina je druhým typem, který je uváděn. Některé nebo všechny funkce rodiny jsou narušeny a rodina nemusí dítěti zajistit optimální vývoj. Třetím typem je rodina dysfunkční, v níž se dlouhodobě vyskytují problémy a jsou narušené funkce rodiny, které nepoškozují pouze rodinu jako celek, ale především vývoj dítěte. Dysfunkční rodina není schopna problém řešit samostatně, neboť je vnitřně a vztahově narušená. Posledním typem je rodina afunkční, která neplněním funkcí dítěti škodí nebo ho může existenčně ohrozit.

Všechny děti nemají to štěstí, aby měly domov. Z nějakého důvodu je jim odepřeno toto prostředí a společenství mezi nejbližšími lidmi. Existují však lidé, kteří mají zájem vytvořit těmto dětem nový domov. Takovým typem náhradní rodiny je dle několika autorů pěstounská péče a osvojení (adopce).

S. Radvanová, J. Koluchová a J. Dunovský (1980) uvádějí jako náhradní typ rodiny pěstounskou péči. Dítě je svěřeno do pěstounské péče, pokud u něj z jakéhokoli důvodu není možné provést osvojení (adopci). Mimo to, že si dítě nelze osvojit, může být důvodem i to, že náhradní rodina si jej adoptovat nechce. O dítě, které si lze vzít do pěstounské péče, se rodiče řádně nestarají, neplní si povinnosti vůči dítěti a nezabezpečí mu výchovu. Tyto nedostatky však musí trvat dlouhodobě. Dlouhodobé nezajištění výchovy bývá doloženo společenskými organizacemi, soudy a také výpověďmi rodičů. Náhradní rodinné péči se dává přednost především z toho důvodu, že dítě má právo na to vyrůstat v rodinném prostředí. Mnoho dětí z ústavních zařízení přechází do pěstounské péče, protože potřebují individuální přístup, který jim ústav nemůže poskytnout. Do pěstounské péče může být svěřeno pouze dítě nezletilé. Děti si do péče mohou vzít občané s dostatečnými osobními, rodinnými, majetkovými poměry. Žadatel musí být bezúhonný, také je zjištěn zdravotní stav rodiny a provádí se psychologické vyšetření žadatelů. Není podstatné, zda je pěstoun svobodný, rozvedený nebo žije v manželství. Důležité je, že splňuje stanovené předpoklady. Takže pěstouny mohou být i oba manželé. Pěstouni od státu dostávají na dítě příspěvky. Práva a povinnosti pěstounů nezahrnují pouze materiální zajištění dítěte, ale i osobní zajištění. Pěstouni mají právo rozhodovat o běžných záležitostech dítěte, k výkonu mimořádných záležitostí žádají souhlasu rodičů, případně soudu, pokud za rodiče vydává rozhodnutí. Není vyloučen styk s rodiči a pěstounství může být v době jeho trvání soudem zrušeno. Pěstoun není zákonným zástupcem dítěte. Pěstounská péče může probíhat formou individuální (v rodinném prostředí) nebo skupinovou (ve zvláštních zařízeních pro tento výkon nebo v SOS vesničkách).

Z. Matějček a kolektiv (1999) se zmiňují o druhém typu náhradní rodiny, kterým je osvojení (adopce). Opuštěné dítě manželé přijímají za vlastní a mají k němu stejná práva a povinnosti, jako by měli ke svým vlastním dětem. Vzniká mezi nimi vztah jako mezi dětmi a biologickými rodiči. Manželé si mohou adoptovat pouze dítě nezletilé. O tom, zda si dítě mohou manželé osvojit, rozhoduje soud. Předtím však musejí o dítě nejméně tři měsíce pečovat. Biologické matky adoptovaných dětí bývají, na rozdíl od matek dětí svěřených do pěstounské péče, fyzicky zdravé. Děti jsou u svých matek v předadopční péči, než dají matky dobrovolný souhlas k adopci. Ale jsou tady i děti, které nejsou k adopci dávány z porodnice, ale po prokázaném půlročním nezájmu biologických rodičů. Dítě dostává jméno nových rodičů (biologičtí jsou zapsáni pouze na matrice, zde to zrušit nelze).

3.2 Funkce rodiny

Aby rodina správně a zdravě fungovala, měla by splňovat některé předpoklady. Členové rodiny by měli mezi sebou umět jasně komunikovat, měli by být schopni kooperace, blízkosti a vzájemné autonomie. Důležité je, aby se členové rodiny naučili podle změn adaptovat, zvládat tyto změny nebo ztráty v rodině. Zdravá rodina je veselá, nechybí jí humor, rodiče jsou si věrní, protože oni sami cítí, že takto je to správné, je to jejich svobodná volba. Rodiče dětem předávají své morální postoje, formují je, ovlivňují, podporují. Fungující rodina se snaží vyjít s druhými lidmi a utváří si vztahy a vazby se sociálním okolím, protože rodina není uzavřená společnost. (Sobotková, 2001)

Tím, že rodina není izolovaná skupina lidí, ale žije v určitém společenském prostoru, lidé kolem nich a také funkce rodiny se mění, přetváří, zužují nebo naopak rozšiřují, zanikají a vznikají nové.

B. Kraus a V. Poláčková (2001) uvádí následující dvě funkce, které by rodina měla splňovat. První z nich je funkce biologická. Pro funkci biologickou je rodina nejvhodnějším prostředím, protože narození dítěte v rodině je smyslem lidského života, a proto je rodina nejlepší pro realizaci reprodukce (dříve tato funkce byla považována za běžnou a přirozenou, s dnešním odkladem rodičovství tomu tak již není); biologicko–reprodukční funkce má pro jedince význam uspokojování potřeb biologických a sexuálních, ale také potřeby v pokračování rodu. Druhou funkcí je funkce ekonomická, protože rodina je významným činitelem pro rozvoj ekonomického systému dané společnosti, ve které žije; rodina je nejen spotřebitelem, ale zapojuje se do výrobní a nevýrobní sféry při výkonu povolání; rodina se musí rozhodovat o výdajích a investicích s využitím materiálních a finančních prostředků.

M. Procházka (2012) zmiňuje důležitost plnění následujících tří funkcí v rodinném prostředí. Výchovná funkce, kdy rodiče cílevědomě a záměrně působí na děti – vychovávají je a tím svým potomkům předávají tradice rodiny, hodnoty, normy společnosti; snaží se děti vychovávat, ale také naučit je sebevýchově a tím se pro ně stávají vzorem; rodina se snaží vychovávat své děti po stránce sociální, ekonomické, kulturní, mravní, zdravotní, estetické a usiluje o to, aby je dostatečně připravila do života; důležité je, jaký styl výchovy si rodiče zvolí, jaký mají emoční vztah k sobě, vztah k dětem, jaké požadavky na děti kladou a jakým způsobem je kontrolují. Druhou funkcí rodiny je funkce socializační. Dítě se v prostředí rodiny prvotně seznamuje se všemi návyky,

normami, hodnotami a chováním dané společnosti, ve které rodina žije; rodinné prostředí dítě záměrně připravuje na život ve společnosti a orientaci v něm; dítě ovlivňuje nejen to, jak prostředí vypadá, ale také to, jakým způsobem se lidé k sobě chovají, jaké plní role, jestli jsou přítomni všichni členové rodiny, jaké je klima rodinného prostředí, které charakterizuje vztahy jednotlivých členů. Třetím typem je funkce emocionální a tvorba domova. Rodina by měla dítěti vytvářet potřebné citové zázemí; je pro dítě velice důležitá, protože dítě potřebuje z rodinného prostředí cítit lásku, bezpečí, jistotu (nikde jinde se nedostává dítěti tolik lásky jako v prostředí domova, ale zároveň tomu tak nemusí být vždy); rodinné prostředí formuje a ovlivňuje děti, které si utvářejí obraz rodinného prostředí (jestliže se nerozvíjí emocionalita člověka, ať už z nedostatečné lásky matky k dítěti v raném dětství nebo selháním emocionálního uspokojení dítěte v rodině, může do budoucna způsobit dítěti deprivace nebo nějaký jiný emocionální problém); kromě citových potřeb zajišťuje rodina dítěti základní potřeby (tuto funkci není schopna žádná jiná sociální instituce v takovém rozsahu poskytnout).

J. Langmeier a D. Krejčířová (2006) uvádí kromě funkce reprodukční, emocionální a socializační také funkci hospodářskou. Rodina by neměla být pouze spotřebitelem, tak jako je tomu v dnešní společnosti, ale měla by vyrábět a vést domácnost. Součástí emocionální funkce by měla být funkce sociálně podpůrná, která by měla fungovat v případech, kdy to některý z členů rodiny potřebuje.

3.3 Vliv sociálního prostředí na výchovu dítěte

Člověka ovlivňuje prostředí, do kterého se rodí, vyrůstá v něm a žije po dobu svého života. Nejenom že si člověk od svých rodičů dědičně přenáší určité dispozice, ale člověka utváří i to, jak se lidé v prostředí, ve kterém žije, chovají, jak jednají, jakým způsobem existují. Člověk po narození vnímá ve svém prostředí vše, co se kolem něj děje. S těmito zásadami, způsoby chování žije až do dospělosti a přenáší je na rodinu, kterou si zakládá. Dítě nejvíce ovlivňuje prostředí rodiny. Model rodiny dítě napodobuje, protože jiný nezná. Předpokládá, že se stejným způsobem chová celá společnost. Naučí se dávat najevo pocity, názory, projevoval se a jednat určitým způsobem. Až s poznáním společnosti v pozdějších letech si začne formovat představy o tom, co je ve společnosti správné a žádoucí, a co nikoli.

„Rodinné prostředí určuje, jaké schopnosti a dovednosti jsou ceněny a naopak, co je považováno za zbytečné. Odráží se zde hodnotový systém rodiny i celková úroveň rodičů, resp. všech členů rodiny, její celkový kontext. Rodinné prostředí posiluje rozvoj kompetencí, které považuje za důležité, a cíleně nerozvíjí ty, které zde významné nejsou. Některé může dokonce i potlačovat.“ (Vágnerová, 2005, s. 19)

M. Vágnerová (2005) uvádí, že velký vliv na vývoj dítěte má sociální prostředí bez otce nebo matky. Jde o rodinu neúplnou, po úmrtí jednoho z rodičů nebo po rozvodu. Rodina neúplná nebo disharmonická je pro vývoj dítěte horší než rodina úplná a harmonická. Z toho však horší pro dítě je konflikt v rodině (rozvod) než nepřítomnost rodiče. Rozvod nebo úmrtí v rodině je zátěž nejen pro partnera, ale především pro dítě. Rozvodem a s tím spojeným odloučením rodičů ztrácejí děti jistotu rodinného zázemí. Mnoho párů po rozvodu spolu nevychází v dobrém a tím snižují jistoty dítěte. Rozvod má také dopad na rodiče v rámci výchovy jejich dítěte. Většinou rodinu opustí otec, který se k výchově poté staví benevolentněji a shovívavěji. Je to způsobeno omezeností času, který je otci vymezen. Naopak matka, která je na děti sama, se stane autoritativnější. Jsou ovšem výjimky, které si z dětí vytvářejí spojení. Vztah dítěte s rodičem, který s ním už nežije, se časem mění, protože s ním není v denním kontaktu. Rozvod se obvykle může projevit i na prospěchu dítěte ve škole. Může ztratit motivaci do učení, protože škola spadá do určitého hodnotového systému, ke kterému patřila i rodina. Rozpad rodiny se projeví i na chování. Navíc rozdílně reagují chlapci a dívky. Chlapci obvykle prezentují svůj hněv navenek, chovají se agresivně a tím pohoršují své okolí, které je tím negativněji hodnotí. Dívky naopak své trápení řeší samy v sobě, neprojevují se navenek a mohou si ubližovat autoagresivně.

Rodiny neúplné vznikají kromě úmrtí a rozvodem také těhotenstvím svobodné ženy a jakoukoli jinou absencí jednoho dospělého. Dítě se vyrovnává se změnami v životě. Jestliže do jeho dosavadního života vstupuje nový partner rodiče, obtížně se se změnou vyrovnává. Vztah dítěte k odcházejícímu rodiči je u dětí rozdílný, protože záleží na příznivosti vztahu dítěte s rodičem před rozvodem. Neúplné rodiny však mohou plnit funkce i lépe než rodiny úplné, v nichž jsou přítomni oba rodiče, ale vztah rodičů může být problémový. Situace v neúplných rodinách bývá ale složitější, protože málokdy jeden člověk splňuje dokonale obě role a zastává sám všechny úkoly. U dětí z neúplných rodin se častěji vyskytují výchovné obtíže, ve škole mívají častěji problémy s prospěchem, komplikovaněji se začleňují do kolektivu. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Z. Matějček a Z. Dytrych (2002) se zmiňují o rozdílnosti mezi úmrtím jednoho z rodičů a rozvodem a jejich dopadu na psychiku dítěte. Pokud dítě vyrůstá jen s jedním rodičem (úmrtí druhého), záleží na době, kdy dítě o rodiče přišlo. Jestli dítě bylo v době úmrtí ještě malé, nemá to na něj takový vliv jako při ztrátě jednoho z rodičů, když už bylo větší a vnímalo přítomnost obou z nich. Úmrtí přichází náhle a nečekaně, a pokud byl rodič dlouhodobě nemocný, příprava na tuto možnost byla odlišná, než je tomu při rozvodu. V případě nemoci rodiče se dítě připravuje na strach, opuštění, celkovou ztrátu a mísí se v něm různorodé prožitky, které ovlivňují jeho psychický stav. Mezi rozvodem a úmrtím je v prožívání dítěte podstatný rozdíl. Jestliže se rodiče rozvedou, rodič, se kterým dítě žije, většinou negativně hodnotí toho, který odešel, a u dítěte tak vyvolává negativní myšlenky. Pokud však rodič zemře, celá rodina a především dítě vzpomínají na to dobré, co společně prožili. Fyzicky sice rodič není přítomen, tak jako při rozvodu, ale duchovně je stále přítomen v srdci dítěte, což se u rozvedených rodin tak často nestává. U dětí, které utrpěly ztrátu smrtí jednoho nebo obou z rodičů, může tento stav vyvolat obrannou reakci, jako je silná citová porucha, protest, uzavřenost nebo apatie.

B. Kraus a V. Poláčková (2001) uvádějí, že člověk se narodí do určitého prostředí, vyrůstá v něm a žije. Prostředí člověka velmi ovlivňuje a poznamenává, protože si osvojuje modely a způsoby chování rodinného prostředí. Vlivy prostředí mohou člověka v jeho jednání formovat, podporovat, podílejí se na rozvoji osobnosti, ale mohou mu být i překážkou. Podmínky na jedince působí pozitivně, negativně, ale i neutrálně. Člověk se může i s nepříznivými podmínkami prostředí vyrovnat, přizpůsobit se jim nebo se snažit je pozměnit, ale záleží na individualitě každého jedince a na jeho úspěšnosti. V životě lidí mohou v průběhu jejich existence nastat náročné nebo krizové životní situace, se kterými se člověk obtížně vyrovnává a není je schopen sám překonat. Krizové situace jsou nepředvídatelné, pro člověka traumatizující a velmi bolestivé (ztráta blízké osoby), ale vznikají také důsledkem životních změn (rozvod).

Měla by to být právě rodina, kdo předá dítěti základy slušného chování, protože způsob, jakým členové rodin společně komunikují a jednají, může velmi ovlivnit chování dítěte nejen v rodinném prostředí, ale odráží se i na chování dítěte ve školním prostředí a celkově na veřejnosti. Rodinná atmosféra působí na dítě a je mnohdy velmi proměnlivá. Chování dítěte však ovlivňují i další faktory.

4 Chování dítěte ve školním prostředí

Ve čtvrté kapitole je zmínka o negativním způsobu chování dítěte ve školním prostředí, které je po nástupu na 1. stupeň základní školy pro většinu dětí velkou změnou. V kapitole je popsána důležitost znalosti dimenzí dětské osobnosti, jejichž neznalost učitelem může zapříčinit nepochopení dětského smýšlení a následně i jednání. Neznalost může způsobit obtížnou socializaci dítěte do kolektivu třídy. Komplikované začleňování se mezi ostatní nebo úplné vyčlenění dítěte z kolektivu ostatními žáky může dítěti způsobit psychickou deprivaci, o níž je v kapitole také zmínka, ale jsou zde popsány další příčiny, z nichž deprivace u dětí mohou vznikat, a to, jakým způsobem lze deprivacní poruchy napravit.

Před nástupem do první třídy většina dětí navštěvuje kolektivní dětská zařízení, zejména mateřské školy, aby se naučily pracovat s jinými dětmi a socializovaly se do jiné skupiny, než je rodina. Sociální prostředí, do kterého se dítě musí adaptovat a pro které platí jiný řád a pravidla, než tomu bylo v rodině, je pro dítě nové a zpočátku je pro něj složité se v něm orientovat. Škola by měla s rodiči spolupracovat. Samozřejmě tomu musí být i naopak, neboť dítě musí pocítit soulad mezi těmito institucemi, které dítěti chtějí pomoci, nikoliv uškodit. S nástupem do školy se pro dítě změní spousta návyků, jako je například denní režim. Zavedení nového režimu dne může dětem způsobit odpor ke škole. Dítě může být vyčerpané nejen fyzicky, ale také psychicky, protože některé děti se obtížněji adaptují do nového prostředí, což může mít za následek negativní chování dítěte. Rodiče by měli zdravým způsobem dohlížet na povinnou školní docházku dítěte a dětem pomáhat. Ve škole se vytvářejí pravidla mezilidského soužití a chování jednoho žáka ke druhému. Pravidla by žáci měli dodržovat. Jenomže každé dítě je jiné. Má jinou povahu, charakter, vlastnosti, mravní zásady atd. Proto se všichni žáci nemohou chovat v jednom prostředí stejně. Ale přesto by měli respektovat normy, které udržují řád a chod školy. Jsou však ve školách i děti, které záměrně porušují řád školy a svým chováním dávají najevo nerespektování autority. Do školy mohou docházet i žáci, kteří trpí poruchami chování z jiného důvodu, a to biologického nebo psychosociálního. Děti se chovají opozičně, agresivně, probíhají u nich výbuchy zlosti, často se se spolužáky bijí a rvačky většinou vyvolávají samy. Poruchy mohou vést až ke kriminalitě. Změna chování musí mít nějakou příčinu.

P. Hartl definuje následující pojmy:

Chování: „*Souhrn vnějších projevů, činností, jednání, reakcí organismu*“ (...) (1993, s. 70)

Chování antisociální: „*Uvědomované protispolečenské chování kriminálního charakteru; protispolečenského ch., resp. jednání, zahrnuje veškeré protispolečenské jednání dané trestním řádem společnosti.*“ (1993, s. 71)

Chování asociální: „*Nespolečenské ch., resp. jednání, které neodpovídá mravním normám dané společnosti, nedosahuje však ještě úrovně ničení spol. hodnot jako u ch. antisociálního*“ (...) (1993, s. 71)

Chování disociální: „*Ch. spol. nepřizpůsobivé, nepřiměřené, bez výrazné nenávisti.*“ (1993, s. 71)

Chování maladaptivní: „*Následek porušené adaptability, nepřiměřené patol. ch., selhávání v uspokojování důležitých potřeb jedince při jeho interakci s fyzikálním i soc. prostředím.*“ (1993, s. 72)

O. Čačka (1996) se zmiňuje o následcích adaptačních potíží dítěte. U dítěte, které se obtížněji adaptuje do nového prostředí, se mohou vyskytnout neurotické příznaky, protože je dítě zažívá nápor poznávací, ale i prožitkový. Dítě může být vzdorovité, neposlušné a ignoruje autoritu. Velká zátěž je kladena na motoriku dítěte, které se dříve mohlo pohybovat volně a hrát si, a nyní musí sedět v lavicích a poslouchat.

R. Jedlička (2011) uvádí, jak je pro některé jedince obtížné začlenit se do kolektivu třídy. Aby se dítě včlenilo mezi ostatní a účastnilo se společenského dění ve třídě, musí se naučit potlačovat a odsouvat pouze vlastní potřeby a přání a upřednostnit úspěch celého kolektivu. Dítě se učí respektu ke druhé osobě a tím si utváří nová přátelství. Dítě, které nebere ohledy na ostatní, porušuje pravidla třídy nebo ubližuje jiným, stěží mezi ostatní zapadne. Vyčleněné děti obvykle chtějí zapůsobit alespoň na pedagoga, usilují o postavení, které by ostatním ukazovalo nadřazenost nad nimi. Pokud skupina spolužáka zavrhne, těžko se najde v kolektivu spolužák, který by se nad ním slitoval a chtěl se s ním kamarádit. Okamžitě by byl od ostatních odsouzen. Je to pro učitele velmi těžký a dlouhodobý úkol, aby situaci ve třídě napravil. Osamělý stav dítěte může mít za následek psychické strádání, někdy i celoživotní. Dítě také velmi často dráždí ostatní spolužáky, ale tím způsobem, aby to učitel neviděl. Před ním si pak hraje na vzorného žáka, který je slušný a dobře vychovaný.

Rovněž dítě plaché, uzavřené do sebe, pro něž není lehké se skamarádit, může cítit odmítání ze strany vrstevníků. Může si proto začít vymýšlet imaginární kamarády a s nimi spojené příběhy. Jde o psychickou obranu ze strany dítěte. Uniká do světa, kde nejsou přílišné nároky a konflikty. Často se stává, že přesvědčí i sebe sama, že to není pouze výmysl, ale že se fantazijní dobrodružství s imaginárními postavami opravdu stala. Důležité je, aby v rodině působily na dítě dva protipóly, a to matka a otec. Matka by měla být pečující. Otec by měl působit autoritativněji. Matky mnohdy ustupují ze svých zásad, aby dítěti všechno splnily. Proto by měl otec zastupovat roli, která nastavuje normy a řád, které dítě bude jednou respektovat a tím lépe pochopí pravidla ve společnosti, do které vstupuje s nástupem právě na základní školu.

4.1 Dimenze osobností u dětí

Š. Miková a J. Stang (2010) se zmiňují o dimenzích osobnosti, které ovlivňují chování dítěte ve školním prostředí. V mladším školním věku se dítě stále vyvíjí, zkouší se ve společnosti chovat proměnlivě a různými způsoby, aby pochopilo, co společnost vyžaduje, co akceptuje a co je nepřijatelné. Společnost usuzuje, jaký člověk je, zpravidla podle toho, jak se chová. Ale na chování člověka působí duševní stav, dispozice, které jsou vrozené, nedají se ovlivnit jako chování, ale které se člověk může naučit alespoň částečně ovládat. Žák svojí aktivitou přijímá informace, na které zaměřuje svoji pozornost, a musí se rozhodnout, co je pro něj z těchto informací nejpodstatnější. Informace přijímá smyslově nebo intuitivně a rozhodnost ve výběru je závislá na myšlení a citění. To, jaký člověk je, jak mnoho energie má, je dáno extroverzí nebo introverzí člověka. Lidé se orientují k prostředí a celkově ke světu prostřednictvím vnímání a usuzování. Jedinci, kteří dávají přednost usuzování, mají rádi věci naplánované a zorganizované, a ti, kteří preferují otevřenost a nahodilost situací, upřednostňují vnímání. Každý jedinec, tedy i dítě, preferuje vždy jeden z těchto protipólů dimenzí.

Š. Miková a J. Stang (2010) rozlišují následujících osm dimenzí osobností u dětí. První dvě dimenze představují extroverze a introverze. Termíny se týkají energie člověka. Ve významu znamenají navenek nebo dovnitř obrácený člověk. Člověk extrovertní je otevřený ve vztazích k lidem, přátelský a komunikativní. Člověk introvertní je opakem extroverze. Děti introvertní jsou uzavřené, ostýchavější. Jedinci mohou být buď výhradně jedním z těchto dvou pólů, nebo jejich kombinací. Smysly x intuice jsou dvě další dimenze. Jedinec může

informace přijímat těmito dvěma způsoby, které napovídají o tom, čemu více věří, jestli dává přednost faktům pozorovatelným, nebo více důvěřuje těm informacím, u kterých předpokládáme určité možnosti a vztahy, na základě představivosti. Jedinci přijímající smyslově věří tomu, co vidí, co je skutečné, důvěřují faktům. Věří tedy realitě. Jedinci, jež upřednostňují intuici, dávají přednost vztahům a významům, které jsou v informacích obsaženy. V informacích hledají i skryté významy. Pátou a šestou dimenzi osobnosti tvoří myšlení x cítění. Jedinci na základě myšlení a cítění zpracovávají informace, ke kterým došli prostřednictvím smyslů nebo intuice. Za pomoci těchto dvou pólů se rozhodují a vytvářejí závěry svých rozhodnutí. K tomu, aby se správně rozhodli, musí věcem umět porozumět a orientovat se v souvislostech. Jedinec může dát přednost myšlení, tedy objektivním věcem, nebo jsou pro něj podstatnější osobní zájmy a záležitosti – cítění. Lidé preferující myšlení dávají přednost logičnosti, zákonitostem a jejich vztahovým záležitostem a zkoumají dostupné varianty, rozhodují se rozumem. Vybírají nejlogičtější řešení, která jsou zdůvodnitelná. Člověk upřednostňující citovou stránku při rozhodování dává přednost svým postojům a přesvědčením a jedná v souladu s tím, zda tím neohrozí vzniklé vztahy mezi ostatními lidmi. Poslední dvě dimenze jsou usuzování x vnímání, kdy jedinci, u kterých převažuje usuzování, se rozhodují brzy, chtějí a potřebují mít vše pod kontrolou. Mají rádi věci ukončené. Potřebují znát očekávání, která mohou nastat. Svá rozhodnutí neodkládají, a pokud je vzhledem k okolnostem musí změnit, nejsou tomu příliš rádi. Úkoly plní co nejrychleji. Lidé s převahou vnímání náhle nic neuzavírají, věcem a situacím nechávají prostor a otevřenost. Věci ukončují až v nezbytně nutné době, kdy nashromáždí co největší množství materiálů a údajů o dané věci. Rádi jednájí spontánně a nepotřebují k životu seznam plánů.

M. Vágnerová (2004) zmiňuje kromě extroverze a introverze dalších osm základních dimenzí osobnosti, které mají vliv na chování jedince ve společnosti. Emoční labilita a stabilita, jejichž základním rysem je úzkostnost nebo vyrovnanost člověka a kombinují se s extroverzí a introverzí. Dalšími dvěma dimenzemi osobnosti jsou dominance a submise, které vyjadřují tendenci k určitému chování ve společnosti a celkově ke světu. Jedinec dominantní usiluje o ovládnutí okolí a naopak člověk, který se druhým podřizuje a zaujímá podřízenou roli ve společnosti, je submisivní. Hostilita a láska jsou typologiemi osobnosti, které také vyjadřují vztah k okolí, ale více na emocionální úrovni. Jedinec k lidem kritičtější a odmítavější je hostilní, opakem je člověk přátelský. Hostilitu a lásku lze opět kombinovat s extroverzí a introverzí, ale také s dominancí a submisí. Posledními dvěma základními dimenzemi osobnosti jsou senzitivita a rozumovost. Lidé senzitivní preferují iracionální hodnocení prostřednictvím emocí a jedinci rozumoví hodnotí

racionálně, tedy prostřednictvím rozumu. Všech deset základních dimenzí lze navzájem kombinovat.

Z důvodu rozdílných osobností u dětí může nastat problém v socializaci dítěte.

O. Matoušek a A. Kroftová (2003) píší o tom, že pro socializaci dítěte není důležitá pouze osobnost jedince, ale i pravidla a normy, které v dětech formují rodiče a které by měly děti ve společnosti dodržovat. Lidé jsou jedinci společenštlí a aby do společnosti patřili a dokázali se do ní nenásilnou formou včlenit, měli by se naučit dodržovat normy a zásady, které společnost uznává a především které dodržuje. Děti by měly být od rodičů naučeny dodržovat pravidla. Rodiče by v dětech měli pěstovat a podporovat vnitřní kontrolu, aby se děti samy naučily regulovat své chování na veřejnosti. Děti, které mají s projevy negativního chování problémy a neví, jakým způsobem se mají chovat, nemají od rodičů vytvořený model zábran. Na stejnou věc jejich rodiče dvakrát zareagovali opačným způsobem. Jednou je potrestali, podruhé problém přešli jako velmi banální a zbytečný. V rodinách, v nichž se rodiče chovají agresivně, vyrůstají děti delikventní, neboť jsou tomuto způsobu chování učeny a vnímají ho jako přijatelný a společností dovolený. Děti, jež rodiče fyzicky trestají, se časem vnitřně vzdalují od citového vztahu ke svým rodičům, a aby se vyhnuly trestu, začnou manipulovat, hledají výmluvy a lžou. Vše pro to, aby nebyly opět fyzicky napadeny. Tím rodiče u dětí posilují nedostatky chování, které jsou nepřijatelné.

4.2 Psychická deprivace dítěte

Jde o strádání, nedostatek nebo neuspokojení základních potřeb duševních, tedy jistoty a lásky. Dítě je většinou osamělé nebo zanedbané, stýská se mu po domově. Psychicky deprivované jsou obvykle děti, které jsou odloučeny od matky, tedy nedochází zde k vzájemné interakci mezi matkou a jejím dítětem. Jestliže je dítě dlouhodobě bez matky, jeho zármutek z odloučení může později vyvolat agresivní chování, protože funkcí této agrese je dosáhnout opětovného spojení dítěte s matkou.

Příčiny psychické deprivace

J. Langmeier a Z. Matějček (2011) rozlišují několik důvodů zapříčinění psychických deprivací. Nejprve extrémní sociální izolaci, která vzniká strádáním a nedostatečným podněcováním dítěte širší společností. V tomto případě rodiče dítě částečně nebo úplně izolují od společenského prostředí, takže se mu nedostává hodnot a podnětů, které by v tomto prostředí mohlo získat. Dítě nemusí citově trádat v rodině ani nemusí mít nedostatek smyslových podnětů ze strany rodiny. Dítě také naváže sociální kontakty a vazby ve své rodině, ale není mu umožněno vídat se s vrstevníky a účastnit se tak společně s nimi různorodých aktivit přiměřených věku dítěte, není přítomno ve školním prostředí atd. Příčiny izolace od společnosti mohou být způsobeny i jinými podmínkami, které se přidružují k ostatním. Dítě může mít nějaký defekt, který mu neumožňuje zapojit se do společnosti mimo rodinné prostředí. Deprivace rovněž vznikají separačními prožitky, jež jsou zapříčiněny odloučením dítěte od lidí, kteří uspokojují citovou stránku jeho potřeb. Separace je velmi závažná okolnost ve vývoji jedince. Separace může být dlouhodobá, krátkodobá, úplná, částečná, náhlá i postupná. Může mít větší či menší traumatizující následky nebo frustraci. Příčinou vzniku deprivace je vyrůstání dítěte ve špatném rodinném prostředí. Jde o rodiny, které ohrožují dítě nejen na vývoji, ale mnohdy i na životě. Dítě žijící v takovém prostředí může mít velké nedostatky v duševním a tělesném vývoji a za ostatními vrstevníky může být značně opožděné. Umístění dítěte do ústavní péče, kde děti mohou psychicky trádat, je další z příčin. Děti, které v ústavním zařízení často strádají, se chovají pasivně nebo naopak agresivně. Ústavní prostředí bývá pro dítě jednotvárné, proto může jedinec špatně prospívat jak psychicky, tak i fyzicky.

A. Train (2001) zmiňuje několik příčin, ze kterých deprivace u dětí vznikají. Jedním z důvodů bývá dědičnost. Ovšem musí se brát v úvahu, že dítě žijící v rodinném prostředí, kde rodič trpí některou z psychickým poruch, je s dospělým v neustálém kontaktu, proto nemusí mít poruchu geneticky prokázanou, ale může chování dospělého napodobovat. U dítěte, které v útlém věku bylo závažně nemocné, se může vyvinout některá porucha emocí nebo chování. Deprivované bývají i děti, které jsou účastníky rozvodu rodičů. Některé se projevují nepřátelským i agresivním chováním k ostatním dětem, protože napodobují chování rozvádějících se rodičů. Úmrtí blízké osoby se na dítěti projevuje smutkem a apatií, ale i depresemi. Negativní atmosféra v rodině dítě nepříznivě ovlivňuje. Záleží na míře problémů a délce trvání. Příčinou deprivace dítěte bývají v krajních případech i skryté problémy jak v rodině, tak mimo ni. Dítě může být zneužívané, týrané,

šikanované, musí čelit domácím násilím doma, v kolektivu vrstevníků či ve škole. Důvodem negativního chování také bývá špatné chování rodičů k sobě navzájem nebo k dítěti a nevhodný výchovný styl, jímž je dítě vychovávané. Kromě prostředí, ve kterém dítě žije a pohybuje se a které negativně ovlivňuje chování dítěte a může způsobit deprivace, jsou tady i další příčiny, kterými dítě může trpět, jako poruchy s učením, koordinací, hyperaktivitou a poruchy vyvolané úzkostí, stresem, depresí...

Psychická deprivace v častějších případech vzniká u dětí zanedbávaných, opuštěných a celkově u těch, které nemají po dlouhou dobu uspokojeny základní psychické potřeby. Jde o potřebu podnětové proměnlivosti, srozumitelné a organizované uspořádání podnětů. Dítě potřebuje mít k někomu emoční a stabilní vazbu, ale také pocit osobně-sociálního významu. Rodina má rozhodující význam pro zdravý vývoj jedince. Vývoj člověka je ohrožen v kterémkoliv období života a nejvíce je ohrožen v dětství. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Náprava deprivčních poruch

Pokud se deprivace objeví už v časném věku, jsou trvalé a hluboké. Deprivace postupují až do dospělosti. Pro dítě může být vyhledání lepšího prostředí sice přínosem, ale jelikož je už psychicky poznamenáno a poškozeno, nové prostředí tak zásadně nepomáhá. Náprava je však možná ještě v adolescentním věku a časně dospělosti jedince. Děti je možné umístit do náhradní rodinné péče, kde se sice emočně poruchy vyskytují, ale rozumově děti rozvíjené jsou. Náprava těchto dětí není považována za naprosto nemožnou, ale ani ne za příznivou. Nejproblémovější a nejsložitější je náprava u dětí, které byly deprivovány ve velmi mladém věku a velmi dlouhou dobu. Aby porucha byla alespoň částečně napravena, je zapotřebí dítěti zajistit podnětné prostředí, ve kterém nebude psychicky strádat. Náprava je možná i vytvořením nových návyků a odstraněním starých a nežádoucích. Aby dítě opět navázalo vztah se svým okolím a sociálním prostředím, je zapotřebí přetvořit charakterovou stránku osobnosti, ale také vlastnosti dítěte. V neposlední řadě se používá opětovné začlenění dítěte do společnosti, aby si tak vytvořilo postavení mezi ostatními. Dítě by se prostřednictvím svého okolí mělo zbavovat deprivčních následků. Nesmíme opomenout ani různé způsoby terapií. Léčba deprivovaných dětí bývá složitá, dlouhodobá a mnohdy bez kladných výsledků. (Langmeier, Matějček, 2011)

J. Langmeier a D. Krejčířová (2006) uvádějí, že nápravné opatření je možné provést individuální terapií, která by měla usilovat o nápravu psychických následků dítěte. Jestliže u dítěte vznikla deprivace rodinným prostředím, je zapotřebí, aby se terapie účastnili všichni členové rodiny, a snažili se tak společně vytvořit lepší rodinné vztahy.

A. Train (2001) zmiňuje několik způsobů technik a terapií, které by měly pomoci ve zjištění příčiny problému a v nápravě chování nejen u dětí psychicky deprivovaných, ale i u těch, které se obtížně socializují, a u dětí, které nedokážou ovládat své chování a jednání k ostatním lidem. Uvádí techniku odbourávání strachu, úzkosti, odstraňování nevhodného způsobu chování aj. Pro zvolení správné techniky je zapotřebí, aby odborník diagnostikoval problém a zvolil nejvhodnější techniku nebo kombinaci několika technik. Vhodné terapie, které by měly dítěti pomoci, spatřuje v poradenství, psychoanalýze pro odhalení příčin chování dítěte. Pomoci by měl i nácvik odolnosti proti stresu nebo rodinná terapie. V případech, kdy nápravná opatření nejsou účinná a mohly by vzniknout další poruchy chování, je zapotřebí upravit stav dítěte použitím léčiv.

Ve školním prostředí může učitel být velmi nápomocen svým přístupem k dítěti a přístupem ve vedení hodin. Učitel může dítěti poskytnout bezpečí a útočiště, měl by podporovat kamarádství mezi dětmi i s problémovým dítětem, pomáhat mu nalézat řešení v problémových situacích a být mu nápomocen v učení se sociálním dovednostem. Jestliže učitel pracuje s problémovým dítětem, bude zapotřebí, aby se do spolupráce zapojili i rodiče, pokud to bude možné. (Train, 2001)

Děti se ve školním prostředí mohou chovat k ostatním přijatelným způsobem, ovšem mohou také nastat situace, jež jsou popsány v této kapitole, kdy se děti do společnosti začleňují obtížněji a izolace ostatními může způsobit chování agresivní, v krajních případech až protispolečenské. Nejsou to pouze děti nepřijaté ostatními vrstevníky, které se mohou začít chovat negativně, ale jsou to i děti bezproblémové, vřdčí typy, tiché, tedy i děti, o nichž by to okolí nepředpokládalo. Z jistých příčin a s určitou motivací může nastat u těchto dětí změna v chování k horšímu.

5 Kriminalita školní mládeže

Děti se mohou začít chovat protispolečensky a v krajních případech i podlehnout kriminalitě, nejčastějšími případy jsou například krádeže, šikana. Proto se pátá kapitola věnuje agresivnímu chování dětí, které může vyústit i ve výše zmíněné kriminální chování. Kapitola popisuje příčiny, z nichž agresivita u jedince vzniká, směry, na něž je agrese mířena, a příčiny agrese, z nichž agrese vyústí. Také se věnuje zvládnutí a řešení agrese i tomu, jaké prostředí je rizikové pro negativní vývoj dítěte a může vyvolat delikventní chování. Rovněž jsou zde zmíněny nežádoucí projevy dítěte, které bývají projevem poruch chování.

Děti, které podlehnou kriminalitě a chovají se ve společnosti nežádoucím způsobem, který se trestá, většinou trpí sociální deviací. Sociální deviace je odchylka v chování, která není v dané společnosti přípustná. Děti, které se tak chovají, porušují sociální normy. Může se jednat o sociální deviaci, ale nežádoucí způsob chování může být zapříčiněn také biologickým aspektem. Deviantní člověk se může chovat disociálně, asociálně a antisociálně, delikventně nebo kriminálně. (Procházka, 2012)

P. Hartl definuje pojmy následujícím způsobem:

Delikvence: „*antisociální jednání*“ (1993, s. 32)

Delikvent: „*provinilec; obvyklé označení pro mladistvé (15 – 18) (...)*“ (1993, s. 32)

Kriminalita: „*negativní, společensko-historicky podmíněný jev, souhrn jednání, jehož důsledkem je trestná činnost*“ (1993, s. 93)

Děti se však mohou projevovat nežádoucím způsobem chování nejen v důsledku duševního onemocnění, ale příčinou může být nevhodné výchovné působení na dítě nebo špatná sociální přizpůsobivost. Poruchy chování, které bývají spojovány s agresivitou, jsou například opoziční porucha, krádeže, porucha chování s protispolečenskými rysy. (Martínek, 2009)

O. Matoušek a A. Kroftová se zmiňují o důležitosti rodinné výchovy: „*Rodina je tradičně považována za hlavního činitele, jenž svým selháváním dětem umožňuje kriminální chování.*“ (2003, s. 37)

5.1 Agresivita a agrese

P. Hartl definuje pojmy následovně:

Agresivita: „*Tendence k útočnému jednání vůči druhé osobě či okolí*“ (1993, s. 8)

Agrese: „*Nepřátelství, útočnost či výbojnost v jednání vůči určitému objektu, útok na překážku (osoba, předmět) na cestě k uspokojení potřeby, jsou rozlišovány čtyři stupně:*

- 1. *bez vnějších projevů- probíhá pouze v myšlení,*
- 2. *projeví se navenek- např. nadávkou či hrubým slovem,*
- 3. *destrukce- projeví se bouchnutím dveří, rozbíjením předmětů,*
- 4. *fyzické napadení druhé osoby.*“ (1993, s. 7, 8)

Jestliže mluvíme o agresi, jedná se o záměrné chování k druhému jedinci, které má za cíl ublížit. Agresor předpokládá, že svým chováním druhého nějakým způsobem poškodí. Agrese tedy není chování náhodné. (Koukolík, Drtilová, 2006)

Dle J. Poněšického (2005) je agrese abstraktní pojem, který nevyjadřuje druh chování, nýbrž jde o emoční stavy jedince, který jedná na základě impulzů vedoucích k zuřivosti a vzteku, jenž vznikají v představách nebo s nimi bývají alespoň spojeny. Jedinec chce někomu ublížit nebo jej zničit a představy může realizovat prostřednictvím svého chování a tím druhému způsobit újmu.

M. Procházka (2012) uvádí, že terminologie je velmi nejednotná, proto mohou být pojmy agrese, agresivita, hostilita mylně chápány jako synonyma, ale ve skutečnosti jde o pojmy rozdílné.

Hostilita je „*nepřátelský postoj vůči sobě n. jiným osobám, s projevy nepřátelství a agrese; často vyvolána žárlivostí, závistí, příp. chorobnými duš. pochody; paranoa aj*“. (Hartl 1993, s. 64)

F. Koukolík a J. Drtilová (2001) uvádějí, že samotný pojem agrese může znamenat řadu odlišných způsobů chování. Ve většině případů však agrese znamená chování, které účelně lidi tělesně ohrožuje nebo jim tělesně škodí.

5.2 Příčiny agresivity a agrese u jedince

F. Koukolík a J. Drtilová (2001) se zmiňují o prvopočátcích agresivního a násilného chování dětí, které lze zaznamenat již v raném dětství. Na agresivním chování se podílí více aspektů: jednak je to tvrdá výchova rodičů, jednak nízká inteligence dítěte a v neposlední řadě porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD, Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder).

Děti mohou být agresivní z několika důvodů, které ovlivňuje jak dědičnost, tak prostředí, ve kterém vyrůstají. Z. Martínek (2009) rozdělil původ příčin agresivity jedince.

Agresivita k dosažení cíle se projevuje v chování u dítěte již v době tří let. Je to přirozený jev a u dítěte souvisí s rozvojem osobnosti, jeho „já“. Dítě si začíná uvědomovat samo sebe a snaží se jednat samostatně. Dítě chce za každou cenu prosadit své potřeby. Vynucuje si je dupáním, kopáním. Pokud však těmto projevům chování u dítěte začne rodič ustupovat nebo mu vyhovovat, dává dítěti najevo, že jestliže se příště bude opět chovat tímto způsobem, zase dosáhne svého a rodiče mu vše splní. Budoucí chování dítěte se utváří právě v raném období. Rodič by měl být neústupný, důsledný. Jestliže se tak nestane, dítě se naučí s ostatními manipulovat a jeho nežádoucí způsob chování si odnese s sebou až do dospělosti.

Nejdůležitější oblasti mozku, které souvisejí s agresivitou jedince, jsou limbický systém a kůra mozková. Je to právě limbický systém, který obsahuje množství struktur, jež zapříčiňují toto nežádoucí chování dítěte. Systém ovlivňuje kontrolu nad emocemi člověka. Poškození kůry mozkové vede k reaktivnímu a impulzivnímu chování vůči okolí. Děti, které trpí poškozením mozku, mají velký problém s kontrolou a v dospívání se mohou zapojit do trestné činnosti.

Děti, které trpí neuspokojenou bazální jistotou, bývají agresivní. Zdravá psychika dítěte je mimo jiné zapříčiněna právě pevným vztahem mezi dítětem a jeho matkou. Vazba s matkou znamená pro dítě bezpečí, jistotu, lásku a je pro dítě nenahraditelná. Například nevšímavost matky bere dítě jako jeho ohrožení a způsobuje u něj úzkost či projevy útočnosti. Dítě najednou nezajímá zkoumání jeho okolí ani hry, které ho doposud tolik bavily. Začne se vztekat, křičet a dožadovat se pozornosti, stává se z něj hyperaktivní dítě. Děti ve školním prostředí si nejsou jisty novou situací a lidmi, reagují agresivně mnohdy bez jakékoli vážnější příčiny, nesoustředí se a potřebují na sebe za každou cenu upozornit. Narušení vazby s matkou u těchto dětí zapříčiňuje opoziční vzdor, snadno přilnou k návykovým látkám. Většinou nejsou schopny dodržovat pravidla chování společnosti, ve které žijí.

Agresivita vzniká také tím, že rodiče jsou ve výchově dítěte slepí. Rodič nechce absolutně řešit chování svého dítěte, které se mu jeví jako bezproblémové. Jestliže se dítě začne chovat nevhodným způsobem, nehledá chybu na své straně, ale na straně školy a vrstevníků. Rodiče se svým postojem zbavují jakékoli zodpovědnosti za chování svého potomka, mnohdy nebývají ochotni spolupracovat s odborníky. Změna nastává až v době, kdy dítě je agresivní i doma a oni se cítí ohroženi.

J. Poněšický (2005) uvádí příčiny, z nichž agrese vzniká. Agrese může vzniknout jako vrozená pudová záležitost. Nejde výhradně o agresi, která je reakcí na podnět, ale o vnitřní napětí, které narůstá. Jde o biologický proces, při němž se snaží přežít nejsilnější jedinci. Jedinec se tímto pudovým způsobem chová, jestliže mu hrozí násilí. Lidé nemají tolik pudových podnětů, které by je nutily k agresivnímu chování tak, jako je tomu u zvířat. Lidé si sami vytvářejí konfliktní situace, při nichž by měli možnost agrese realizovat. Proto u lidí není pudová agrese tak přirozená jako u zvířat. Agrese jako reakce v důsledku frustrací vzniká důsledkem psychických traumat, překážkami v průběhu uspokojování a dosahování cílů. Jde o krátkodobou aktuální agresi. V důsledku frustrace se jedinec chová agresivně jedině v případě, že situace mu neumožní uspokojit jeho potřeby. Nechová se negativně stále, pouze reaktivně na určitou situaci. Frustrace u dětí vzniká liberální i rozmazlující výchovou, při níž rodiče svým dětem odstraňují z cesty překážky a dítěti se časem začnou jevit i běžné situace jako těžce vyřešitelné až frustrující.

Z. Martínek (2009) píše o příčinách výskytu agrese u dětí a mládeže. Největší rizika jejich vzniku spatřuje v několika situacích. Jednou z příčin vzniku agrese může být potvrzení si funkčnosti agrese. Děti především ve školním prostředí zkoušejí, zda jejich agresivní chování působí na ostatní žáky, jestli se jiné děti bojí a zda učitelé takové chování přehlížejí, nebo nikoliv. Pokud to učitelé ignorují nebo se staví k řešení problému pasivně, agresivita dítěte může stoupat, neboť začne naprosto ztrácet zábrany ve svém chování a jednání k ostatním. Příčinou vzniku bývá nečitelnost ve výchově. Výchova dítěte by měla mít vytyčená pravidla. Dítě by mělo vědět, že pokud nastane problém, rodina mu pomůže. Ale za prohřešek by si mělo nést následky samo. Nečitelnost výchovy je způsobena nejistým chováním rodičů. Rodič trestá a odměňuje dítě dle svého momentálního naladění. Nečitelnost má za následek i jiné patologické projevy, například záškoláctví, toulky a lhaní. Nesouladem hranic školy a rodiny způsobuje agresi z důvodu nejednotnosti těchto institucí ve výchově. Rodina by měla mít pro dítě jasně stanovená pravidla a vytyčené mantinely. Dítě by mělo přesně vědět, co smí a co už je nepřipustné. V některých rodinách

jsou však pravidla velmi široká, nebo naopak rodiny pravidla chování vůbec neuznávají. Děti, které nejsou na pravidla z domova zvyklé, si obtížně zvykají na režim školy. Děti nechápou, co po nich pedagog vyžaduje, a začnou se chovat agresivně. Účelem je prosazení vlastních požadavků ve společnosti. Jestliže se jim nedaří mezi ostatními prosadit a okolí je nerespektuje, snaží se získat si respekt násilným způsobem. Opačným případem jsou rodiny, které mají pravidla chování velmi striktní.

Agrese též vzniká špatným vlivem party na dítě, které je jejím členem. Členství v partě je neformální záležitostí. Přijetí členů do party bývá mnohdy nesoudné a jedinec musí většinou splňovat až patologické normy. Členové ztrácejí individuální identitu, protože se identifikují s normami, které skupina přijala za své, a jedinci se s nimi ztotožní, aby do skupiny zapadli. Do party se snaží patřit většinou jedinci s neuspokojenou potřebou místa, jedinci autoritářsky a nečitelně vychovávaní.

Agrese se může rovněž vyskytovat u dětí, které jsou předčasně „selektovány“. Patří sem děti, které mají specifickou vývojovou poruchu učení a jsou integrovány do specializované třídy. Integrované děti ztrácejí kontakt s ostatními dětmi a často jsou terčem posměchů. Jejich přirozenou obranou je právě agrese.

Mediální násilí je považováno za jednu z nejvýznamnějších příčin vzniku agresivního chování u dětí. Televize pro děti slouží jako vzor, manipuluje s informacemi a realita je médií velmi zkreslená. Děti ještě neumějí rozlišovat mezi realitou a fikcí.

Příčiny vzniku mohou být v jedinci samotném. Dítě může mít k agresivitě a agresivnímu chování biologické a genetické předpoklady, které ještě více podporuje nežádoucí prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá. Dispozice k negativnímu chování se mohou rozvinout učením, nebo zůstanou utlumeny. (Procházka, 2012)

Agrese má biologický základ a je možné agresivní chování spustit stimulací, ale je to i kulturní prostředí, v němž jedinec žije, které formuje jeho nežádoucí způsoby projevu. Sklon k tomuto negativnímu chování mají i lidé s poškozením mozku. Agresivní chování se vyskytuje u dětí, které jsou vysoce výbušné a mají nízkou hladinu úzkostnosti. Chování dítěte velkou měrou ovlivňuje a určuje rodina. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

5.3 Směry agrese

Agrese je jednání mířené na určitý objekt, který chce agresor určitým způsobem poškodit. Druhů objektů, které se mají stát terčem agresivního chování a na něž se agrese směřuje, je několik.

Z. Martínek (2009) zmiňuje několik objektů agresivního chování. Prvním objektem, na který agresor míří agresivní chování, je on samotný, mluvíme tedy o autoagresi. Jedinec se sebepoškozuje. Pro dosažení cíle uškodit sobě samému používá ostré předměty, dítě si např. trhá vlasy. V nejhorším případě může sebepoškozování dojít až do stádia sebevraždy, buďto demonstrační, nebo dokonané. Stres, který jedinec prožívá, může být zapříčiněn rozvodem rodičů, nebo se mu nedostává některé ze základních potřeb a dítě je touto situací frustrováno.

Agrese cíleně mířená a vybitá na zvířeti vzniká například z toho důvodu, že si dítě netroufne na jiné dítě nebo osobu, na niž je rozzlobeno, a tak míří svoji zlobu na zvíře. Dítě, které ubližuje němému tvorovi, může v pozdějších letech převést agresi do sociálního prostředí na slabého spolužáka. Jedná se o počátek šikanujícího chování.

Agresi si děti vybíjejí také na neživém předmětu, protože jsou rozzlobeny a svoji zlobu směřují na neživé objekty. Dítě se vnitřně uklidní. Jedinci, kteří se projevují tímto způsobem, mívají nižší sebevědomí a takovým negativním chováním chtějí zastrašit ostatní.

F. Koukolík a J. Drtilová (2006) uvádí ještě jeden objekt agrese a tím je druhý jedinec. Útočník, v našem případě dítě, si cíleně vybere druhé dítě, kterému chce záměrně ublížit. Druhému dítěti, poškozenému, může ublížit fyzicky, ale také psychicky. Způsobit může i psychologické poškození, deprivaci nebo naruší jeho další vývoj.

A. Train (2001) také popisuje objekty, na které je agrese mířená, ale následky jsou mnohem závažnější. Agresi vůči lidem popisuje jako šikanu, vyvolávání a účastnění se rvaček a v neposlední řadě používání zbraní. Agresi vybitou na zvířeti spatřuje v týrání němého tvora a ničení majetku druhých můžeme pozorovat v podobě graffiti nebo zakládání požárů.

J. Langmeier a D. Krejčířová (2006) uvádějí, že agrese je nahromaděná energie, která musí být uvolněna. Záleží však na tom, jakým způsobem. Neškodné je vybití energie ve sportech nebo v jiných sférách, které neublížují druhým. Jestliže jedinec nemá příležitost, hrozí, že své násilnické jednání uplatní na jiné osobě.

5.4 Zvládání a řešení agresí

O. Matoušek a A. Kroftová (2003) vidí zvládání a řešení agresivního nebo delikventního chování zejména v prevenci. Podstatou by mělo být předcházení negativního chování u dětí, které se ještě nepřijatelným způsobem nechovají, nebo u těch dětí, které podle určitých znaků mají k negativnímu chování sklon nebo předpoklad. Výchova dětí v rodině je nejúčinnějším prostředkem prevence. Opatření by měla poskytovat i škola v podobě programů pro děti, ale také programů pro rodiče. Předpoklad pro agresivní nebo delikventní chování mají především děti, které ohrožuje rizikového prostředí.

J. Poněšický (2005) se zmiňuje o předcházení agresivnímu chování. Na počáteční náznaky agrese, jako je například hněv, křik, nepřičetnost, rodiče budou reagovat. Jestliže by na negativní chování dítěte nereagovali, pak se u dítěte nevytvoří příslušné interakce a dítě by nezažilo konfrontační zkušenost. V dítěti se vlivem nereagování rodičů impulzy potlačí, ale nahromadí a časem se zintenzivní.

Z. Martínek (2009) uvádí důležitost intenzity agrese, od níž se odvíjí řešení. Jestliže je agrese slabá, postačí dítě zastrašit trestem. Pokud není dítě schopné regulovat své chování, jeho agrese je silná a trest není vhodným řešením.

Rodiče zkoušejí různé způsoby, které by dětskou agresi zmírnily nebo úplně odstranily, ale není vhodná nulová reakce. Pokud rodiče na negativní chování dítěte nereagují, přeruší tím emoční kontakt mezi nimi a dítětem a to nepřijde do kontaktu s konfrontační zkušeností. (Poněšický, 2005)

Prevence by se měla stát nedílnou součástí vyučování jednotlivých předmětů a základem úspěšnosti prevence je udržování mezipředmětových vztahů. Účelně by měly spolupracovat a efektivně komunikovat instituce rodina a škola a do výuky by měly být zařazeny i preventivní programy, které by mohly podchytit děti, které mají větší sklony k negativnímu chování. (Procházka, 2012)

F. Koukolík a J. Drtilová (2001) vidí ohrožení především u dětí, které vyrůstají v rodině, kde matka nebo otec trpí poruchou nebo jakýmkoliv duševním onemocněním; mají alespoň jednoho z rodičů trpícím alkoholismem nebo drogovou závislostí; žijí v chudobě nebo finanční tísní; vyrůstají s promiskuitním rodičem; vyrůstají v rodině s poruchou vztahů mezi rodiči; strádají z důvodu rozvodu rodičů nebo úmrtí rodiče; mají dlouhodobě tělesně nemocného rodiče; mají rodiče s nízkou inteligencí; jsou vývojově opožděné, mají nízkou inteligenci a vysokou agresivitu.

5.5 Poruchy chování související s agresivním chováním a kriminalitou dětí a mládeže

Důsledky sociální nepřizpůsobivosti dětí jsou nežádoucí způsoby projevování se, které jsou projevem poruchy chování. Ty nemusejí mít totožnou příčinu, ale mohou vznikat kupříkladu špatným výchovným působením nebo vlivem prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, a proto v těchto případech nelze hovořit o zapříčinění z důvodu duševního onemocnění.

„Při diagnostice a rozboru poruch chování je nutné vždy postupovat individuálně, je nezbytné přihlídnout ke všem vlivům (ať již prenatálním, perinatálním, nebo postnatálním), které se na vývoji dítěte podílely.“ (Martínek, 2009, s. 85)

Z. Martínek (2009) mezi nejčastější poruchy chování dětí a mládeže, které jsou navíc spojené s agresivním chováním, řadí ADHD (hyperaktivita s poruchou pozornosti), poruchu, která se vyskytuje v několika oblastech v průběhu vývoje jedince, jako například v oblasti regulace emotivity nebo nedostatky motorických funkcí.

Dítě se syndromem ADHD se projevuje hyperaktivitou, hypoaktivitou, neudržením pozornosti, zabíhavostí, ulpíváním nebo impulzivitou. Dítě s ADHD je velmi ohroženo v dalším vývoji a je u něj zvýšené riziko patologického chování. Je pro něj velmi složité uspět v konkurenčních podmínkách školy a denně se potýká s tím, aby uspělo a ostatní ho uznávali. Jestliže se dítěti nedaří, jednou z možností je agresivní chování, únik nebo záškoláctví.

Opoziční porucha chování je typická pro děti ve dvou až třech letech, a pokud trvá delší dobu než šest měsíců, jedná se o jistý druh poruchy chování. Děti se projevují neklidně a mrzutě. Pro rodiče je velmi složité domluvit se s dítětem. Jedinci s touto poruchou jsou velmi náladoví, často se s dospělými dohadují a neposlouchají je. Ostatním záměrně ubližují, jsou zlomyslní a

mstiví vůči ostatním a svalují na ně své chyby. Chovají se agresivně a nevraživě, často používají vulgarismy. Vyskytuje se nejvíce u dětí s autoritářskou výchovou.

Mezi poruchy chování bývá řazeno lhaní. Dítě často v komunikaci používá nepravdu neboli lež. U smyšlené lži si dítě neuvědomuje nepravdivost toho, co řeklo, a představy zaměňuje za skutečné události. Bájnou lež dítě používá, aby zaujalo ostatní. Pravá lež je vědomá a dítě chce záměrně dosáhnout cíle. Objevuje se u dětí, které již naprosto dobře rozeznají a uvědomují si rozdíl mezi pravdou a lží, ale s okolím záměrně manipulují. Nemusí se jednat o duševní poruchu, ale stává se návykem.

Další poruchou chování je záškoláctví, kdy dítě úmyslně zameškává školní vyučování, většinou bez vědomí rodičů. Jde o poruchu chování, která vzniká z mnoha příčin. Jedinec může mít narušené vztahy se spolužáky, strach ze školy, učitele nebo pouze nechut' k práci ve škole. Jestliže dítě předem neplánuje, že do školy nepůjde a odejde v průběhu vyučování, hovoříme o impulzivním záškoláctví. Pokud se dítě chce vyhnout písemné práci, na kterou se nepřipravilo, záměrně, jedná se o plánované, účelové záškoláctví. Záškoláctví může vznikat z příčiny negativního vztahu ke škole, špatným vlivem rodinného prostředí nebo je dítě ovlivněno partou, se kterou tráví volný čas.

Mnohem závažnější poruchou jsou útěky a toulky. Sklon k útěkům je psychické onemocnění, které může být jedním z důvodů, proč dítě ze školy a domova utíká, ale více častějším důvodem útěků bývá nevhodné prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Vyskytují se u dětí s ADHD a také u jedinců s epilepsií. Jiná příčina může spočívat v touze zažít dobrodružství nebo se zviditelnit. Dítě má buďto útek předem naplánovaný, nebo jedná reaktivně z důvodu nepříjemné situace, a proto se nemusí jednat o psychické onemocnění. V rodinách, kde je narušená vazba mezi dítětem a rodiči, je tento projev chování běžný a stereotypní. Toulky trvají delší dobu a jsou promyšlené, po dítěti mnohdy pátrá policie. Dítě je po nalezení v péči psychologa nebo terapeuta, který zjišťuje příčiny chování.

U dětí mladšího školního věku se setkáváme i s krádežemi. Mnohdy zcizí nějaký předmět nebo hračku jen proto, že se jim zalíbí. Jedinec si zcela neuvědomuje svůj čin, nepromýšlí jej, ale jedná zkratkovitě. Chce na chvíli předmět vlastnit. Jestliže však dítě odcizí předmět vědomě a promyšleně, mluvíme o pravé krádeži. Dítě, které v tomto věku krade, většinou má nějaké psychiatrické onemocnění nebo jej ovlivňuje rodinné prostředí, kolektiv nebo parta.

Šikana může být variantou agresivního chování. Je to opakované týrání spolužáka nebo spolužačky jedním nebo více žáky. Chování je agresivní a žák s týraným manipuluje. Aby se jednalo o šikanu, musí chování splňovat několik podmínek. Musí jít o převahu síly ať už fyzické nebo psychické, nad obětí. Oběť musí vnímat reakci šikanujícího jako negativní útok na svoji osobu, ten může být jak krátkodobý, tak i dlouhodobý.

M. Procházka (2012) považuje za projev sociálních deviací a poruch kromě výše zmíněných i závislost na návykových látkách, virtuální drogy (počítačové hry, internet), hazardní a patologické hráčství a vandalismus.

A. Train (2001) považuje za původce vzniku deviantního chování u dětí tyto příčiny:

- týrání a zneužívání dítěte – citové týrání, tělesné a sexuální týrání;
- šikana dítěte;
- domácí násilí;
- změna- vlivem rozvodu, úmrtí, narození sourozence;
- způsob, jakým se chovají rodiče – dítě napodobuje své nejbližší;
- výchovné styly- u rodin s přílišnými striktními zásadami a v přílišné shovívavé výchově;
- velikost rodiny- velká rodina nemá stejný časový poměr na všechny děti, materiální, citové, komunikační strádání, malé rodiny se mohou naopak potýkat s problémem přílišné péče;
- sourozenecká konstelace- chování dítěte může být ovlivněno opět velikostí rodiny a postavením dítěte v rodině;
- potíže ve škole- mohou vzniknout z důvodu velikosti třídy, která je pro dítě moc velká, špatnými vztahy s učiteli nebo spolužáky.

M. Procházka (2012) spatřuje další příčiny vzniku kriminality ve vytváření vrstevnických skupin, žitím v extrémní chudobě a vlivem médií.

V teoretické části práce byla zmíněna důležitost výchovného působení rodičů na jejich děti a též se zabývala chybným pojetím výchovy, které může být zapříčiněno různými aspekty. Rovněž bylo uváděno, že podstatou kladných vztahů v rodině a následně ve školním prostředí a podmínkou pro to, aby se lidé navzájem lépe poznávali, je neustálá komunikace dítěte s rodiči a učiteli, která kromě výchovy taktéž formuje a rozvíjí dětskou osobnost. V této části bylo uváděno, jak je pro zdravý vývoj jedince důležité harmonické prostředí, jenž na dítě působí pozitivně, přičemž není podstatné, zda je dítě adoptované, žije v neúplné rodině nebo s rodičem, jenž má nového partnera. Dále byly popsány dimenze osobnosti, jejichž nepochopení okolím může způsobit spousty negativních dopadů ve škole i mimo ni. V neposlední řadě se práce zmiňuje o psychických deprivacích, které způsobuje nejenom špatná socializace, ale i problémy v rodině nebo změna prostředí v životě dítěte. V poslední kapitole bylo zmíněno agresivní chování dítěte a v krajních případech až protispolečenské chování.

Tato fakta jsem uváděla proto, neboť předpokládám, že v empirické části práce zjistím, jestli nedůslednost ze strany rodičů může ve výchově dítěte způsobit, že dítě přestane ostatní jedince respektovat. Pokusím se dojít ke zjištění, zda se děti stávají agresivními vůči ostatním lidem, pokud jim rodina nedává to, co by si představovaly a co by požadovaly. Z informací v teoretické části též předpokládám, že pokud rodinné prostředí není harmonické, pak v empirické části zjistím, jestli tyto nepříznivé podmínky mají negativní dopad na chování dětí.

6 Výzkumné šetření

6.1 Metodologie výzkumu

Pro empirickou část diplomové práce byla zvolena metoda dotazníkového šetření. Dotazníky byly respondentům rozdány ve Zlínském kraji v okrese Uherské Hradiště, a to jak ve školách městských, tak i ve škole vesnické. Odpovídajícími respondenty byli rodiče, jejichž děti navštěvují 1. stupeň základní školy.

Dotazníky byly osobně předány třídním učitelkám na 1. stupních základních škol, které dotazníky rozdaly k vyplnění na třídních schůzkách. V dotazníku je 22 uzavřených výběrových položek polytomických. Jsou zde zahrnuty jak položky kontaktní a kontrolní, tak i filtrační. Filtrační otázky byly zvoleny záměrně, aby se jednodušeji eliminovali respondenti, jejichž odpovědi pro mé jednotlivé hypotézy nemají význam. Aby se v šetření hypotéz pracovalo pouze s těmi dotazníky, které byly s danými hypotézami spjaty bylo provedeno třídění prvního stupně pro každou hypotézu.

Anonymní dotazníkové šetření bylo prováděno od 1. října 2013 do 31. ledna 2014. Dotazníků bylo rozdáno celkem 230. Vrácených dotazníků bylo 183. Nevrátilo se nebo nebylo vyplněno 47 dotazníků. Použito pro zpracování dat celkem 157 dotazníků, protože 26 bylo chybně nebo pouze částečně vyplněných.

6.2 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumu se zaměřoval na rodiče, jejichž děti navštěvují 1. stupeň základních škol, tedy 1. - 5. třídu. Celkem bylo osloveno šest ředitelů základních škol s prosbou, zda by třídní učitelky 1. stupně rozdaly dotazníky na třídních schůzkách rodičům. Odmítli tři ředitelé z důvodu dohody s rodiči, kteří si nepřáli vyplňovat dotazníky. V úvodu dotazníku byli rodiče seznámeni s účelem a záměrem vyplňování a s žádostí o spolupráci.

Spolupracovali jsme s těmito základními školami:

- ZŠ Staré Město;
- ZŠ Za Alejí, Uherské Hradiště;
- ZŠ a MŠ Kněžpole.

Odmítnuti jsme byli těmito základními školami:

- ZŠ Sportovní, Uherské Hradiště;
- ZŠ a MŠ Větrná, Uherské Hradiště;
- ZŠ U Pálenice, Kunovice.

6.3 Cíl výzkumu, dílčí cíle, formulace hypotézy

Cíl výzkumu

Cílem empirické části diplomové práce je zjistit, zda děti nerespektují dospělé, a pokud tito neplní dětem většinu požadavků, zda se setkají s agresivnějším chováním dítěte, které se také odráží ve vztahu k vrstevníkům. K potvrzení cíle byly zvoleny tři hypotézy, které budou vyhodnoceny na základě sesbíraných dat a to na základě odpovědí na otázky, které byly obsaženy v dotaznících pro rodiče, a ty domněnku buď potvrdí, nebo vyvrátí.

Dílčí cíle

- zjistit, zda rodiče dbají na důslednost ve výchově;
- zjistit, pokud jsou rodiče ve výchově benevolentnější, jestli se dítě chová slušně a s respektem k dospělým a vrstevníkům;
- zjistit, zda jsou děti agresivnější k dospělým či vrstevníkům, pokud jim rodiče neplní všechna přání;
- zjistit, jestli neharmonické rodinné prostředí má vliv na chování dítěte k dospělým a vrstevníkům.

Hypotézy

- H 1: Hypotéza č. 1 „Dítě mladšího školního věku, které je vychovááno nedůsledně, nerespektuje více dospělé než své vrstevníky.“
- H 2: Hypotéza č. 2 „Dítě, jehož požadavky rodiče neplní, se chová agresivněji k vrstevníkům než k dospělým.“
- H 3: Hypotéza č. 3 „Vyskytují-li se v rodině problémy, ovlivní to více chování dítěte k vrstevníkům než k dospělým.“

6.4 Dotazníkové šetření, vyhodnocení jednotlivých položek v dotazníku

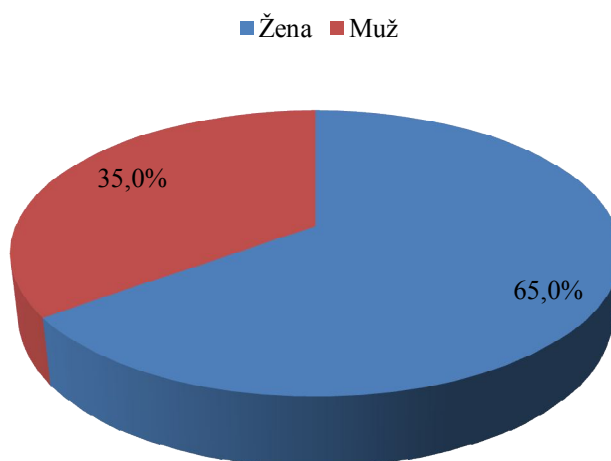
Otázka č. 1- Pohlaví respondentů

Tabulka 1 – Pohlaví respondentů

Odověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
Žena	102	65,0%
Muž	55	35,0%
Celkem:	157	100,0%

Z tabulky vyplývá, že mezi dotazovanými bylo z celkového počtu 157 respondentů, kteří tvoří 100%, 102 žen, což odpovídá 65,0%, a 55 mužů, což odpovídá 35,0%.

Pohlaví respondentů

Graf 1 – Pohlaví respondentů

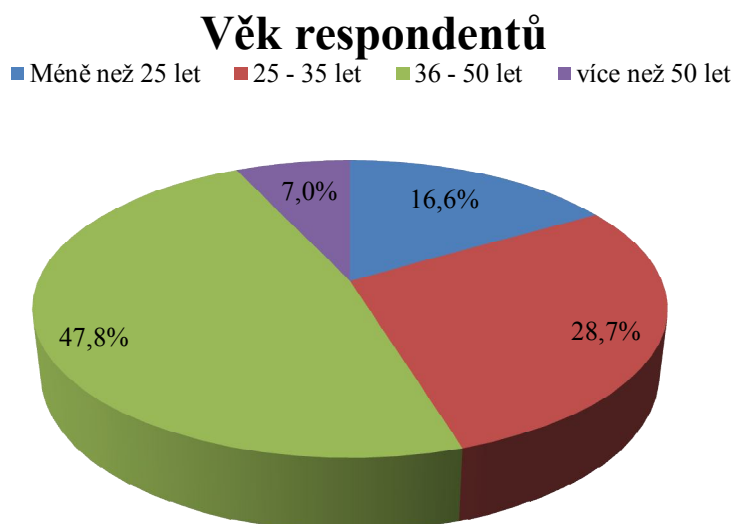
Z grafu vytvořeného z odpovědí na otázku č. 1 je patrné, že nadpoloviční většina (65,0%) dotázaných byly ženy. Jelikož byly dotazníky vyplňovány ve většině případů na rodičovských schůzkách, je zřejmé, že matky chodí na rodičovské schůzky častěji než otcové (35,0%). Tvrzení však může být do jisté míry zkresleno také například tím, že někteří rodičové si dotazník brali domů, ne všichni jej vyplnili atd.

Otázka č. 2- Věk respondentů

Tabulka 2 - Věk respondentů

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
Méně než 25 let	26	16,6%
25-35 let	45	28,7%
36-50 let	75	47,8%
více než 50 let	11	7,0%
Celkem:	157	100,0%

Z celkového počtu 157 dotazníků (100%) odpovídalo 26 respondentů (16,6%), kterým bylo méně než 25 let, 45 respondentů (28,7%) bylo ve věku 25-35 let, 75 dotazovaných (47,8%) ve věku 36-50 let a respondentů, kterým bylo více než 50 let, se z celkového počtu vyskytlo 11 (7,0%).

Graf 2 – Věk respondentů

Tento graf ukazuje věkové rozložení rodičů. Je patrné, že většina dotázaných rodičů je středního věku (36-50 let; 47,8%), avšak také skupina respondentů ve věku 25-35 let (28,7%) není zanedbatelná, neboť další odpovědi na otázky dotazníku mohou být a zřejmě i budou ovlivněny věkem, potažmo předpokládanými zkušenostmi s daným věkem spojenými. Respondentů, kterým je méně než 25 let, bylo pouhých 16,6% a nejmenší skupinu tvoří respondenti nad 50 let (7,0%).

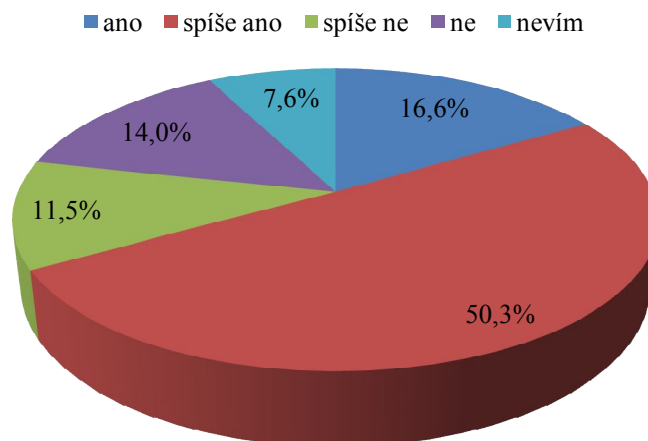
Otázka č. 4- Myslíte si, že jste důsledný/á ve výchově Vašeho dítěte?

Tabulka 4 - Důslednost ve výchově dítěte

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	26	16,6%
spíše ano	79	50,3%
spíše ne	18	11,5%
ne	22	14,0%
nevím	12	7,6%
Celkem:	157	100,0%

Ze 100% počtu dotazovaných (157 respondentů) je 26 respondentů (16,6%) přesvědčených o své důslednosti ve výchově. Spíše důsledných byl nadpoloviční počet, a tedy nejvyšší (79; 50,3%). Spíše nedůsledných ve výchově (18; 11,5%) bylo jen o něco méně než respondentů, kteří jsou si vědomi toho, že dítě důsledně nevychovávali (22; 14,0%). Nejmenší skupinou byli respondenti, kteří nevědí, jestli své dítě vychovávají důsledně (12; 7,6%).

Důslednost ve výchově dítěte

Graf 4 – Důslednost ve výchově dítěte

Z odpovědí dotázaných rodičů vyplývá, že ne všichni jsou si správností své výchovy jisti a kloní se tedy spíše k odpovědím váhavého charakteru (spíše ano – spíše ne). Respondentů, kteří si uvědomují a připouštějí svou nedůslednost ve výchově, bylo 14,0%. Rodičů, kteří si myslí, že dítě vychovávají důsledně, bylo 16,6%.

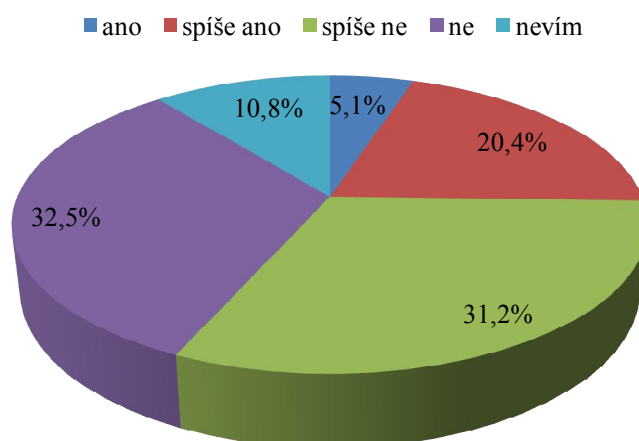
Otázka č. 5- Dovoluje si k Vám, dle Vašeho názoru, dítě příliš?

Tabulka 5 - Přílišná míra nevhodného chování dítěte k rodiči

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	8	5,1%
spíše ano	32	20,4%
spíše ne	49	31,2%
ne	51	32,5%
nevím	17	10,8%
Celkem:	157	100,0%

Z celkového dotazníkového šetření (157 vzorků) bylo 51 rodičů (32,5%), kteří si jsou naprosto jisti, že jejich dítě se k nim příliš nevhodně nechová. 49 rodičů (31,2%) odpovědělo spíše ne, což je odpověď váhavého charakteru. Rodičů, kteří se domnívají, že si k nim dítě dovoluje spíše příliš, odpovědělo 32 (20,4%). Dotazovaných, kteří přiznali, že si k nim dítě dovoluje příliš, bylo 8 (5,1%). Překvapující byly odpovědi rodičů, kteří si nejsou jisti, jestli míra chování dítěte k nim samotným je přijatelná, nebo nikoli.

Přílišná míra nevhodného chování dítěte k rodiči

Graf 5 – Přílišná míra nevhodného chování dítěte k rodiči

Dle výsledků této otázky můžeme říci, že většina dotázaných je spokojena, nebo alespoň není nespokojena se svými dětmi ve vztahu k nim samotným.

Otázka č. 6- Zvládáte výchovu Vašeho dítěte?

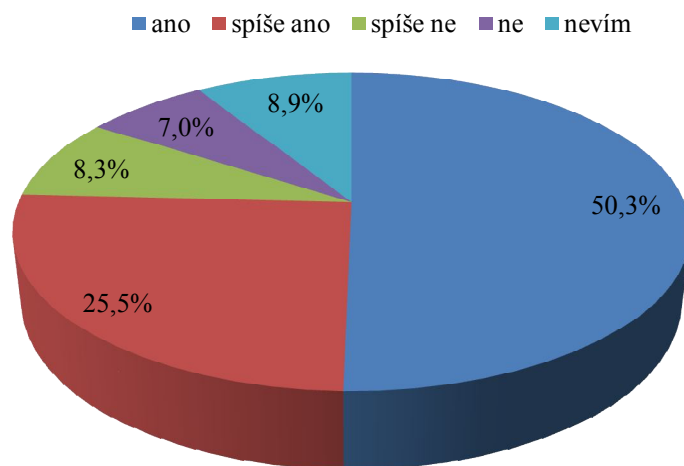
Tabulka 6 - Zvládání výchovy dítěte

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	79	50,3%
spíše ano	40	25,5%
spíše ne	13	8,3%
ne	11	7,0%
nevím	14	8,9%

Celkem:	157	100,0%

Respondentů, kteří si jsou zcela jisti, že zvládají výchovu dítěte, bylo 79 (50,3%). Respondentů, kteří spíše zvládají výchovu, 40 (25,5%). Rodičů, kteří výchovu spíše nezvládají, 13 (8,3%) a těch, kteří jsou přesvědčeni, že dítě nezvládají, 11 (7,0%). 14 respondentů (8,9%) nedokáže samostatně nebo objektivně posoudit, zda výchovu zvládají a zřejmě než by jejich odpověď měla být subjektivně zabarvená, je možné předpokládat, že posouzení jejich úspěšnosti ve výchově nechávají okolí.

Zvládáte výchovu Vašeho dítěte?

Graf 6 – Zvládání výchovy dítěte

Jelikož odpovědi na tuto otázku jsou subjektivního charakteru, nelze objektivně říci, zda jsou pravdivé či nikoliv, ale připustíme-li, že ano, je zřejmé, že přibližně polovina dotázaných si je jista tím, že má výchovu svého dítěte pod kontrolou. Asi čtvrtina se kloní také k tomu, že ano (spíše

ano). Zbytek dotázaných není přesvědčen o kontrole výchovy svých dětí. Také odpověď nevím můžeme vnímat jako ne, nebo spíše ne.

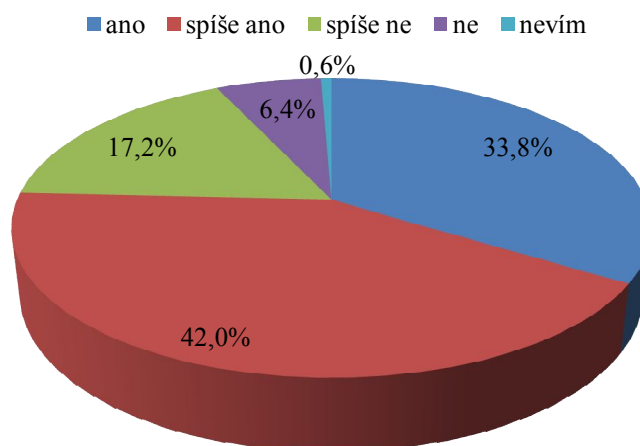
Otázka č. 7- Respektuje dítě Vaše názory a rozhodnutí?

Tabulka 7 - Respekt dítěte k názorům a rozhodnutím rodičů

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	53	33,8%
spíše ano	66	42,0%
spíše ne	27	17,2%
ne	10	6,4%
nevím	1	0,6%
Celkem:	157	100,0%

Rodičů, kteří si myslí, že děti respektují jejich názory a rozhodnutí, odpovědělo 53 (33,8%). Rodičů, kteří si jsou spíše jisti, 66 (42,0%). 10 respondentů (6,4%) odpovědělo, že dítě nerespektuje jejich názory a rozhodnutí a 27 respondentů (17,2%) si myslí, že dítě spíše nerespektuje jejich názory a rozhodnutí. 1 respondent si nebyl odpovědí jistý.

Respekt dítěte k názorům a rozhodnutím rodičů

Graf 7 – Respekt dítěte k názorům a rozhodnutím rodičů

Z výsledků této otázky je patrné, že nadpoloviční většinu respondentů, dle jejich názoru, děti respektují. Necelá čtvrtina dotazovaných si myslí, že děti nerespektují nebo spíše nerespektují jejich názory a rozhodnutí.

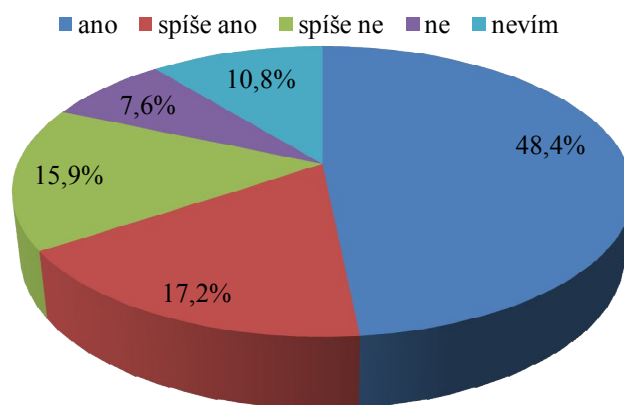
Otázka č. 8- Vnímá Vaše dítě vrstevníky jako své rovnocenné partnery?

Tabulka 8 - Vnímání rovnocennosti partnerství mezi dítětem a jeho vrstevníky

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	76	48,4%
spíše ano	27	17,2%
spíše ne	25	15,9%
ne	12	7,6%
nevím	17	10,8%
Celkem:	157	100,0%

79 (48,4%) rodičů předpokládá, že jejich dítě vnímá vrstevníky jako rovnocenné partnery, a 27 (17,2%) si myslí, že dítě spíše vnímá vrstevníky jako partnery. 25 respondentů (15,9%) se domnívá, že děti vrstevníky spíše nevnímají jako rovnocenné partnery, a 12 (7,6%) odpovědělo, že dítě vrstevníky jako rovnocenné partnery nevnímá. 17 (10,8%) rodičů si není jisto odpovědí.

Vnímání rovnocennosti partnerství mezi dítětem a jeho vrstevníky

Graf 8 – Vnímání rovnocennosti partnerství mezi dítětem a jeho vrstevníky

Z grafického znázornění je možné vidět, že nadpoloviční většina rodičů se kloní k názoru, že jejich dítě vnímá své vrstevníky jako své rovnocenné partnery. Téměř čtvrtina se však domnívá, že ne nebo spíše ne. Přibližně 11 procent odpovědělo nevím. Může na to mít např. vliv i to, že rodiče neznají chování svých dětí ve společnosti jejich vrstevníků, ať už kamarádů či spolužáků. Také je možné, že si pod pojmem vrstevníci spíše představili spolužáky než kamarády, které možná i znají.

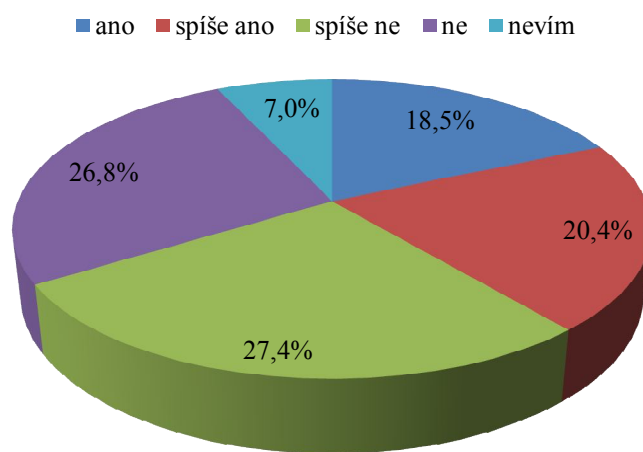
Otázka č. 9- Chce mít Vaše dítě všechno, co se mu zalíbí?

Tabulka 9 - Dětská potřeba vlastnění všech jemu líbících se materiálních věcí

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	29	18,5%
spíše ano	32	20,4%
spíše ne	43	27,4%
ne	42	26,8%
nevím	11	7,0%
Celkem:	157	100,0%

Z celkového počtu 157 vybraných dotazníků odpovědělo 29 respondentů (18,5%), že dítě chce mít všechno, co se mu líbí, a 32 respondentů (20,4%) odpovědělo, že dítě spíše chce mít všechno. 43 (27,4%) rodičů odpovídalo, že dítě spíše nemusí mít vše a 42 (26,8%) rodičů je přesvědčeno, že dítě nepotřebuje vlastnit všechny jemu líbící se materiální věci. 11 rodičů (7,0%) neví, jestli má dítě potřebu všechno vlastnit.

Dětská potřeba vlastnění všech jemu líbících se materiálních věcí

Graf 9 – Dětská potřeba vlastnění všech jemu líbících se materiálních věcí

Odpovědi na tuto otázku ukazují, že přibližně menší část dětí touží po všem, co se jim zalíbí, a větší část ne. Malé procento rodičů netuší, jak se jejich dítě chová, pokud se mu něco líbí. Může to být způsobeno tím, že rodiče nemají dostatek času na děti nebo nevnímají dětské reakce a přání.

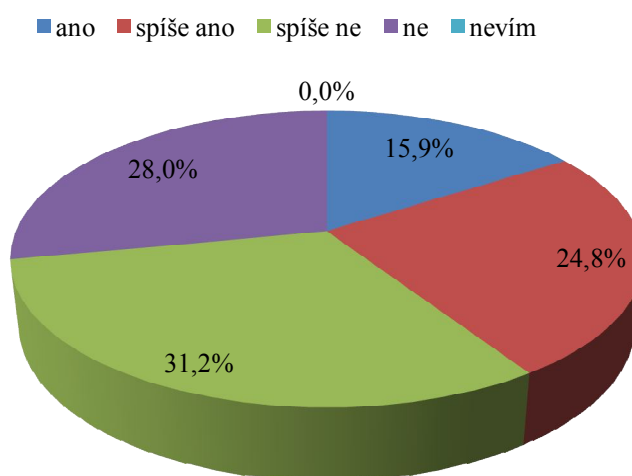
Otázka č. 10- Plníte Vašemu dítěti všechna jeho přání?

Tabulka 10 - Plnění přání dítěte ze strany rodičů

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	25	15,9%
spíše ano	39	24,8%
spíše ne	49	31,2%
ne	44	28,0%
nevím	0	0,0%
Celkem:	157	100,0%

Z celkových 157 odpovědí si 25 (15,9%) rodičů myslí, že dítěti plní všechna přání, a 39 (24,8%) rodičů, kteří spíše plní všechna přání. 49 (31,2%) se domnívá, že spíše neplní všechna dětská přání, a 44 (28,0%) je přesvědčených, že dítěti neplní vše, co si přeje. Mezi dotazníky se nevyskytla ani jediná odpověď, která by nevěděla, jak reaguje na přání dítěte.

Plnění přání dítěte ze strany rodičů

Graf 10 – Plnění přání dítěte ze strany rodičů

Z odpovědí respondentů na danou otázku vyplývá, že nadpoloviční většina všechna přání dítěti neplní anebo spíše neplní. Záporné odpovědi jsou podstatné pro následující hypotetické zjištění, zda jsou děti agresivnější, pokud rodiče všechna jejich přání neplní.

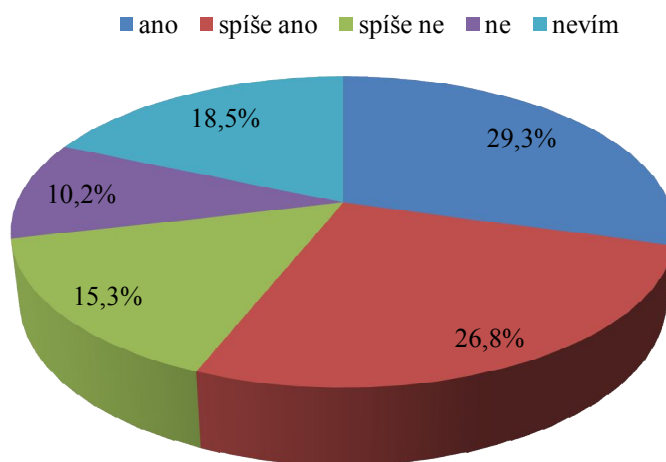
Otázka č. 11- Ocení Vaše dítě, co pro něj děláte?

Tabulka 11 - Ocenění rodičů dítětem

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	46	29,3%
spíše ano	42	26,8%
spíše ne	24	15,3%
ne	16	10,2%
nevím	29	18,5%
Celkem:	157	100,0%

Odpovídajících rodičů, kteří se domnívají, že dítě ocení, co pro něj dělají, bylo 46 (29,3%) a rodičů, kteří si myslí, že dítě spíše ocení, co pro něj dělají, 42 (26,8%). 24 rodičů si myslí, že to jejich spíše nedokáže ocenit, a 16 (10,2%) rodičů je zcela přesvědčených, že to dítě neocení. Více jak čtvrtina respondentů 29 (18,5%) neví, zda dítě rodičovskou péčí ocení.

Ocenění rodičů dítětem

Graf 11 – Ocenění rodičů dítětem

Nadpoloviční většina dotázaných na tuto otázku odpověděla kladně – tedy že dítě ocení, co pro něj rodiče dělají. Zde je možné vidět jistou závislost na otázku předchozí, tedy zda rodiče plní dítěti všechna jeho přání. Teoreticky je tedy možné usuzovat, že pokud rodiče neplní svému dítěti všechna jeho přání, dítě si poté více cení toho, když mu rodiče nějaké přání vyplní. Zde se tedy nabízí další hypotéza, která by mohla být součástí některé z dalších diplomových prací.

U rodičů, kteří odpověděli, že nevědí, jestli dítě ocení, co pro něj dělají, je to možná ovlivněné tím, že nemají s dítětem vybudovaný otevřený vztah, a proto dítě nedává najevo své pocity nebo je mezi rodičem a dítětem špatná komunikace. V nejhorším případě by mohlo jít o rodiče, kteří se o dítě nestarají nebo jej dokonce zanedbávají, proto by dítě nemohlo péči rodičů ocenit.

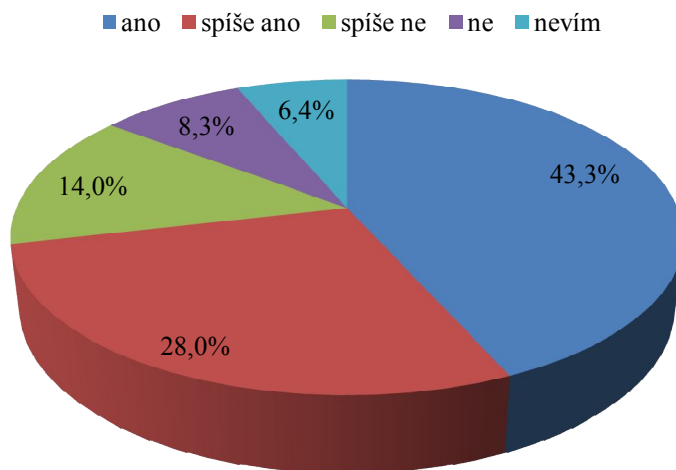
Otázka č. 12- Myslíte, že se Vaše dítě chová k dospělým s úctou?

Tabulka 12 - Uctivé chování dítěte k dospělým

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	68	43,3%
spíše ano	44	28,0%
spíše ne	22	14,0%
ne	13	8,3%
nevím	10	6,4%
Celkem:	157	100,0%

Z celkového počtu 157 vybraných dotazníků odpovědělo 68 (43,3%) dotazovaných rodičů, že se jejich dítě chová k dospělým s úctou. 44 (28,0%) rodičů se domnívá, že dítě spíše má k dospělým úctu. Rodičů, kteří si myslí, že dítě k dospělým úctu spíše nemá, bylo 22 (14,0%) a těch, kteří popravdě odpověděli, že je dítě k dospělým neuctivé, bylo 13 (8,3%). Mezi dotazovanými byli i rodiče (10; 6,4%), kteří nevědí, jestli je dítě k dospělým uctivé.

Uctivé chování dítěte k dospělým

Graf 12 – Uctivé chování dítěte k dospělým

Téměř tři čtvrtiny odpovědí se přiklání k tomu, že děti mají stále úctu k dospělým. Otázkou je, zdali se nejedná pouze o domněnku rodičů nebo o zkreslenou představu o tom, jak se jejich dítě chová k dospělým v jejich nepřítomnosti, a zda nevycházejí pouze z těch zkušeností, když jsou přítomni.

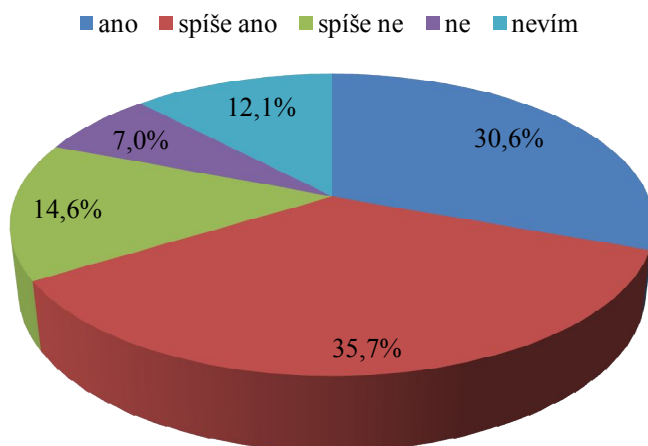
Otázka č. 13- Chová se s respektem (slušně) i k ostatním vrstevníkům?

Tabulka 13 - Respekt a slušné chování dítěte k vrstevníkům

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	48	30,6%
spíše ano	56	35,7%
spíše ne	23	14,6%
ne	11	7,0%
nevím	19	12,1%
Celkem:	157	100,0%

Četnost odpovědí rodičů, kteří si myslí, že jejich dítě respektuje vrstevníky a taky se k nim chová slušně, byla 48 (30,6%). 56 (35,7%) bylo rodičů, kteří odpovídali, že jejich dítě spíše respektuje své vrstevníky. V dotaznících se vyskytly i záporné odpovědi, protože 23 (14,6%) rodičů se domnívá nebo je přesvědčených o tom, že dítě spíše nerespektuje vrstevníky, a 11 (7,0%), kteří si myslí, že jejich dítě své vrstevníky vůbec nerespektuje a nechová se k nim slušně. 19 dotazovaných (12,1%) odpovědělo, že neví, jak se dítě k vrstevníkům chová.

Respekt a slušné chování dítěte k vrstevníkům

Graf 13 – Respekt a slušné chování dítěte k vrstevníkům

Tato otázka má podobné schéma odpovědí jako otázka předchozí. Může to být zapříčiněno domněnkou rodičů o tom, že chová-li se dítě s úctou k dospělým, bude se chovat s úctou i k vrstevníkům. Otázkou však zůstává, mají-li rodiče dostatečné informace o chování dítěte

ve vztahu k vrstevníkům ve školním prostředí. Rodiče, kteří odpověděli, že neví, napsali popravdě, že nemají přehled o tom, jak dítě jedná se svými vrstevníky ve školním prostředí, protože rodiče ve škole nejsou přítomni a informace o dítěti mají pouze zprostředkovaně od dítěte a pedagoga.

Otázka č. 14- Má Vaše dítě konflikty s některým ze spolužáků/vrstevníků?

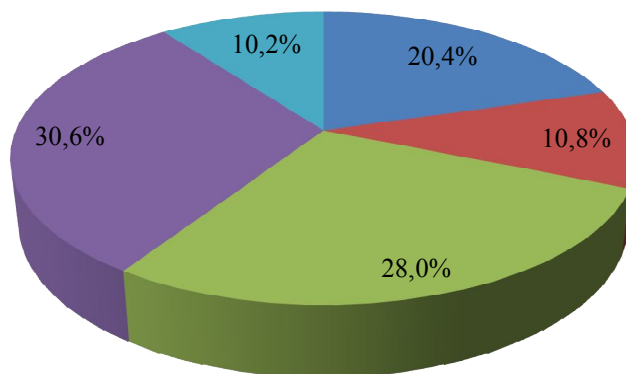
Tabulka 14 - Konflikty dítěte se spolužákem/vrstevníkem

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	32	20,4%
spíše ano	17	10,8%
spíše ne	44	28,0%
ne	48	30,6%
nevím	16	10,2%
Celkem:	157	100,0%

Rodičů, kteří odpověděli, že vědí o konfliktech jejich dítěte se spolužákem nebo vrstevníkem, bylo 32 (20,4%) a těch, jež si myslí, že jejich dítě spíše má konflikty, 17 (10,8%). Většina rodičů ovšem odpovídala, že dítě konflikty spíše nemá (44; 28,0%) nebo nemá vůbec (48; 30,6%). 16 dotazovaných (10,2%) popravdě odpovědělo, že neví, zda má dítě s někým ve škole konflikty.

Konflikty dítěte se spolužákem/vrstevníkem

■ ano ■ spíše ano ■ spíše ne ■ ne ■ nevím

Graf 14 – Konflikty dítěte se spolužákem/vrstevníkem

Z odpovědí vyplývá, že velké procento rodičů předpokládá, že dítě konflikty nemá. Mají tím zřejmě na mysli konflikty, o kterých byli či nebyli informováni pedagogy, ale je nezbytné zohlednit i to, že dítě může mít konflikt, ale nemusí se o něm rodičům či pedagogům zmínit. Důležitý prvek

zde hraje pedagog jakožto spojovací prvek s rodiči a pozorovatel, který by měl včas daný konflikt podchytit.

Otázka č. 15- Chová se Vaše dítě agresivně k Vám nebo jinému dospělému?

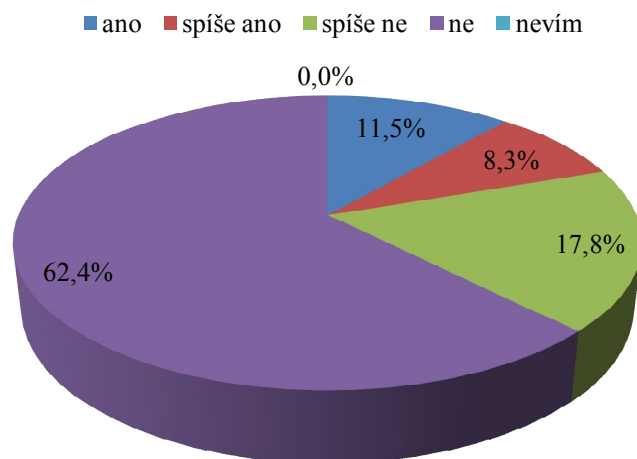
Tabulka 15 - Agresivita dítěte k rodiči nebo jiné dospělé osobě

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	18	11,5%
spíše ano	13	8,3%
spíše ne	28	17,8%
ne	98	62,4%
nevím	0	0,0%

Celkem:	157	100,0%

Ze 157 odpovídajících rodičů se vyskytlo 18 (11,5%) rodičů, kteří vědí o agresivním chování jejich dítěte k nim nebo jiné dospělé osobě, a 13 (8,3%), kteří si myslí, že se spíše jedná o projev agresivity dítěte k nim nebo jiné dospělé osobě. 28 (17,8%) rodičů se domnívá, že jejich dítě spíše není k dospělým agresivní, a 98 (62,4%) je přesvědčených o tom, že dítě k nim ani jiné dospělé osobě agresivní není. Mezi odpověďmi nebyla ani jediná, která by vypovídala o nevědomosti rodiče, zda je či není dítě agresivní.

Agresivita dítěte k rodiči nebo jiné dospělé osobě

Graf 15 – Agresivita dítěte k rodiči nebo jiné dospělé osobě

Necelých 20% dotázaných odpovědělo, že se jejich dítě chová agresivně a spíše agresivně. Zajímavé by bylo udělat analýzu toho, jaká je příčina negativního chování k dospělým. Zda je

problém v poznávání nového prostředí, v tomto případě školního, negativní atmosféra v rodině nebo jiná skrytá příčina.

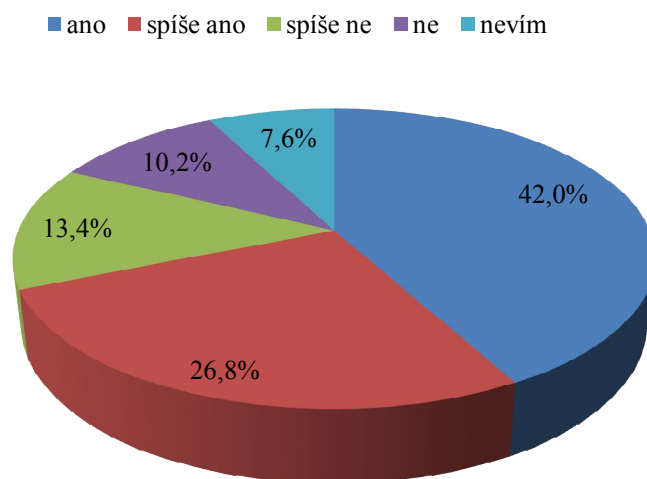
Otázka č. 16- Je prostředí Vaší rodiny harmonické?

Tabulka 16 - Harmonie rodinného prostředí

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	66	42,0%
spíše ano	42	26,8%
spíše ne	21	13,4%
ne	16	10,2%
nevím	12	7,6%
Celkem:	157	100,0%

66 (42,0%) rodičů odpovídalo, že prostředí jejich rodiny, ve které dítě vyrůstá a žije, je harmonické. 42 (26,8%) se domnívá, že rodinné prostředí je spíše harmonické. 21 (13,4%) dotazovaných rodičů si myslí, že prostředí rodiny spíše není harmonické, a 16 (10,2%) se domnívá nebo je přesvědčených, že atmosféra v rodině opravdu není harmonická. 12 (7,6%) rodičů odpovědělo, že neví, jestli prostředí rodiny je nebo není harmonické.

Harmonie rodinného prostředí

Graf 16 – Harmonie rodinného prostředí

Dle dat týkajících se této otázky děti rodičů, kteří vyplňovali dotazník, vyrůstají ve většině případů v harmonickém prostředí. Tato skutečnost může mít i pozitivní dopad na to, že děti neprojevují agresivní chování k dospělým ve významné míře. Další možností je, že rodiče disharmonii nepřiznají.

Otázka č. 17- Řešíte partnerské problémy před dítětem?

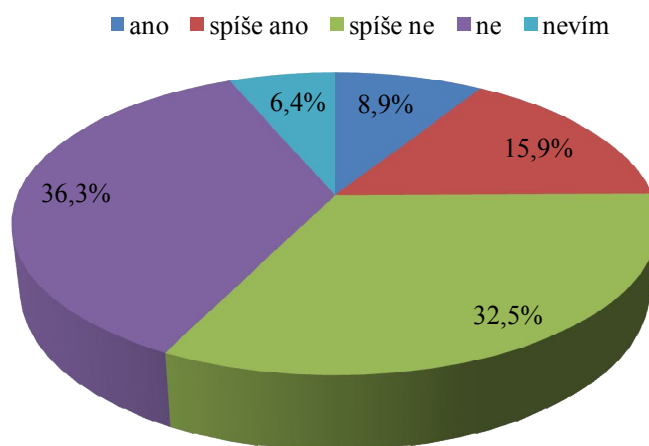
Tabulka 17 - Řešení partnerských problémů před dítětem

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	14	8,9%
spíše ano	25	15,9%
spíše ne	51	32,5%
ne	57	36,3%
nevím	10	6,4%

Celkem:	157	100,0%

Partnerské problémy řešené před dítětem přiznalo 14 (8,9%) rodičů. 25 (15,9%) rodičů si uvědomuje, že problémy před dítětem spíše řeší. 51 (32,5%) respondentů se domnívá, že dítě spíše není přítomno u řešených partnerských problémů, a 57 (36,3%) je přesvědčených, že před dítětem partnerské problémy neřeší. 10 (6,4%) rodičů neví, zda dítě je nebo není přítomné při řešení problémů mezi partnery.

Řešení partnerských problémů před dítětem

Graf 17 – Řešení partnerských problémů před dítětem

Většina rodičů se snaží neřešit své partnerské problémy v přítomnosti svých dětí. Vyskytuje se však zde zajímavá a mírně zarážející odpověď potvrzující to, že si někteří rodiče ani neuvědomují přítomnost dítěte při partnerských konfliktech.

Otázka č. 18- Zdá se Vám, že negativní atmosféra ve Vaší rodině působí nepříznivě na dítě?

Tabulka 18 - Nepříznivé působení negativní rodinné atmosféry na dítě

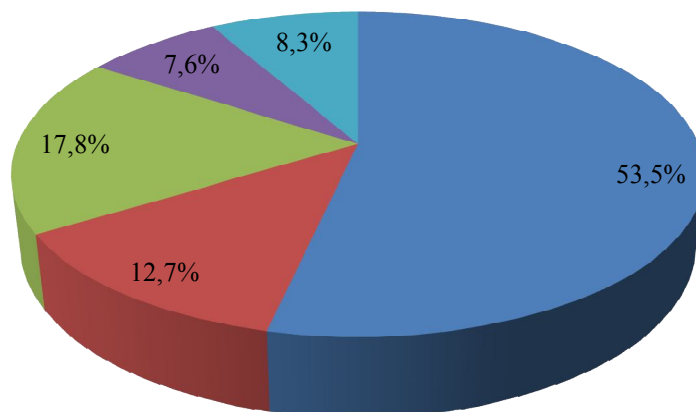
Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	84	53,5%
spíše ano	20	12,7%
spíše ne	28	17,8%
ne	12	7,6%
nevím	13	8,3%

Celkem:	157	100,0%

Ze 157 dotazovaných respondentů 84 (53,5%) rodičů přiznalo, že negativní atmosféra v rodině na dítě opravdu působí nepříznivě, a 20 (12,7%) rodičů si myslí, že působí spíše nepříznivě. 28 (17,8%) dotazovaných odpovědělo, že negativní atmosféra spíše nepůsobí na dítě nepříznivě. 12 (7,6%) rodičů odpovědělo, a tedy se domnívá, že negativní prostředí na dítě nemá žádný vliv. 13 (8,3%) respondentů neví, zda negativní rodinná atmosféra působí na dítě nepříznivě.

Nepříznivé působení negativní rodinné atmosféry na dítě

■ ano ■ spíše ano ■ spíše ne ■ ne ■ nevím

Graf 18 – Nepříznivé působení negativní rodinné atmosféry na dítě

Většina respondentů má pocit, že negativní atmosféra v jejich rodině působí nepříznivě na dítě. Potvrzuje to tedy skutečnost, že rodina (prostředí, atmosféra,...) má významný vliv na formování jedince. Dalším zajímavým šetřením by bylo, proč tedy někteří rodiče řeší manželské

problémy před dítětem, když jsou si vědomi, že to na dítě nemá příznivý vliv. Překvapující byly odpovědi, kdy se rodiče domnívají, že negativní atmosféra dítě nepříznivě neovlivňuje, což v případě dětí není úplnou pravdou, neboť děti většinou velmi ovlivňuje rodinné prostředí. Zarážející byly i odpovědi, kdy respondenti netuší, jestli atmosféra působí na dítě nepříznivě.

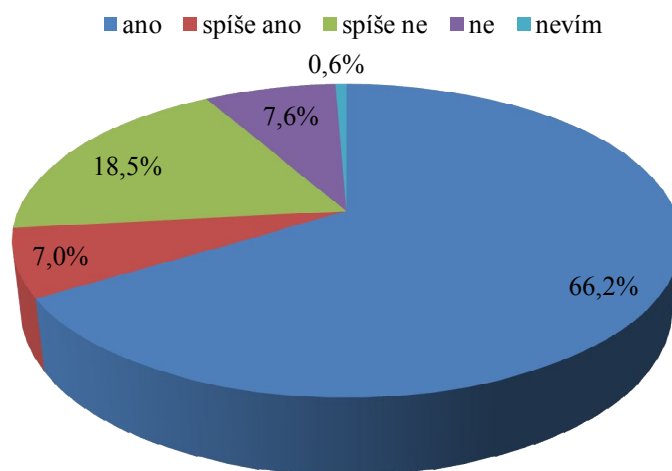
Otázka č. 19- Myslíte si, že se doma dítě cítí bezpečně?

Tabulka 19 - Pocit bezpečí dítěte v rodinném prostředí

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	104	66,2%
spíše ano	11	7,0%
spíše ne	29	18,5%
ne	12	7,6%
nevím	1	0,6%
Celkem:	157	100,0%

104 (66,2%) respondentů se domnívá, že dítě má v rodině pocit bezpečí, a 11 (7,0%) odpovědělo, že dítě pocit bezpečí spíše má. 29 (18,5%) rodičů má pocit, že se dítě doma bezpečně spíše necítí, a 12 (7,6%) ví, že nevytvořili dítěti prostředí, ve kterém by se mohlo cítit bezpečně. 1 (0,6%) respondent neví, zda se jeho dítě doma bezpečně cítí nebo nikoli.

Pocit bezpečí dítěte v rodinném prostředí

Graf 19 – Pocit bezpečí dítěte v rodinném prostředí

Dvě třetiny rodičů jsou přesvědčeny o tom, že dítě se cítí doma bezpečně, avšak je mírně zarážející, že ač si většina rodičů myslí, že prostředí jejich rodiny je harmonické pro růst a vývoj dítěte, odpovídají, že nejsou přesvědčeni o tom, že se jejich dítě cítí doma bezpečně. To může být opět zapříčiněno mnoha faktory, jako je například úplnost rodiny, nový partner jednoho z rodičů apod., které by mohly být dále prozkoumány a zjištěny.

Otázka č. 20- Pozorujete negativní změny v chování u Vašeho dítěte?

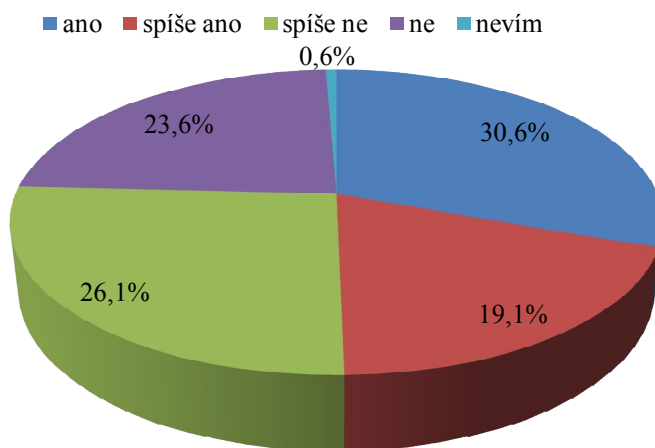
Tabulka 20 - Pozorování negativních změn v chování dítěte

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	48	30,6%
spíše ano	30	19,1%
spíše ne	41	26,1%
ne	37	23,6%
nevím	1	0,6%

Celkem:	157	100,0%

Mezi všemi 157 odpovídajícími respondenty bylo 48 (30,6%) rodičů, kteří pozorují na svém dítěti negativní změny v chování. 30 (19,1%) rodičů se domnívalo, že chování dítěte se zhoršilo. Respondenti také odpovídali, že spíše nepozorují negativní změny v chování u dítěte (41; 26,1%), a 37 (23,6%) rodičů si myslelo, že v chování dítěte nenastaly změny k horšímu. Pouze 1 respondent (0,6%) v odpovědi zaváhal, neboť si nebyl jistý negativní změnou v chování dítěte.

Pozorování negativních změn v chování dítěte

Graf 20 – Pozorování negativních změn v chování dítěte

Odpovědi na danou otázku v podstatě obsahují všechny možnosti stejnoměrně, pomineme-li odpověď nevím. Velké procento rodičů bylo od dětí z prvních tříd základních škol, což může mít vliv i na odpovědi, neboť přechod, změna prostředí a denního režimu u těchto dětí je výrazná a může to mít a zřejmě i má negativní vliv na změny v chování.

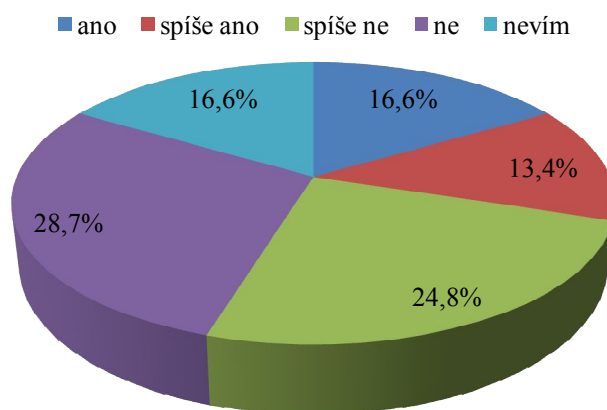
Otázka č. 21- Projevují se negativní změny v chování ve vztahu k vrstevníkům?

Tabulka 21 - Projevující se negativní změna v chování dítěte ve vztahu k vrstevníkům

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	26	16,6%
spíše ano	21	13,4%
spíše ne	39	24,8%
ne	45	28,7%
nevím	26	16,6%
Celkem:	157	100,0%

26 (16,6%) rodičů si je vědomo, že negativní změny v chování dítěte ovlivňují vztah dítěte k vrstevníkům, a 21 (13,4%) si uvědomuje, že změny spíše ovlivňují vztahy jejich dítěte k ostatním vrstevníkům. 39 (24,8%) rodičů předpokládá, že změny spíše vztahy neovlivňují, a 45 (28,7%) rodičů si nemyslí, že by negativní chování dítěte mělo vliv na vztahy s vrstevníky. 26 (16,6%) rodičů odpovědělo, že neví, jestli negativní změny v chování mohou ovlivnit i vztah dítěte k ostatním vrstevníkům.

Projevující se negativní změny v chování dítěte ve vztahu k vrstevníkům

Graf 21 – Projevující se negativní změny v chování dítěte ve vztahu k vrstevníkům

Jak již bylo zmíněno dříve, velké procento respondentů má děti, které přecházely na základní školy, kde se s největší pravděpodobností formuje nový kolektiv dětí a utvářejí se nové vztahové vazby, což může mít vliv i na vazby staré, a tudíž se jistě změny v chování ve

vztahu k vrstevníkům projevují. Rodiče, kteří odpověděli, že neví, jestli negativní změny v chování jejich dítěte mají vliv na vztah s vrstevníky, zřejmě nemají od pedagoga nebo dítěte informaci o tom, že by ve školním prostředí změna k horšímu u dítěte nastala.

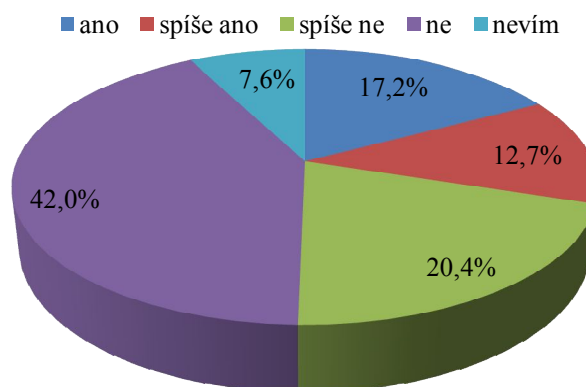
Otázka č. 22- Změnilo se k horšímu chování Vašeho dítěte k Vám nebo jiné dospělé osobě?

Tabulka 22 - Změna k horšímu v chování dítěte ve vztahu k rodiči nebo jiné dospělé osobě

Odpověď:	Četnost:	Procentuální vyjádření:
ano	27	17,2%
spíše ano	20	12,7%
spíše ne	32	20,4%
ne	66	42,0%
nevím	12	7,6%
Celkem:	157	100,0%

Ze 157 dotazovaných bylo 27 (17,2%) rodičů, kteří vnímají změny v chování dítěte k horšímu ve vztahu k nim samotným nebo jiné dospělé osobě. 20 (12,7%) rodičů si je vědomo, že se změny spíše objevují. 32 (20,4%) rodičů se domnívá, že chování dítěte se k nim nebo jiné dospělé osobě k horšímu spíše nezměnilo, a 66 (42,0%) si myslí, že chování dítěte se k horšímu nezměnilo. 12 (7,6%) rodičů neví o změně chování jejich dítěte k horšímu ve vztahu k nim ani k jiné dospělé osobě.

Změna k horšímu v chování dítěte ve vztahu k rodiči nebo jiné dospělé osobě

Graf 22 – Změna k horšímu v chování dítěte ve vztahu k rodiči nebo jiné dospělé osobě

Ovlivnění dětí školním prostředím může částečně zapříčinit změnu v chování k rodičům nebo jiné dospělé osobě, ale mohou zde být i příčiny jiné (změny týkající se rodinného prostředí). U rodičů, kteří odpověděli, že se chování dítěte nezměnilo nebo že neví, zda se změnilo, je i možnost,

že opět nebyli informováni, pokud se změnilo k horšímu chování dítěte k dospělé osobě mimo rodinné prostředí, i když k nim samotným se dítě chová stále stejně.

6.5 Důkazy hypotéz

Nejprve byly ze souboru dotazníků vybrány ty dotazníky, které mají vztah k předpokladu hypotézy (např. jak je tomu u první hypotézy – Dítě mladšího školního věku, které je vychovááno nedůsledně). Tzn. že byly vybrány dotazníky, z nichž plyne, že dítě je vychovááno nedůsledně. Jakmile byly vybrány dotazníky dle výše zmíněné podmínky, byly ze stejných dotazníků vybírány otázky, které se týkají zbylé části hypotézy (např. jak je tomu u první hypotézy – nerespektují více dospělá než své vrstevníky). Byly tedy zvlášť vybrány otázky, které se týkají toho, že děti nerespektují více dospělá, a zvlášť otázky týkající se toho, že nerespektují více své vrstevníky. To znamená, že se zjišťovalo, koho děti nerespektují více. Počet otázek zkoumající dospělá a zkoumající vrstevníky byl u všech hypotéz ve stejném poměru.

V tabulkách jsou četnosti odpovědí na dané otázky vynásobeny koeficienty vztahu a váhy odpovědi, které jednak určují *vztah otázky* k dané hypotéze a také *váhu dané odpovědi*.

Vztahem otázky k dané hypotéze se rozumí to, co chceme slyšet, v závislosti na tom, jak je hypotéza konstruována (chceme-li slyšet ne, tak u odpovědi ano musí být záporné znaménko).

Váhou dané odpovědi se rozumí, do jaké míry je odpověď rozhodná (byly stanoveny následující koeficienty: Ano = 1, Spíše ano = 0,5, Spíše ne = 0,5, Ne = 1, Nevím = 0).

Poté, co byly četnosti vynásobeny koeficienty vztahu a váhy odpovědi, byly vytvořeny elementární souhrny, které se později porovnaly a díky kterým bylo zjištěno, na kterou stranu se hypotéza kloní.

Jelikož však byly i takové dotazníky, z nichž bylo zřejmé, že děti jsou vychovávány spíše nedůsledně, bylo též použito koeficientu vyjadřujícího váhu dané odpovědi. V praxi se to projevilo tak, že při celkové sumarizaci výsledků byly výsledky takovýchto dotazníků vynásobeny koeficientem váhy odpovědi 0,5 (spíše).

Hypotéza č. 1 – Dítě mladšího školního věku, které je vychovááno nedůsledně, nerespektuje více dospělé než své vrstevníky.

Dotazníky, ze kterých je zřejmé, že dítě je vychovááno nedůsledně. Z celkového počtu 157 dotazníků, bylo pro vyhodnocení hypotézy č. 1 vyhovujících 22 dotazníků, protože bylo třeba pouze dotazníků, kde respondenti odpověděli, že dítě vychovávají nedůsledně a (jak je zmíněno níže) i spíše nedůsledně.

Z celkového počtu 22 položek v dotazníku bylo pro vyhodnocení hypotézy č. 1 použito čtyř otázek, a to otázky č. 7, 8, 12, 13. Pro každou část hypotézy byly použity vždy dvě otázky. Pro část „nerespektují více dospělé“ otázky číslo 7 a 12 a pro část „nerespektují více své vrstevníky“ otázky 8 a 13.

Jak je uvedeno v obecném popisu systému hodnocení, byly vypracovány tabulky, ve kterých je uvedena četnost, koeficient vztahu a váhy odpovědi a také výsledek (což je součin četnosti a zmíněného koeficientu).

Otázky týkající se části hypotézy "nerespektuje více dospělé"			
Otázka č. 7 - Respektuje dítě Vaše názory a rozhodnutí?			
Odpověď:	Četnost:	Koeficient vztahu a váhy odpovědi:	Výsledek:
Ano	2	-1	-2
Spíše ano	0	-0,5	0
Spíše ne	14	0,5	7
Ne	6	1	6
Nevím	0	0	0
Otázka č. 12 - Myslíte, že se Vaše dítě chová k dospělým s úctou?			
Odpověď:	Četnost:	Koeficient vztahu a váhy odpovědi:	Výsledek:
Ano	0	-1	0
Spíše ano	0	-0,5	0
Spíše ne	13	0,5	6,5
Ne	6	1	6
Nevím	3	0	0
Souhrn:			23,5

Protože tato část hypotézy zní, že dítě nerespektuje více dospělé, pro potvrzení je nezbytné slyšet záporné odpovědi. Jelikož však položka č. 7 se ptá na to, jestli dítě respektuje názory a rozhodnutí rodiče, mají záporné otázky kladné znaménko. U otázky č. 12 je to obdobné.

Po výpočtu elementárních výsledků se provedl jejich souhrn (23,5), který bude dále porovnáván s dalšími souhrny.

Otázky týkající se části hypotézy "než své vrstevníky"			
Otázka č. 8 - Vnímá Vaše dítě vrstevníky jako své rovnocenné partnery?			
Odpověď:	Četnost:	Koeficient vztahu a váhy odpovědi:	Výsledek:
Ano	5	-1	-5
Spíše ano	2	-0,5	-1
Spíše ne	8	0,5	4
Ne	6	1	6
Nevím	1	0	0
Otázka č. 13 - Chová se s respektem (slušně) i k ostatním vrstevníkům?			
Odpověď:	Četnost:	Koeficient vztahu a váhy odpovědi:	Výsledek:
Ano	3	-1	-3
Spíše ano	5	-0,5	-2,5
Spíše ne	5	0,5	2,5
Ne	4	1	4
Nevím	5	0	0
Souhrn:			5

Protože tato část hypotézy zní, že dítě nerespektuje více své vrstevníky, pro potvrzení je nezbytné slyšet záporné odpovědi. Jelikož však položka č. 8 se ptá na to, jestli dítě vnímá vrstevníky jako své rovnocenné partnery, mají záporné otázky kladné znaménko. U otázky č. 13 je to obdobné.

Po výpočtu elementárních výsledků se opět provedl jejich souhrn (5), který bude dále porovnáván s dalšími souhrny.

Dotazníky, ze kterých je zřejmé, že dítě je vychovááno spíše nedůsledně. Z celkového počtu 157 dotazníků bylo pro vyhodnocení hypotézy č. 1 vyhovujících 18 dotazníků, protože bylo třeba pouze dotazníků, kde respondenti odpověděli, že dítě vychovávají spíše nedůsledně.

Z celkového počtu 22 položek v dotazníku bylo pro vyhodnocení hypotézy č. 1 použito čtyř otázek, a to otázky č. 7, 8, 12, 13. Pro každou část hypotézy byly použity vždy dvě otázky. Pro část „nerespektují více dospělé“ otázky číslo 7 a 12 a pro část „nerespektují více své vrstevníky“ otázky 8 a 13.

Jak je uvedeno v obecném popisu systému hodnocení, byly vypracovány tabulky, ve kterých je uvedena četnost, koeficient vztahu a váhy odpovědi a také výsledek (což je součin četnosti a zmíněného koeficientu).

Otázky týkající se části hypotézy "nerespektuje více dospělé"			
Otázka č. 7 - Respektuje dítě Vaše názory a rozhodnutí?			
Odpověď:	Četnost:	Koeficient vztahu a váhy odpovědi:	Výsledek:
Ano	4	-1	-4
Spíše ano	6	-0,5	-3
Spíše ne	6	0,5	3
Ne	2	1	2
Nevím	0	0	0
Otázka č. 12 - Myslíte, že se Vaše dítě chová k dospělým s úctou?			
Odpověď:	Četnost:	Koeficient vztahu a váhy odpovědi:	Výsledek:
Ano	2	-1	-2
Spíše ano	4	-0,5	-2
Spíše ne	2	0,5	1
Ne	3	1	3
Nevím	7	0	0
Souhrn:			-2

Protože tato část hypotézy zní, že dítě nerespektuje více dospělé, pro potvrzení je nezbytné slyšet záporné odpovědi. Jelikož však položka č. 7 se ptá na to, jestli dítě respektuje názory a rozhodnutí rodiče, mají záporné otázky kladné znaménko. U otázky č. 12 je to obdobné.

Po výpočtu elementárních výsledků se provedl jejich souhrn (-2), který bude dále porovnáván s dalšími souhrny.

Otázky týkající se části hypotézy "než své vrstevníky"			
Otázka č. 8 - Vnímá Vaše dítě vrstevníky jako své rovnocenné partnery?			
Odpověď:	Četnost:	Koeficient vztahu a váhy odpovědi:	Výsledek:
Ano	4	-1	-4
Spíše ano	3	-0,5	-1,5
Spíše ne	5	0,5	2,5
Ne	2	1	2
Nevím	4	0	0
Otázka č. 13 - Chová se s respektem (slušně) i k ostatním vrstevníkům?			
Odpověď:	Četnost:	Koeficient vztahu a váhy odpovědi:	Výsledek:
Ano	1	-1	-1
Spíše ano	6	-0,5	-3
Spíše ne	3	0,5	1,5
Ne	2	1	2
Nevím	6	0	0
Souhrn:			-1,5

Protože tato část hypotézy zní, že dítě nerespektuje více své vrstevníky, pro potvrzení je nezbytné slyšet záporné odpovědi. Jelikož však položka č. 8 se ptá na to, jestli dítě vnímá vrstevníky jako své rovnocenné partnery, mají záporné otázky kladné znaménko. U otázky č. 13 je to obdobné.

Po výpočtu elementárních výsledků se opět provedl jejich souhrn (-1,5), který bude dále porovnáván s dalšími souhrny.

Proto, aby se určilo, na jakou stranu se hypotéza kloní, je nezbytné porovnat jednotlivé souhrny. Jak je uvedeno v obecném popisu systému hodnocení, je zde koeficientem 0,5 zohledněna váha odpovědi spíše nedůsledně.

Souhrn odpovědí, týkajících se části hypotézy "nerespektuje více dospělé"
$23,5 + [0,5 * (-2)] = 22,5$

Souhrn odpovědí, týkajících se části hypotézy "než své vrstevníky"
$5 + [0,5 * (-1,5)] = 4,25$

Z analýzy vyplývá, že hypotéza č. 1 byla POTVRZENA ($22,5 > 4,25$), tedy dítě mladšího školního věku, které je vychováváno nedůsledně, nerespektuje více dospělé než své vrstevníky.

Hypotéza č. 2 - Dítě, jehož požadavky rodiče neplní, se chová agresivněji k vrstevníkům než k dospělým.

Z celkového počtu 157 dotazníků bylo pro vyhodnocení hypotézy č. 2 vyhovujících 44 dotazníků, protože bylo třeba pouze dotazníků, kde respondenti odpověděli, že dítěti jeho požadavky rodiče neplní a (jak je zmíněno níže) i spíše neplní.

Z celkového počtu 22 položek v dotazníku bylo pro vyhodnocení hypotézy č. 2 použito dvou otázek a to otázky, č. 14 a 15. Pro každou část hypotézy byla použita vždy jedna otázka. Pro část „se chová agresivněji k vrstevníkům“ otázka číslo 14 a pro část „než k dospělým“ otázky 15.

Jak je uvedeno v obecném popisu systému hodnocení, byly vypracovány tabulky, ve kterých je uvedena četnost, koeficient vztahu a váhy odpovědi a také výsledek (což je součin četnosti a zmíněného koeficientu).

Otázky týkající se části hypotézy "se chová agresivněji k vrstevníkům"			
Otázka č. 14 - Má Vaše dítě konflikty s některým se spolužáků/vrstevníků?			
Odpověď:	Četnost:	Koeficient vztahu a váhy odpovědi:	Výsledek:
Ano	4	1	4
Spíše ano	0	0,5	0
Spíše ne	14	-0,5	-7
Ne	22	-1	-22
Nevím	4	0	0
Souhrn:			-25

Protože tato část hypotézy zní, že dítě se chová agresivněji vrstevníkům, pro potvrzení je nezbytné slyšet kladné odpovědi, proto mají kladné odpovědi kladné znaménko.

Po výpočtu elementárních výsledků se provedl jejich souhrn (-25), který bude dále porovnáván s dalšími souhrny.

Otázky týkající se části hypotézy "než k dospělým"			
Otázka č. 15 - Chová se Vaše dítě agresivně k Vám nebo jinému dospělému?			
Odpoověď:	Četnost:	Koeficient vztahu a váhy odpoovědi:	Výsledek:
Ano	0	1	0
Spíše ano	0	0,5	0
Spíše ne	3	-0,5	-1,5
Ne	41	-1	-41
Nevím	0	0	0
Souhrn:			-42,5

Protože tato část hypotézy zní „než k dospělým“, pro potvrzení je nezbytné slyšet kladné odpoovědi, proto mají kladné odpoovědi kladné znaménko.

Po výpočtu elementárních výsledků se provedl jejich souhrn (-42,5), který bude dále porovnáván s dalšími souhrny.

Z celkového počtu 157 dotazníků bylo pro vyhodnocení hypotézy č. 2 vyhovujících 49 dotazníků, protože bylo třeba pouze dotazníků, kde respondenti odpoověděli, že dítěti spíše neplní jeho požadavky.

Z celkového počtu 22 položek v dotazníku bylo pro vyhodnocení hypotézy č. 2 použito dvou otázek, a to otázky č. 14 a 15. Pro každou část hypotézy byla použita vždy jedna otázka. Pro část „se chová agresivněji k vrstevníkům“ otázka číslo 14 a pro část „než k dospělým“ otázky 15.

Jak je uvedeno v obecném popisu systému hodnocení, byly vypracovány tabulky, ve kterých je uvedena četnost, koeficient vztahu a váhy odpoovědi a také výsledek (což je součin četnosti a zmíněného koeficientu).

Otázky týkající se části hypotézy "se chová agresivněji k vrstevníkům"			
Otázka č. 14 - Má Vaše dítě konflikty s některým se spolužáků/vrstevníků?			
Odpověď:	Četnost:	Koeficient vztahu a váhy odpovědi:	Výsledek:
Ano	1	1	1
Spíše ano	6	0,5	3
Spíše ne	22	-0,5	-11
Ne	20	-1	-20
Nevím	0	0	0
Souhrn:			-27

Protože tato část hypotézy zní, že dítě se chová agresivněji vrstevníkům, pro potvrzení je nezbytné slyšet kladné odpovědi, proto mají kladné odpovědi kladné znaménko.

Po výpočtu elementárních výsledků se provedl jejich souhrn (-27), který bude dále porovnáván s dalšími souhrny.

Otázky týkající se části hypotézy "než k dospělým"			
Otázka č. 15 - Chová se Vaše dítě agresivně k Vám nebo jinému dospělému?			
Odpověď:	Četnost:	Koeficient vztahu a váhy odpovědi:	Výsledek:
Ano	17	1	17
Spíše ano	9	0,5	4,5
Spíše ne	12	-0,5	-6
Ne	8	-1	-8
Nevím	3	0	0
Souhrn:			7,5

Protože tato část hypotézy zní „než k dospělým“, pro potvrzení je nezbytné slyšet kladné odpovědi, proto mají kladné odpovědi kladné znaménko.

Po výpočtu elementárních výsledků se provedl jejich souhrn (7,5), který bude dále porovnáván s dalšími souhrny.

Proto, aby se určilo, na jakou stranu se hypotéza kloní, je nezbytné porovnat jednotlivé souhrny. Jak je uvedeno v obecném popisu systému hodnocení, je zde koeficientem 0,5 zohledněna váha odpovědi „dítěti jeho požadavky rodiče spíše neplní“.

Souhrn odpovědí, týkajících se části hypotézy "nerespektuje více dospělé"

$$-25 + [0,5 * (-27)] = -38,5$$

Souhrn odpovědí, týkajících se části hypotézy "než své vrstevníky"

$$-42,5 + (0,5 * 7,5) = -38,75$$

Z analýzy vyplývá, že hypotéza č. 2 byla POTVRZENA ($-38,5 > -38,75$), tedy že dítě, jehož požadavky rodiče neplní, se chová agresivněji k vrstevníkům než k dospělým.

Hypotéza č. 3 - Vyskytují-li se v rodině problémy, ovlivní to více chování dítěte k vrstevníkům než k dospělým.

Z celkového počtu 157 dotazníků bylo pro vyhodnocení hypotézy č. 3 vyhovujících 16 dotazníků, protože bylo třeba pouze dotazníků, kde respondenti odpověděli, že se v rodině vyskytují problémy a (jak je zmíněno níže) i spíše vyskytují problémy.

Z celkového počtu 22 položek v dotazníku bylo pro vyhodnocení hypotézy č. 3 použito dvou otázek a to otázky, č. 21 a 22. Pro každou část hypotézy byla použita vždy jedna otázka. Pro část „ovlivní to více chování dítěte k vrstevníkům“ otázka číslo 21 a pro část „než k dospělým“ otázky 22.

Jak je uvedeno v obecném popisu systému hodnocení, byly vypracovány tabulky, ve kterých je uvedena četnost, koeficient vztahu a váhy odpovědi a také výsledek (což je součin četnosti a zmíněného koeficientu).

Otázky týkající se části hypotézy "ovlivní to více chování dítěte k vrstevníkům"			
Otázka č. 21 - Projevují se negativní změny v chování ve vztahu k vrstevníkům?			
Odpověď:	Četnost:	Koeficient vztahu a váhy odpovědi:	Výsledek:
Ano	11	1	11
Spíše ano	2	0,5	1
Spíše ne	0	-0,5	0
Ne	1	-1	-1
Nevím	2	0	0

Souhrn:	11

Protože tato část hypotézy zní „ovlivní to více chování dítěte k vrstevníkům“, pro potvrzení je nezbytné slyšet kladné odpovědi, proto mají kladné odpovědi kladné znaménko.

Po výpočtu elementárních výsledků se provedl jejich souhrn (11), který bude dále porovnáván s dalšími souhrny.

Otázky týkající se části hypotézy "než k dospělým"			
Otázka č. 22 - Změnilo se k horšímu chování Vašeho dítěte k Vám nebo jiné dospělé osobě?			
Odpověď:	Četnost:	Koeficient vztahu a váhy odpovědi:	Výsledek:
Ano	13	1	13
Spíše ano	2	0,5	1
Spíše ne	0	-0,5	0
Ne	1	-1	-1
Nevím	0	0	0
Souhrn:			13

Protože tato část hypotézy zní „než k dospělým“, pro potvrzení je nezbytné slyšet kladné odpovědi, proto mají kladné odpovědi kladné znaménko.

Po výpočtu elementárních výsledků se provedl jejich souhrn (13), který bude dále porovnáván s dalšími souhrny.

Z celkového počtu 157 dotazníků bylo pro vyhodnocení hypotézy č. 3 vyhovujících 21 dotazníků, protože bylo třeba pouze dotazníků, kde respondenti odpověděli, že se v rodině spíše vyskytují problémy.

Z celkového počtu 22 položek v dotazníku bylo pro vyhodnocení hypotézy č. 3 použito dvou otázek, a to otázky č. 21 a 22. Pro každou část hypotézy byla použita vždy jedna otázka. Pro část „ovlivní to více chování dítěte k vrstevníkům“ otázka číslo 21 a pro část „než k dospělým“ otázky 22.

Jak je uvedeno v obecném popisu systému hodnocení byly vypracovány tabulky, ve kterých je uvedena četnost, koeficient vztahu a váhy odpovědi, a také výsledek (což je součin četnosti a zmíněného koeficientu).

Otázky týkající se části hypotézy "ovlivní to více chování dítěte k vrstevníkům"			
Otázka č. 21 - Projevují se negativní změny v chování ve vztahu k vrstevníkům?			
Odpověď:	Četnost:	Koeficient vztahu a váhy odpovědi:	Výsledek:
Ano	9	1	9
Spíše ano	5	0,5	2,5
Spíše ne	2	-0,5	-1
Ne	21	-1	-21
Nevím	3	0	0
Souhrn:			-10,5

Protože tato část hypotézy zní „ovlivní to více chování dítěte k vrstevníkům“, pro potvrzení je nezbytné slyšet kladné odpovědi, proto mají kladné odpovědi kladné znaménko.

Po výpočtu elementárních výsledků se provedl jejich souhrn (-10,5), který bude dále porovnáván s dalšími souhrny.

Otázky týkající se části hypotézy "než k dospělým"			
Otázka č. 22 - Změnilo se k horšímu chování Vašeho dítěte k Vám nebo jiné dospělé osobě?			
Odpověď:	Četnost:	Koeficient vztahu a váhy odpovědi:	Výsledek:
Ano	6	1	6
Spíše ano	5	0,5	2,5
Spíše ne	2	-0,5	-1
Ne	1	-1	-1
Nevím	7	0	0
Souhrn:			6,5

Protože tato část hypotézy zní „než k dospělým“, pro potvrzení je nezbytné slyšet kladné odpovědi, proto mají kladné odpovědi kladné znaménko.

Po výpočtu elementárních výsledků se provedl jejich souhrn (6,5), který bude dále porovnáván s dalšími souhrny.

Proto, aby se určilo, na jakou stranu se hypotéza kloní, je nezbytné porovnat jednotlivé souhrny. Jak je uvedeno v obecném popisu systému hodnocení, je zde koeficientem 0,5 zohledněna váha odpovědi „spíše vyskytují problémy“.

Souhrn odpovědí, týkajících se části hypotézy "nerespektuje více dospělé"

$$11 + [0,5 * (-10,5)] = 5,75$$

Souhrn odpovědí, týkajících se části hypotézy "než své vrstevníky"

$$13 + (0,5 * 6,5) = 16,25$$

Z analýzy vyplývá, že hypotéza č. 3 byla VYVRÁCENA ($5,75 < 16,25$), tedy neplatí, že vyskytují-li se v rodině problémy, ovlivní to více chování dítěte k vrstevníkům než k dospělým.

6.6 Shrnutí výsledků empirické části

Při vyhodnocování výsledků v empirické části výzkumu jsme se snažili přijít na několik nejasností týkajících se výchovy dětí mladšího školního věku a také objasnit domněnky o rodičích.

Jelikož jsem před mateřskou dovolenou pracovala jako učitelka v mateřské škole a pravidelně jsem učila na základní škole při plnění pedagogické praxe, měla jsem možnost pozorovat vývoj chování dětí, které přecházely z mateřské školy na školu základní. Chování dětí bylo rozdílné. U některých dětí se chování výrazně nezměnilo nebo s přibývajícím věkem a zkušenostmi vyvíjelo k lepšímu, ale objevili se i jedinci, u nichž se začalo projevovat nebo prohlubovat negativní chování. Protože jsem s dětmi byla v denním kontaktu a změny intenzivně vnímala, zajímalo mě, zda je pozorují i rodiče dětí.

Při vyhodnocování dotazníkového šetření nás udivilo několik nepředpokládaných zjištění. Protože byly dotazníky rozdány většinou na třídních schůzkách, vyplňovaly je převážně ženy, ve středním věku a středoškolsky vzdělané. Zjištěné informace týkající se pohlaví nebyly až tak překvapivé, neboť na třídní schůzky na základních školách docházejí většinou matky. Ovšem věk matek mohl být pro následující položky dotazníkového šetření uspokojivý, protože jsme předpokládali, že ženy středního věku budou mít s výchovou dětí více zkušeností, než-li matky mladší. Co však bylo pro nás překvapivé, byl fakt, že na podobnou otázku, pouze jinak zformulovanou odpovídali respondenti odlišně, tudíž si jejich odpovědi odporovaly. Domníváme se, že i když byl dotazník anonymní, nemuseli respondenti odpovídat zcela pravdivě a jejich odpovědi mohly být přibarveny k lepším a uspokojivějším výsledkům pro ně samotné. V určitých položkách dotazníku odpovídali respondenti neví. Mohlo to být ovlivněno spoustou faktorů. Nevědomost mohla být příčinou špatné komunikace mezi rodičem a dítětem, tudíž rodič, který neměl dostatečný přehled o všem týkajícím se jeho dítěte, nemohl odpovědět pro nás jasnějším způsobem. Rovněž bylo z odpovědí zřejmé, že rodič neví o vztazích dítěte s vrstevníky nebo dospělými, avšak příčin neinformovanosti mohou být opět desítky.

V dnešní uspěchané době, kdy rodiče věnují převážnou část času pracovním povinnostem a ochuzují sebe a své děti o čas strávený společně, mnohdy nevědí, jaké vztahy má dítě s lidmi kolem sebe. Důležitou roli zde zastává pedagog, který s dítětem tráví většinu času během dne, a proto zdravou komunikační vazbou mezi ním a dítětem může vyzvědat nebo se dozvědět informace ze školního prostředí, které rodič nemá možnost zjistit, neboť s dítětem ve škole není přítomen.

Dalším nepředpokládaným byl fakt, že ač respondenti odpovídali, že atmosféra v rodině je příznivá a manželské problémy neřeší před dítětem, v následující otázce odpovídali, že negativní atmosféra rodinného prostředí působí na dítě a dítě se doma necítí bezpečně. V tomto případě by bylo velmi zajímavé provést opakované dotazníkové šetření, aby se zjistilo, zda by respondenti odpovídali stejně, nebo hlubší výzkumné šetření pro zjištění úplnosti nebo neúplnosti rodin, protože to, že se dítě doma necítí bezpečně, může být zapříčiněné novým partnerem jednoho z rodičů nebo nefunkčností úplné rodiny.

Při vyhodnocování empirické části jsme zjistili, že vychovávají-li rodiče dítě nedůsledně, přestanou pak děti respektovat rodiče nebo jiné dospělé osoby. Také jsme si potvrdili domněnku, že pokud rodiče neplní dítěti jeho požadavky, dítě se stává agresivnějším a svoji agresi míří na vrstevníky. Při vyhodnocování jsme však došli k závěru, že problémy v rodině neovlivní chování dítěte k vrstevníkům, ale spíše k dospělým, kteří většinou špatnou atmosféru rodinného prostředí zavíní.

Závěr

Teoretickou část diplomové práce tvořilo pět kapitol, které navzájem úzce souvisely. Věnovala jsem se kapitole o výchově a sebevýchově dítěte, která je velmi důležitá pro seberealizaci každého jedince v dnešní společnosti, protože aby dítě společnost postupem času mezi sebe přijala, je zapotřebí, aby dítě znalo normy chování, které společnost uznává, a aby bylo dítě vychováváno rodiči pro plnohodnotný a zdravý život v dané společnosti, ve které se i dítě samo bude vyvíjet, přetvářet, formovat a sebevychovávat. Rovněž jsme prohlubovali své znalosti v oblasti výchovných stylů, které by měli rodiče znát, snažit se osvojit si je a pokusit se praktikovat nejvhodněji a nejúčinněji pro jejich dítě, aby dítěti předali morální zásady, postoje, hodnoty a vyvarovali se tím chyb ve výchově, kterých se mnohdy dopouštějí nejen z nedostatku času, ale i z nevědomosti.

Kapitola o komunikaci dítěte s dospělou osobou a kapitola o rodině byly záměrně zvoleny jako součást teoretické práce, neboť umění efektivně komunikovat s dítětem by měl mít za cíl každý rodič, aby nejenom upevňoval vazby s dítětem, ale také svému potomkovi dal najevo, že neexistuje problém nebo téma, o kterém by navzájem nemohli komunikovat a který by se nepokusili řešit. Kapitola byla též podstatná z hlediska uvědomění si, jak nejlépe komunikovat s dítětem a čeho se naopak vyvarovat. Proto je tedy komunikace úzce spjata a propojena s rodinným prostředím, které by mělo být pro dítě tím pravým útočištěm, ve kterém nalézá bezpečí, porozumění, lásku a další základní životní potřeby. V kapitole o rodině bylo zmíněno, jaké typy rodin mohou v dnešní společnosti existovat a jaká rodina je pro zdravý vývoj jedince nejvhodnější. Bylo zde uvedeno, že úplná rodina nemusí být vždy funkční, a proto vhodným prostředím, v němž by se dítě mělo co nejlépe formovat a mnohé si osvojit od rodičů pro následující samostatný život. V kapitole byly též popsány možnosti náhradní rodinné péče. Také zde byly uváděny funkce, které by měla každá rodina splňovat.

Následující kapitola o chování dítěte ve školním prostředí se zabývala odrazem chování, které si dítě přináší z rodinného prostředí. Aby bylo společností a kolektivem třídy přijato, musí se dítě naučit samo pracovat se svým chováním vůči ostatním lidem. Bylo zde ovšem uvedeno, že chování dítěte nemusí být ovlivněné pouze rodinou, ale i dimenzemi osobnosti, které bývají u dětí odlišné, a také tím, že někteří jedinci nemusejí do kolektivu zapadnout, protože nejenom že se nechovají vhodným způsobem, ale může tady být několik příčin, které jsou pro dítě velkou

překážkou ve zdravém způsobu jednání s lidmi, projevování se na veřejnosti a celkově vhodnému chování vůči vrstevníkům a dospělým osobám.

V poslední kapitole teoretické části byl věnován prostor problematice agrese a agresivního chování, které se objevuje už i u dítěte mladšího školního věku a může vyústit v protispolečenské chování. V kapitole byly opět uvedeny příčiny nevhodného jednání především vůči ostatním lidem, ale i vůči sobě samotnému. Příčiny bývají i velmi vážné, protože jedinec může vyrůstat v prostředí, které je pro něj život ohrožující a které je též příčinou jeho negativního projevování se. Ovšem příčin nevhodného a negativního chování ve společnosti bývají desítky.

V empirické části práce jsme se snažili navázat na teoretickou část. Naším cílem v empirické části bylo zjistit, zda nedůslednost rodičů ve výchově může způsobit negativní chování dítěte. Domněnka se potvrdila na základě hypotetického vyhodnocení dotazníkového šetření, díky kterému jsme zjistili, že vychovávají-li rodiče dítě nedůsledně, dítě přestane dospělé respektovat, a neplní-li rodiče dítěti jeho požadavky, dítě se projevuje agresivním chováním vůči vrstevníkům. Nepotvrdila se jediná naše domněnka, a to ta že, vyskytují-li se problémy v rodině, ovlivní to chování dítěte k vrstevníkům, ale při vyhodnocování dotazníků jsme zjistili, že nepříznivá rodinná atmosféra ovlivní více chování dítěte k dospělým osobám. Rovněž nás zajímalo, zda v rodinách funguje mezi rodiči a dětmi komunikace a zda-li mají rodiče přehled a jsou informováni o vztazích dítěte s vrstevníky a dospělými osobami a jestli na dítěti pozorují změny chování nebo nikoli. Také jsme se zaměřili na to, jestli rodiče dokážou objektivně zhodnotit své výchovné působení na dítě a případně si sami sobě přiznat chyby, kterých se ve výchově, komunikaci a vytváření rodinného prostředí pro vývoj dítěte dopouštějí. Jelikož na podobné otázky rodiče odpovídali rozdílně, vytvořilo to na nás dojem subjektivního hodnocení rodičů, kteří si realitu zřejmě dobarvovali, i když předem věděli, že dotazník je anonymní. Na některých školách jsme absolvovali pedagogickou praxi, a proto víme, jakým způsobem se děti chovaly, ale odpovědi rodičů ve většině případů nesouhlasily s realitou, s jakou se pedagogové denně ve škole setkávají.

Neobjektivní hodnocení nemuselo být samozřejmě způsobeno pouze tím, že si rodič dítě maloval v lepších barvách a skutečnost si nechtěl připustit, ale překážkou se mohla stát neinformovanost rodiče o chování svého dítěte ve školním prostředí od pedagoga nebo špatná komunikace mezi rodičem a dítětem, nedostatek času na dítě atd. Při vyhodnocování položek dotazníkového šetření jsme se dozvěděli, že ve většině případů jsou rodiče ve výchově důslední, a proto děti nemají možnost začít benevolence rodičů zneužívat. Také se ukázalo, že rodiny jsou spíše

harmonické než-li nefunkční a rodiče manželské problémy před dítětem neřeší, ale co nás udivilo byly následující odpovědi v dotazníku, na něž už rodiče odpovídali, že dítě negativní atmosféra v rodině ovlivňuje, a dokonce někteří přiznali, že se dítě necítí doma bezpečně. Otázkou zůstává, proč by měla negativní atmosféra dítě ovlivnit a nemělo by se cítit doma bezpečně, když respondenti hodnotili manželství a rodinné prostředí jako ideální pro vývoj jejich dítěte.

Závěrem bychom se rádi zmínili o tom, že by si každý rodič měl uvědomit, jak je důležité vytvořit si s dítětem pevnou vazbu a zajistit dítěti příznivé prostředí pro zdravý vývoj, aby se předcházelo negativnímu chování dětí, které mnohdy reagují na nespokojenost v rodině. Rodiče by se také mohli alespoň někdy snažit dívat na výchovu jejich dítěte očima nezávislé osoby a měli by se pokusit alespoň částečně své děti hodnotit objektivně.

Výsledky dotazníkového šetření by se dále mohly využít pro podrobnější zkoumání některých nejasností, které rozporem v odpovídání respondentů vznikly, a rovněž by bylo zajímavé provést podrobnější výzkumné šetření zabývající se příčinami negativního chování dětí mladšího školního věku. Domníváme se, že by bylo přínosné vytvořit dotazníky i pro děti, aby i ony měly tu možnost vyjádřit se na téma rodiny, v níž žijí a třeba tím objasnit příčiny svého chování. Můžeme předpokládat, že by děti v odpovědích na otázky v dotazníku byly mnohem upřímnější a objektivnější, než-li byli jejich rodiče.

Seznam použitých pramenů a literatury

- ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*. 2. vyd. Tišnov: Sursum, 1996. ISBN 80-85799-03-0
- ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7066-534-3
- ČÁP, J. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. 1. vyd. Praha: ISV, 1996. ISBN 80-85866-15-3
- ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, 656 s. ISBN 80-7178-463-X.
- HARTL, P. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Budka, 1993. ISBN 80-90 15 49-0-5
- JEDLIČKA, R. *Výchovné problémy s žáky z pohledu hlubinné psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, 248 s. ISBN 978-80-7367-788-6
- KOPECKÁ, I. *Psychologie 2. díl. Učebnice pro obor sociální činnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 160 s. ISBN 978-80-247-3876-5
- KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů*. Nové, přepracované vyd. Praha: Galén, 2006. ISBN 80-7262-410-5
- KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Zlo na každý den*. 1. vyd. Praha: Galén, 2001. ISBN 80-7262-088-6
- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – Prostředí – Výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie 2*. 4. vydání aktualizované. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9
- LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5
- MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5
- MATĚJČEK, Z. *Škola rodičů*. Praha: MAXDORF, 2000. ISBN 80-85912-29-5

- MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999, 184 s. ISBN 80-7178-304-8
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002, 128 s. ISBN 80-247-0332-7
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003, 344 s. ISBN 80-7178-771-X
- MIKOVÁ, Š., STANG, J. *Typologie osobnosti u dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, 224 s. ISBN 978-80-7367-587-5
- OPATŘIL, S., kol. *Pedagogika pro učitelství prvního stupně základní školy*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 208 s.
- PECH, J. *Řeč těla a umění komunikace*. 1. vyd. Praha: NS Svoboda, 2009. ISBN 978-80-205-0606-1
- PONĚŠICKÝ, J. *Agrese, násilí a psychologie moci*. 1. vyd. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-593-0
- PRCHAL, J. *Vychováváme děti*. 2. přepracované vydání. Praha: Práce, 1976, 248 s.
- PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 208 s. ISBN 978-80-247-3470-5
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník 4*. 4. Vyd. aktualizované. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-7178-772-8
- RADVANOVÁ, S., KOLUCHOVÁ, J., DUNOVSKÝ, J. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, 132 s.
- SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001, 176 s. ISBN 80-7178-559-8
- ŠÍPEK, P. *Dítě na zabití*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, 200 s. ISBN 978-80-7367-981-1
- TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, 200 s. ISBN 80-7178-503-2

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8

VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3

WERNEROVÁ, I. *Komunikace pro každého*. 1. vyd. Computer Media, 2010. ISBN 978-80-7402-064-3

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Pohlaví respondentů	50
Tabulka 2 - Věk respondentů	51
Tabulka 3 - Nejvyšší dosažené vzdělání	52
Tabulka 4 - Důslednost ve výchově dítěte	53
Tabulka 5 - Přílišná míra nevhodného chování dítěte k rodiči	54
Tabulka 6 - Zvládání výchovy dítěte	55
Tabulka 7 - Respekt dítěte k názorům a rozhodnutím rodičů	57
Tabulka 8 - Vnímání rovnocennosti partnerství mezi dítětem a jeho vrstevníky	58
Tabulka 9 - Dětská potřeba vlastnění všech jemu líbících se materiálních věcí	59
Tabulka 10 - Plnění přání dítěte ze strany rodičů	60
Tabulka 11 - Ocenění rodičů dítětem	61
Tabulka 12 - Uctivé chování dítěte k dospělým	63
Tabulka 13 - Respekt a slušné chování dítěte k vrstevníkům	64
Tabulka 14 - Konflikty dítěte se spolužákem/vrstevníkem	66
Tabulka 15 - Agresivita dítěte k rodiči nebo jiné dospělé osobě	68
Tabulka 16 - Harmonie rodinného prostředí	70
Tabulka 17 - Řešení partnerských problémů před dítětem	71
Tabulka 18 - Nepříznivé působení negativní rodinné atmosféry na dítě	72
Tabulka 19 - Pocit bezpečí dítěte v rodinném prostředí	74
Tabulka 20 - Pozorování negativních změn v chování dítěte	75
Tabulka 21 - Projevující se negativní změna v chování dítěte ve vztahu k vrstevníkům	76
Tabulka 22 - Změna k horšímu v chování dítěte ve vztahu k rodiči nebo jiné dospělé osobě	78

Seznam grafů

Graf 1 – Pohlaví respondentů.....	50
Graf 2 – Věk respondentů	51
Graf 3 – Nejvyšší dosažené vzdělání.....	52
Graf 4 – Důslednost ve výchově dítěte.....	53
Graf 5 – Přílišná míra nevhodného chování dítěte k rodiči	54
Graf 6 – Zvládání výchovy dítěte.....	55
Graf 7 – Respekt dítěte k názorům a rozhodnutím rodičů	57
Graf 8 – Vnímání rovnocennosti partnerství mezi dítětem a jeho vrstevníky.....	58
Graf 9 – Dětská potřeba vlastnění všech jemu líbících se materiálních věcí.....	59
Graf 10 – Plnění přání dítěte ze strany rodičů.....	60
Graf 11 – Ocenění rodičů dítětem	61
Graf 12 – Uctivé chování dítěte k dospělým.....	63
Graf 13 – Respekt a slušné chování dítěte k vrstevníkům	64
Graf 14 – Konflikty dítěte se spolužákem/vrstevníkem	66
Graf 15 – Agresivita dítěte k rodiči nebo jiné dospělé osobě	68
Graf 16 – Harmonie rodinného prostředí.....	70
Graf 17 – Řešení partnerských problémů před dítětem	71
Graf 18 – Nepříznivé působení negativní rodinné atmosféry na dítě	72
Graf 19 – Pocit bezpečí dítěte v rodinném prostředí	74
Graf 20 – Pozorování negativních změn v chování dítěte	75
Graf 21 – Projevující se negativní změny v chování dítěte ve vztahu k vrstevníkům.....	76
Graf 22 – Změna k horšímu v chování dítěte ve vztahu k rodiči nebo jiné dospělé osobě.....	78

Seznam zkratek

ZŠ	základní škola
MŠ	mateřská škola
SOS	spaste naše duše (Save Our Souls)
ADHD	deficit/porucha pozornosti s hyperaktivitou

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník pro rodiče

Příloha č. 1 – Dotazník

Vážení rodiče,

dovoluji si Vás tímto požádat o vyplnění **anonymního** dotazníku, který bude součástí méjí diplomové práce na téma **Vliv výchovy na negativní faktory v chování dětí** a poslouží jako podklad k závěrečné práci.

Vaše odpovědi jsou pro mě cenné a velmi důležité, protože mi pomohou při zpracování výzkumné části práce.

Předem děkuji za odpovědi a čas strávený vyplňováním tohoto dotazníku.

Veronika Bělašková

DOTAZNÍK

1. Pohlaví:
  - a) žena
  - b) muž

2. Věk:
  - a) méně než 25 let
  - b) 25 - 35 let
  - c) 36 - 50 let
  - d) více než 50 let

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
  - a) základní
  - b) středoškolské bez maturity
  - c) středoškolské s maturitou
  - d) vyšší odborné
  - e) vysokoškolské

4. Myslíte si, že jste důsledný/á ve výchově Vašeho dítěte?
  - a) ano
  - b) spíše ano
  - c) spíše ne
  - d) ne
  - e) nevím

5. Dovoluje si k Vám, dle Vašeho názoru, dítě příliš?
  - a) ano
  - b) spíše ano
  - c) spíše ne
  - d) ne
  - e) nevím

6. Zvládáte výchovu Vašeho dítěte?
  - a) ano
  - b) spíše ano
  - c) spíše ne
  - d) ne
  - e) nevím

7. Respektuje dítě Vaše názory a rozhodnutí?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

8. Vnímá Vaše dítě vrstevníky jako své rovnocenné partnery?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

9. Chce mít Vaše dítě všechno, co se mu zalíbí?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

10. Plníte Vašemu dítěti všechna jeho přání?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

11. Ocení Vaše dítě, co pro něj děláte?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

12. Myslíte, že se Vaše dítě chová k dospělým s úctou?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

13. Chová se s respektem (slušně) i k ostatním vrstevníkům?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

14. Má Vaše dítě konflikty s některým se spolužáků/vrstevníků?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

15. Chová se Vaše dítě agresivně k Vám nebo jinému dospělému?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

16. Je prostředí Vaší rodiny harmonické?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

17. Řešíte partnerské problémy před dítětem?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

18. Zdá se Vám, že negativní atmosféra ve Vaší rodině působí nepříznivě na dítě?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

19. Myslíte si, že se doma dítě cítí bezpečně?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

20. Pozorujete negativní změny v chování u Vašeho dítěte?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

21. Projevují se negativní změny v chování ve vztahu k vrstevníkům?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

22. Změnilo se k horšímu chování Vašeho dítěte k Vám nebo jiné dospělé osobě?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne
- e) nevím

Děkuji za Vaše odpovědi a čas strávený vyplňováním tohoto dotazníku.

Anotace

Jméno a příjmení:	Veronika Bělašková
Katedra:	Katedra primární a preprimární pedagogiky
Vedoucí práce:	PhDr. Martina Fasnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Vliv výchovy na negativní faktory v chování dětí
Název v angličtině:	The influence of upbringing on the negative factors in children's behaviour
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá vlivem výchovy na chování dítěte, tím, zda je pro výchovu podstatné, jaký styl výchovy rodina zvolí a jestli dítě ovlivňuje prostředí, v němž žije a vyrůstá. V teoretické části objasňují důležitost komunikace dítěte s dospělými osobami, v tomto případě s rodiči a učiteli, kteří mohou formovat názory a postoje dítěte. V práci se věnuji problematice chování dítěte na základní škole a příčinám, které negativní chování vyvolávají a ovlivňují. S negativním chováním úzce souvisí i kriminalita dětí na základních školách, o níž je v teoretické části také zmínka. V empirické části práce popisují výsledky výzkumného šetření, které je zaměřené na zjištění důslednosti výchovy rodičů, důležitosti harmonického rodinného prostředí a jejich spojitosti s problémy vznikajícími v chování k dospělým a vrstevníkům, jestliže důslednost výchovy není dostatečná.
Klíčová slova:	Výchova, sebevýchova, komunikace, rodina, vliv sociálního prostředí na výchovu, chování ve školním prostředí, poruchy socializace, psychická deprivace, kriminalita, agresivita a agrese, poruchy chování.
Anotace v angličtině:	This thesis deals with the influence of upbringing on child's behaviour, if the choice of the style of upbringing is important, and, if a child is influenced by the surroundings where he or she is brought up. The theoretical part explains the importance of communication among a child and adults, specifically parents and teachers who can form the opinions and attitudes of a child. The thesis also deals with the issue of a child's behaviour at a primary school, and with the causes which may raise and influence negative

	behaviour. The theoretical part also mentions the children's criminality at primary schools, which is closely connected with negative behaviour. The practical part of the thesis describes the results of the research questionnaire which is focused on the strictness of parents' upbringing, the significance of harmonious family surroundings and their connection to problems which arise and reflect in manners of communication with adults and children of the same age. This happens when the strictness is not efficient.
Klíčová slova v angličtině:	Upbringing, self-discipline, communication, family, influence of social surrounding on upbringing, behaviour at school, disorders in socialization, mental deprivation, criminality, aggressiveness and aggression, disorders in behaviour.
Přílohy vázané v práci:	Dotazník pro rodiče
Rozsah práce:	105 stran
Jazyk práce:	český